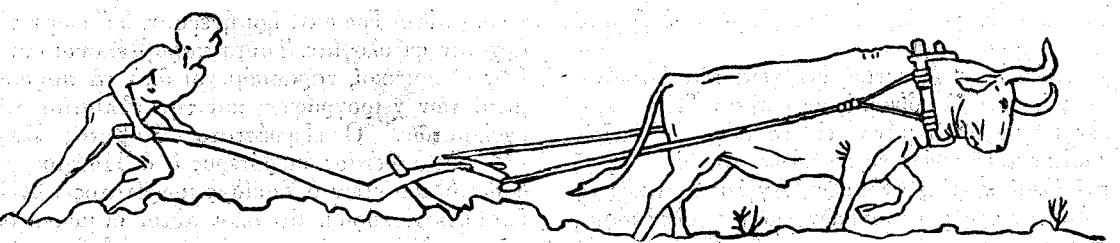

ΠΑΙΔΑ ΖΗΤΙΑΝΟΙ

ΥΠΟ ΜΟΥΡΙΑΛΟΥ — ΜΟΝΑΧΟΝ

ΠΑΝΔΩΝΙΔΙΑ

ΕΤΟΣ Θ' 15 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1909

Ο ΕΝΑΡΚΤΗΡΙΟΣ ΤΟΥ κ. ΜΕΝΑΡΔΟΥ

Ο κ. Σίμος Μενάρδος, καταλαμβάνων τη 16/29 Οκτωβρίου 1908 τὴν ἐφέτος ίδιουσιαν ἐν Ὀξεφόρδῳ ἔδρᾳ τῆς Βυζαντίνης καὶ νεωτέρας Ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ φιλολογίας, ἀνέγγωσεν ὄγγυλοιςτε ἐν τῇ Μεγάλῃ αἰθούσῃ τῶν Σχολῶν τὸν ἐπόμενον λόγον, διόποιος ἡδη ἔξεδόθη ὑπὸ τοῦ μεγαλωνύμου Πανεπιστημίου.

Κύριοι,

Α ῥιζῶν σήμερον σειράν ἀναγνωσμάτων περὶ τῆς βυζαντιακῆς καὶ νέας ἑλλήνικῆς γλώσσης καὶ λογοτεχνίας, αἰσθάνομαι διτὶ ἔχω ἀνάγκην διπλῆς ἀπολογίας, καὶ δι’ ἐμὲ καὶ διὰ τὸ θέμα μου.

Ἐν πρώτοις, πρέπει νὰ δικαιολογήσω τὸ θάρρος μου διτὶ ἀναλαμβάνω ἐν τῷ ἐνδόξῳ τούτῳ Πανεπιστημίῳ τὴν διδασκαλίαν ἐπιστήμης, καλλιεργούμενῆς σήμερον καθ’ ὅλην τὴν Ἐδρῶπτην ὑπὸ πλείστων εἰδιῶν, καὶ ἐκτενομένης εἰς περίσσοδον ἐτῶν περίπου δισχιλίων. Ἀλλὰ τὸ συναίσθημα διτὶ πραγματευόμενος τὰ ζητήματα ταῦτα, θὰ διμιλῶ περὶ πραγμάτων οἰκείων, διτὶ, καταγνόμενος εἰς αὐτά, θὰ μεταφέρωμαι νοερῶς εἰς τὴν πατρίδα μου, μὲ παραδόρωνει, διτὶ η διδασκαλία μου, διτὶ δηποτε ἄλλο καὶ ἀν στερήται, θὰ στηρίζεται τούλαχιστον εἰς δλόψυχον ἐνδιαφέρον.

Ἄλλα φορβόμαι διτὶ καὶ τὸ θέμα μου ἔχει ἀνάγκην περισσῆς δικαιολογίας, ιδίως ἐνώπιον κοινοῦ, τόσον κλασσικῶς πεπαιδευμένον. Αὐτὸ τὸ δόνομα «βυζαντινὸς» ἔχει δώσει ἀφορμὴν εἰς πολλὰς προκαταλήψεις, καὶ ἡ νέα ἑλληνικὴ γλῶσσα, ἐνεκα τῆς μικρότητος τοῦ Βασιλείου, δὲν εἶναι βεβαίως ἐλκυστική.

Ἐντυχῶς η ἀπολογία αὐτῆ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἔγινε πολὺ εὐκολωτέρα. Η μεσαιωνικὴ Ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία δὲν θεωρεῖται πλέον ὡς δ ἔκφυλος κληρονόμος τῆς ὁμαϊκῆς, δπως ἡδύνατο νὰ πιστεύῃ δι Βολταΐος. Ολως τὸ ἐναντίον. Ο Schlumberger ἐπιγράφει σήμερον τὰ περὶ τῆς Μακεδονικῆς δυνάστειας πολύτιμα του ἔργα

«L’ épopée Byzantine», τὰ δὲ σημειώματα τοῦ καθηγητοῦ Βιγύ εἰς τὴν ἀθάνατον τοῦ Γίβριβωνος ἴστορίαν ἀποδεικνύουσιν διτὶ αὐτὸς δι Γίβριβων θὰ εἰσῃ σήμερον ν ἀναδεωρήσῃ ἀρκετάς ἐκ τῶν γνωμῶν του.

Ἄλλα σήμερον δὲν θὰ διμιλήσωμεν περὶ τῆς πολιτικῆς, ἀλλὰ τῆς φιλολογικῆς ἴστορίας. Καὶ τὸ ἀκόλουθον ζήτημα ἔγειρεται πρῶτον. Συνέτεινεν ὀπωροῦστος ὁ ἑλληνισμὸς εἰς τὴν πνευματικὴν πρόσοδον τοῦ κόσμου ἀπὸ τῆς μοιραίας ἐκείνης ἡμέρας, διτὶ δ Μόρμιος κατέστησε τὴν Ἑλλάδα ἐπαρχίαν ὁμαϊκήν; Θ δι παντήσω κύριοι, μὲ ὀλίγας νῦνεις καὶ μὲ κρίσεις ἀλλοδαπῶν.

Θα παρέλθω τὴν γνωστὴν τοῦ Λατίου ὑποταγὴν εἰς τὴν ἡτημένην Ἑλλάδαν ἀλλὰ θὰ μηνιμονεύσω τὴν πρός κατίσχυσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ δρᾶσιν τῶν Ἑλλήνων. Οἱ πνευματικοὶ ἀγῶνες, δοιοι ἔχοντες σθήσαν πρὸς ἐπιβολὴν τοῦ νέου δόγματος καὶ κατάλυσιν τῶν αἰχέσεων ἡσαν, κυρίως εἰτεῖν, ἐμφύλιοι μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων. Τῶν 318 πατέρων τῆς πρώτης οἰκουμενικῆς συνόδου μόλις δέκα ἡλθαν ἀπὸ τόπους λατινοφώνους. Υπῆρχαν ἐξ ἀπαντος καὶ ἄλλοι ἔως τότε δύως καὶ μία ἄλλη φυλὴ δὲν ἔτολμα νὰ ἀμιλληθῇ πρὸς τὸ διανοητικὸν κύρος τῶν Ἑλλήνων. Διὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ, δύναται κανεὶς νὰ εἴπῃ, οἱ εὐσεβεῖς Ἑλληνες τῆς Μ. Ἀσίας κατέβαλαν τοὺς ἀπίστους τῆς κυρίως Ἑλλάδος σοφιστάς, ή δὲ νίκη ἐκείνη ὑπῆρξε τοιαύτη, ὥστε καὶ αὐτὸ τὸ δόνομα Ἑλλην ἔξωρίσθη. Ο σπουδαῖος οὕτος νεωτερισμὸς προήρχετο, καθὼς θὰ ἔδωμεν, καὶ ἀπὸ λόγους καθαρῶς φιλολογικούς. Καὶ διμας φορβούμαι διτὶ συγχότερον ἀπαναλαμβάνεται η ὁμηρικὴ κενολογία, διτὶ τὸ ὑφος τοῦ Πλάτωνος θὰ ἦτο η γλῶσσα τοῦ Διός, παρὰ κατανοεῖται τὸ γεγονός, διτὶ τὸ ἵερὸν ιδίωμα τοῦ βιβλίου τῆς πολιτισμένης ἀνθρωπότητος, τὸ ιδίωμα ἵσως αὐτοῦ

τοῦ Ἰησοῦ, δὲν ἦτο τίποτε ἄλλο παρὰ ἡ ἀπλῆ ἐλληνικὴ γλῶσσα.

Ἄλλα ἡ θρησκευτικὴ ἐνέργεια τῶν Ἑλλήνων μολονότι δὲν ὠνομάζοντο πλέον Ἑλληνες — δὲν περιωρίζετο μόνον εἰς τὸ δόγμα. Ἐκτισαν ναοὺς ἐντελῶς νέας ἔμπτεύσεως, τὸν δὲ ναὸν τῆς τοῦ Θεοῦ σοφίας ὅνομάζει· Ἀγγλος κριτικὸς τὸν «ἀριστὸν τῶν χριστιανικῶν ναῶν»· τοὺς ἐκδόμησαν μὲ «μωσαϊκὰ» χαριτωμένα· ἥδραν νέον εῖδος ζωγραφίας — τὸν πρόδρομον καὶ ἴσως τὸν χειραγωγὸν τῆς ἵταλικῆς τέχνης — μουσικῆς, καὶ ἴδιως ποιήσεως. Ὁ Ρωμανός, εἰς τῶν μελωδῶν μας, ἀποκαλεῖται σήμερον ὁ κορυφαῖος τῶν θρησκευτικῶν ποιητῶν.

Ως ἐκ τούτου ἡ θρησκευτικὴ καὶ ὅμοιη ἡ λοιπὴ ἐπίδρασις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπῆρξεν ἀπειρος «ἀπὸ τῶν ὅρεών τῆς Ἀβησσανίας μέχρι τῶν ὅρεών τοῦ Καυκάσου». Η ἑξάρτησις τῆς λατινικῆς λειτουργίας ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς εἶναι γνωστή. Ἄλλα ἡ Κωνσταντινούπολις διὰ πάντας τοὺς λαοὺς τῆς Ἀνατολῆς — καὶ τῆς Δύσεως — ἦτο κατὰ τὴν ἐκφρασιν τοῦ Diehl «la reine des élégances». Τὸ Ἀρμενικὸν ἔθνος, πολιτισμένον ἥδη, ἐδιάχθη τὴν ὅλην λειτουργίαν, τὴν ἰστορίαν καὶ τὰς τέχνας, τὰ δὲ σωζόμενα παλάτια τοῦ Ἀνίου κατεσκευάσθησαν ἀπὸ Ἑλληνας τεχνίτας. Κατόπιν οἱ Σύροι, ἴδιως αἱ κληρικοί, μετέφρασαν καὶ ἐμψήσθησαν, ἐκτὸς τῶν ἐπιλησιαστικῶν βιβλίων, τοὺς χρονογράφους καὶ μερικοὺς τῶν ἀρχαίων φιλοσόφων, βιτανικῶν καὶ ἱατρῶν. Ἄλλα εἰς τὸν ἄλλους ἡμιαγρέους λαούς, δοι ἐπηξαν τὰς καλύβας τῶν παρὰ τὸν Δουναβίν καὶ ἐπὶ τῶν δυτικῶν, τῶν βροείων καὶ τῶν ἀνατολικῶν παραλίων τοῦ Εὗξενουν, Βουλγάρους, Σέρβους, Ρώσους, Γεωργιανούς οἱ Ἑλληνες μετέδωσαν ὅχι πλέον τὸ δόγμα καὶ τὴν λειτουργίαν, ἀλλὰ καὶ τὰς τέχνας καὶ τὸν πολιτισμὸν καὶ αὐτόν, ἀπλῶς εἰπεῖν, τὸν ἀνθρωπισμόν. Ἑλληνες καλόγηροι ηδραν τὸ σλαυτὸν ἀλφάβητον καὶ μετέφρασαν τὴν Βίβλον. Ὁ Χριστιανισμὸς ἀντὸς τῶν Σλάβων ἔχει, καθὰ παρετήρησεν διότι μέχρι σήμερον αἰσθάνονται τοὺς ἑαυτούς των χωριζομένους ἀπὸ τῆς λοιπῆς Εὐρώπης, καὶ αὐτὸς τὸ ἀνατολικὸν ξήτημα ἔχει τὰς δίζις τοὺς εἰς τὴν ἐλληνικὴν ἐκείνην ἐνεργεσίαν.

Ἄλλα τί ὠφειλεν ἡ Δύσις εἰς ἐκείνους τοὺς ὀνόμασε «βυζαντινούς»; Δὲν θ' ἀναφέρω, κύριοι, τὸν μακρὸν τῶν Ἀντοκρατόρων πολέμους ἐναντίον τῶν Περσῶν, τῶν Ἀράβων, τῶν Σελτζούκων, πολέμους τοὺς δύοις ἡ Δύσις ἀνταπέδωκε μὲ τὴν ἀρπαγὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Δὲν θὰ μνημονεύσω διότι ἐσταμάτησαν τοὺς Ὀθωμανούς ὡς ἐσημείωσεν δι Rambaud, εἰς δλην τῆς δρμῆς των τὴν ἀκμὴν ἐπὶ ἓνα σχεδὸν αἰῶνα, πρὶν κυριεύσωσι τὸ τεῖχος. Ἄλλα θὰ τονίσω τὸ γεγονός, διότι οἱ «βυζαν-

τινοὶ» αὐτοὶ ἔσωσαν, ἥρμήνευσαν, διέδωσαν τὴν ἀρχαίαν φιλολογίαν. Τοῦτο παραβλέπουσι συνήθως οἱ κριτικοί, ταρασσούμενοι ἀπὸ τὰ παροράματα τῶν χειρογράφων καὶ τὴν εὐπιστίαν τῶν σχολιαστῶν. Ὁ εὐφυέστατος Κόβητος ἔλεγε· «Μωρὸς δ Φώτιος, μωρότερος δ' δ'. Ήσυχιος, ἀνδρῶν δ' ἀπάντων δ Σουίδας μωρότατος». Ἄλλα ὑποθέσατε, κύριοι, διότι δλοι αὐτοὶ οἱ μωροὶ δὲν μᾶς παρέδιδαν τοὺς «ἀρχαῖους», καὶ ἐνδυμηθῆτε τί ἦτο ἡ μεσαιωνικὴ σοφία τῆς Εὐρώπης, τῆς δποίας τὰ ἐλληνικὰ σπέρματα οἱ Ἀραβες, λαβόντες ἀπὸ τοὺς Νεστοριανούς Σύρους, ἐπῆραν εἰς τὴν Τσαπαίαν. Ποία θὰ ἦτο ἡ διαφορὰ τῶν νέων χρόνων! Ἄλλα πρέπει πάντοτε νὰ ἔχωμεν κατὰ νοῦν διότι ἡ Κωνσταντινούπολις ἦτο διαρκῶς κέντρον φιλολογικόν, δπον ἐστιχουργοῦντο μερικὰ τῶν ὀρίστων τῆς Ἀνθολογίας ἐπιγραμμάτων, τὸ δὲ Παλάτιον ἀπὸ Κωνσταντίνου τοῦ Προφυρογεννήτου μέχρι τῶν τελευταίων Παλαιολόγων ἐνθυμίζει συχνὰ τὴν ἀνὴρ τῶν Πτολεμαίων. Οἱ «βυζαντινοί», ἐννοεῖται, δὲν ἐδημούργησαν ἔργα ἰσόπαλα πρὸς τὰ ἀρχαῖα, ἀλλὰ ὑπῆρξαν τούλαχιστον, δπως ἐλέχθη, οἱ βιβλιοφύλακες — οἱ ἐνοπλοι βιβλιοφύλακες — τῶν ἀρχαίων.

Καὶ δταν ἐπὶ τέλους ἡ ἐλευθερία τῆς Πόλεως ἔκλινεν εἰς τὴν δύσιν καὶ ὀλίγοι Ἑλληνες ἤρχισαν νὰ μεταναστεύουν εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἡ ὑπεροχὴ τῶν κατεφάντη διὰ μᾶς. Μετὰ τὸν Μανουὴλ Χρυσολωρᾶν δ Θεόδωρος Γαζῆς, δ Κωνσταντίνος Λάσκαρις, δ Δημήτριος Χαλκονδύλης, δ Μάρκος Μουσούρος, δ Ἰάνος Λάσκαρις, παρουσιασθέντες εἰς τὴν Φλωρεντίαν, τὴν Ῥώμην, τὰ Μεδιόλαντα, τὴν Βενετίαν, ὡς διδάσκαλοι, ἔφροι βιβλιοθηκῶν, καλλιγράφοι, ἐκδόται καὶ μεταφρασταὶ Ἑλλήνων συγγραφέων ἐπετέλεσαν, δευτέρων φοράν, καὶ πολὺ γονιμωτέρον τὸ ἔργον, τὸ δοποῖον ἐξεπλήρωσαν, δεκαπέντε αἰῶνας προτοῦ, οἱ πρόγονοί των. Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς «ἀναγεννήσεως» ἐκείνης τῶν Ἑλληνικῶν σπουδῶν εἶναι γνωστόν κατεφάνη κατόπιν, μετὰ τὴν Ἰταλίαν, εἰς τὴν Γαλλικὴν λογοτεχνίαν κατὰ τὸν δέκατον ἔκτον καὶ ἔβδομον αἰῶνα, εἰς τὴν Ἀγγλικὴν τὸν δέκατον, δγδον, εἰς τὴν Γερμανικὴν κατὰ τὸν τελευταῖον. Ἄλλα οἱ φυγάδες ἐκείνοι δὲν μετέδωσαν ἄπλως καὶ μόνον φιλολογίαν. Μετέδωσαν ἵσως αὐτὴν τὴν ἐλευθερίαν τῆς σκέψεως. Ὁ Γεώργιος Γεμιστός, δ ὁ δποίος εἰχε προηγημῆτη αὐτῶν πνεῦμα καινοτόμου, ἐπροέξεν ἐντύπωσιν βαθυτάτην. Ως καὶ αὐτὴν τοῦ διδοτροπία τοῦ νὰ μεταφράσῃ τὸ ὄνομά του εἰς τὸ Πλήθων ἔγεινε συρμὸς τῆς μετωνυμίας τῶν Ἐράσμων (Erhard) τῶν Κατινάρων (Reuchlin) τῶν Μελαγχόνων (Schwarzerd) τῶν Κερατίνων (Hoorn) καὶ τῶν Κορακοπετράίων (Ravensberg). Πολεμήσας τὰς προλήψεις — καὶ τὰ δόγματα — τοῦ κλήρου ὑπῆρξε πρόδρομος τοῦ Γερμανικοῦ προτεσταντισμοῦ καὶ ἐγκαινίων τῶν πλατωνισμὸν

ἐν τῇ Ἀκαδημείᾳ τῆς Φλωρεντίας, ἐδίδαξε τὴν ἐλληνικὴν λατρείαν τοῦ ὥραίου. Ὁ Giacomo Leopardi, μεταφράζων Ιταλιστὶ ἔνα λόγον τοῦ Γεμιστοῦ, λέγει· «Είναι βέβαιον διότι δ Γεμιστὸς ὑπῆρξεν ἐν τῶν μεγίστων καὶ εὐδυτάτων πνευμάτων τοῦ αἰῶνος του, δ ὁ δποίος ἦτο δ δέκατος πέμπτος» καὶ προσθέτει· «Τὸ ἔθνος τοῦτο εἶναι πράγματι θαυμάσιον ἐπὶ 24 αἰῶνας ὑπῆρξε πρῶτον καὶ ἀπαράμιλλον εἰς τὸν πολιτισμὸν καὶ τὴν λογοτεχνίαν· δταν ἐκνόεινεν, διέδωσε καὶ τὰ δύο εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ τὴν Ἀφρικήν· δταν ἐκπρεσεύθη, τὰ μετέδωσεν εἰς τὴν λοιπὴν Εὐρώπην.... Κατὰ τὸν χρόνον τῶν Σταυροφρούδων αἱ ἐλληνικαὶ πόλεις λαμπράλ μὲ ναοὺς καὶ μὲ πλατείας, παλάτια μεγαλοπρεπῆ καὶ ἔσχα καλλιτεχνήματα ὑπῆρξαν θέαμα πρωτόφραντον, spettacolo piuovo...agenti rozze... quasi salvatiche e inumane». Ὁ Λεοπάρδης διμιεῖ ὡς μέγας ποιητὴς καὶ λόγιος. Τὸ ίδιον μου συμπέρασμα εἶναι μόνον διότι ἡ Ἑλληνικὴ φυλὴ δὲν ἔπαισε νὰ πρωταγωνιστῇ πολιτικῶς μὲν μέχρι τοῦ δεκάτου τρίτου αἰῶνος, διανοητικῶς δὲ μέχρις αὐτοῦ τοῦ δεκάτου πέμπτου, δτε δην Κωνσταντινούπολις ἐπεσε καὶ ἐλαπτήθη ὑπὸ τὴν ἀσπίδα τῆς.

Ἄλλα τώρα δύναται τις νὰ ἔρωτήσῃ· Διατί πάντα τὰ γεγονότα ταῦτα παρεβλέποντο τόσον καιρόν; Διατί οἱ «βυζαντινοί» ἐθεωροῦντο παρακμαζούντες ἀπὸ αἰῶνος εἰς αἰῶνα, καὶ πῶς τὸ δόνομα τοῦ Βυζαντίου κατήντησε συνώνυμον τῆς παρακμῆς;

Σήμερον ἀναγνωρίζεται, κύριοι, διότι θρησκευτικαὶ καὶ φυλετικαὶ ἀντικήλαι εἴκενα τοῦ σχίσματος καὶ τοῦ πείσματος τῶν Ἑλλήνων εἰς τὸ νὰ μὴ ἀναγνωρίσουν τὴν «ἄγιαν ὁμαδικὴν Αὐτοκρατορίαν» εἶναι ἀφοριματική τῆς περιφρονήσεως τῶν «βυζαντινῶν» καὶ πράγματι αὐτὸς τὸ δόνομα «βυζαντινός», τὸ δποίον οὐδέποτε οἱ Ἑλληνες ἐκείνοι μετεχειρίσθησαν ὡς ὄνομά των, ὑπῆρξεν ἐν αἰώνιον τοῦ περισσότερον περιοδού, τὸν σεβασμόν, τὴν δικαιοσύνην.

Ἐπειδὴ δημιοφήρητος εἶναι τὸν βαρβαρισμὸν εἶναι δημιοφήρητη πασῶν, δσαι βαρύνουσι καὶ τοὺς «βυζαντινούς» καὶ δημιας τοὺς νεωτέρους, ζητῶ την δδειαν νὰ διαλάβω κάπως πλατύτερον περι αὐτῆς.

Βαρβαρισμὸς εἶναι τὸ ἀντίθετον τοῦ ἀττικισμοῦ. Ἄλλα τί σημαίνει κυρίως ἀττικισμός; Ο Θουκυδίδης μεταχειρίζεται τὴν λέξιν μόνον εἰς τὴν πολιτικὴν τῆς σημασίαν, ἐννοεῖ δηλαδὴ φιλίαν μὲ τὸν δῆμον τῶν Αθηναίων. Ἄλλα μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς ἀδηματικῆς ἡγεμονίας ἐσήμανε πλέον τὸν ἀντίτητον πολιτισμόν. Είναι, κύριοι, περιττὸς οἰσδήποτε ὑμνος εἰς τὴν φιλοσοφίαν, τὴν Ιστορίαν, τὴν δημοτικὴν καὶ τὸ δρᾶμα τῶν Αθηναίων λογοτεχνῶν. Επτὸς τούτων κατὰ ἄλλο πολλὰ τῶν «σχισματικῶν» ἐπίθετα.

Ο καθηγητὴς Κρουμπάχερ, δημιοφήρητος, δημιοφήρητης τῶν «βυζαντινῶν», προσάγει τὸ «Weh dir, dass du ein Enkel bist». Ἄλλα φοβοῦμαι διότι ὑπάρχουσι καὶ ἀλλοί λόγοι, εἰς τοὺς δποίους ἀφοριμὴν ἐδωσαν αὐτοὶ οἱ Ἑλληνες. Ο σπόρος τὸν δποίον ἐπειρείρην δημηναπὸν πολιτισμόν. Είναι, κύριοι, περιττὸς οἰσδήποτε ὑμνος εἰς τὴν Θηβαίων».

«Ἄσ παζουν αὐλὸν τὰ τέκνα τῶν Θηβαίων» ἐλεγεν δ Ἀλκιβιάδης «οὐ γάρ ισασι διαλέγεσθαι» ἐπειδὴ δὲν ἡξεύρουν νὰ δημιλήσουν — ἐννοεῖται μὲ τὴν χοριν, τὴν ἀγχίνοιαν (présence d'esprit) καὶ τὴν περιστήν τῶν Αθηναίων εἰρωνείαν. Εκείνοι ισασι δλοι ἀπαράμιλλοι causeurs. Καθὼς λοιπὸν δηλαδὴ γλῶσσα πρεκράτησεν εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν ἀριστοκρατίαν ἀπὸ τοῦ Λουδοβίκου τοῦ id', δ ἀττικισμὸς ἐξηπλώθη κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Ἀλεξάνδρου, εἰς τὰς αὐλὰς τῶν Διαδόχων καὶ ἀνὰ τὰς μεγάλας πόλεις, δσαι ἐδρύθησαν κατὰ τὴν περιοδού,

ἐκείνην εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν, τὴν Συρίαν, τὴν Αἴγυπτον καὶ αὐτήν τὴν Μεσοποταμίαν. Τότε ὁ Ἀττικισμὸς ἐσήμαινε τὴν Ἀθηναϊκὴν παιδείαν καὶ τοιουτορόπως αἱ ἄλλαι ἐλληνικὰ διάλεκτοι, ὡς Ἰδιώματα, παρεμερίζοντο καὶ περιωρίζοντο. Ἡ διάλεκτος, ἡ ὅποια ἐσχηματίσθη τοιουτορόπως, ὥνομάσθη κοινή. Εἰς τὸ ἀνακάτωμα ἔκεινο δὲν εἶναι ἀπόρον ὅτι αἱ δίφθοργοι συνέπεσαν μὲ τὰ φωνήντα, καθὼς ἐπρόφεραν οἱ Βοιωτοί· καὶ ἄλλαι διαλεκτικαὶ προφοραὶ διεκρίνοντο βεβαίως εἰς τὴν «κοινήν». Ἐννοεῖται δμως ὅτι ὁ γηῆσιος ἀττικισμὸς ἐπροτιμᾶτο πάντοτε. Ὁ θρίαμβος τοῦ ἀττικισμοῦ ὑπῆρξεν ὅταν μετὰ τὴν ὑποταγὴν τῆς Ἐλλάδος εἰσέβαλεν εἰς τὴν Πόμην τόσον πολύ, ὥστε, κατὰ τὴν ὁραιάν ἔκφρασιν τοῦ Αἰμιλίου Καστελάρ, ἐνόμιζε κανεὶς ὅτι ἡ Πόμη είχε κατοικηθῆ ἀπό Ἀθηναίους καὶ ἀπό Ἀτθίδας. Τότε ἡ ἀττικίζουσα κοινὴ ἦτο γλῶσσα παγκόσμιος, καὶ δοι δὲν ὅμιλοῦσαν καλὰ ἐλέγοντο βάρβαροι. Ἀλλὰ ὁ Κικέρων μᾶς πληροφορεῖ ὅτι erudissimos homines Asiaticos quivis Atheniensis indoctus non verbis sed sono vocis... facile superavit, ὅτι δηλ. πολυμαθεστάτους Ἀσιανοὺς οἰοσδήποτε ἀπαίδευτος Ἀθηναῖος ὅχι μὲ τὰς λέξεις ἄλλὰ μὲ τὸν τόνον τῆς φωνῆς τοὺς ὑπερβαίνει. Τότε ὁ ἀττικισμὸς ἐσήμαινε μᾶλλον τὴν Ἀθηναϊκὴν προφοράν. Πόσον αὐτῇ κατέθελγε τοὺς Ψωμαίους ἐννοοῦμεν ἀπὸ τοῦτο, ὅτι μετέγραψαν εἰς τὰ λατινικὰ τὸ ὑψιλόν, τὸ διποῖον τότε (καὶ πολλοὺς κατόπιν αἰώνας) ἐπρόφεραν οἱ Ἐλληνες ὡς γαλλικὸν οὐ, — ἄλλα, ἐννοεῖται, οἱ Ἀθηναῖοι μὲ κάποιαν γλυκύτητα χωριστήν. Ἀργότερα δμως, ὅταν κατὰ δυστυχίαν οἱ Ἀθηναῖοι δὲν είχαν τίποτε ἄλλο φρονητὸν παρά τοὺς προγόνους, ὁ ἀττικισμὸς ἐσήμαινεν ἀπλῶς τὸ ὑφος τῶν παλαιῶν λογοτεχνῶν των. Οἱ Μικρασιάται ὅρτορες ἐμμῆθησαν τοὺς ἀττικούς, δῆπος οἱ Ἀλεξανδρῖνοι είχαν μιμηθῆ τὸν Ὅμηρον. Συγχρόνως ἀνεφάνησαν καὶ οἱ ἀττικισταί· «οἱ αὐτόκλητοι ἐκεῖνοι φρουροὶ τῆς τιμῆς τῶν ἀττικῶν λέξεων καὶ διῶκται τῶν λεξειδίων δσα δὲν εὐτύχησαν νάπολαύουν τῆς προστασίας ἐνὸς Θουκυδίδου ἦ, ἐνὸς Πλάτωνος» καθὼς ὁ Ἐληνημαρικανὸς λεξικογράφος Εὐαγγελῆνὸς Ἀποστολίδης Σοφοκλῆς τοὺς ὄνομάζει. «Κεῖται ἡ ὕ κεῖται; (ἥ δεῖνα λέξεις παρ ἀττικοῖς) ἥτο ἀνάκρισίς των κεῖται: «δόκιμος ἀστεία». οὐ εἶται: «Ιδιωτική, σόλοικος, βάρβαρος». Τοιοῦτος ἀττικισμὸς ἦτο πλέον ἀληθινὴ μωρία. Καὶ μως, κύριοι, τοση ἥτον ἥ ἐσωτερικὴ δύναμις ὡν ἀθανάτων ἀττικῶν ἔργων, ὥστε τὸ ἀττικὸν φος παρέσυρε καὶ αὐτὴν τὴν περιφρόνησιν ἥς Στοᾶς καὶ αὐτὴν τὴν ἰσχυρὸν τοῦ χριτιανισμοῦ ἀντίστασιν. Τοιουτορόπως ἥ πρότηψις τοῦ βαρβαρισμοῦ ἐπέζησε μέχρι τῆς ἀλώεως καὶ μέχρις ἐσχάτων μετὰ τῆς ἀττικῆς γραμ-

ματικῆς, ἡ δὲ λέξις «βάροβαρος» τῆς δύοις οἱ Ελλήνες ἔκαμαν κατάχρησιν περὶ ἔνων λαῶν, ὑπῆρχεν ἀπαισία εἰς αὐτοὺς τοὺς ἀπογόνους των.

Ἄς παρακολουθήσωμεν συντομώτατα τὸ ἐλληνικὸν ὑφος ἀπὸ τότε. Θὰ εὑνοωμεν ἀμέσως δύο «συνηθείας», «δόκιμον» καὶ «ἀδόκιμον». Δόκιμον ἐνομίζετο π.χ. τὸ ὑφος τοῦ Λουκιανοῦ, ἀδόκιμον τὸ ὑφος τῶν Εὐαγγελίων. Ἡ διαφορὰ αὕτη, ἡ δύοις μέχρις ἐσχάτων ἀπεδίδετο εἰς φυλετικοὺς ἢ γεωγραφικοὺς λόγους, μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν τῶν παπύρων τῆς Ἀνω Αἰγύπτου ἀπεδείχθη διαφορὰ μόνον ὑφους. Τοιουτοριζόπως τὸ ὑφος τοῦ Αἴλιανοῦ, τοῦ Παυσανίου καὶ αὐτοῦ τοῦ Πλούταρχου εἶναι—πολὺ ἢ διλύγον—τεχνητόν. Ἄλλα κατάτεχνον ἦτο φανερὸν τὸ ὑφος τῶν τετρατεράτων ἐκείνων ὅπτρων, δοσοὶ ἐτριγύριζαν καὶ ἐμάγευαν τοὺς Ρωμαίους αὐτοκράτορας τόσον πολύ, ὥστε τοὺς ἐχάριζαν τοὺς φόρους ὀλοκλήρων ἐπαρχιῶν. Ἄλλα χαρακτηριστικὸν εἶναι ὅτι, ἐάν εἴρισκε κανεὶς ἀνετοιμάστους τοὺς πολυφθόγγους τούτους ὅπτρας, δὲν ἐτολμοῦσαν καθαυτὸν ν' ἀνοίξουν στόμα. Ἐχοειάζοντο βεβαίως ἡμερονύκτια πολλὰ διὰ νὰ συρράψουν ἀρκετὰς ἀπὸ τοὺς παπύρους φράσεις.

Οἱ κακόμοιροι χριστιανοί, κατηχοῦντες τὸν κατώτερον, τὸν ἀγράμματον λαόν, ὠμιλοῦσαν τὴν κοινήν, τὴν συνηθισμένην ἐλληνικήν. Ἡ ἀντίθεσις αὕτη ἐπέφερε πολλὴν ἀντιπάθειαν καὶ περιφρόνησιν ἀμοιβαίαν. Θὰ σᾶς ἀναφέρω ἐν ἀνέκdotον. Ὁ ἄγιος Σπυρίδων, εἰς τῶν ἐπισκόπων τῆς πρώτης οἰκουμενικῆς συνόδου, παρευρίσκετο εἰς μίαν σύναξιν ἐν Κύπρῳ, διόπου ἐκῆρυσσεν δι Τριφύλλιος ἐπίσκοπος τῶν Λήδρων καὶ προτοῦ δικηγόρος εἰς τὴν Βηρυτόν. Ὅσον ἀττικῶτερον ἐροητόρευεν δι Τριφύλλιος, τόσον περισσότερον δι Σπυρίδων κατέβαζε τὰ μοῦτρα. Ἄλλα δταν δι Τριφύλλιος, ἀναφερόμενος εἰς τὴν περικοπὴν «Ἄρδον σου τὸν κράββατον καὶ περιπάτει» ἔξεστομισεν ἀντὶ «κράββατος» τὴν ἀττικὴν λέξιν «σκιμπους», δι Σπυρίδων δὲν ἐκρατήθη· καταβαίνει διὰ μιᾶς ἀπὸ τὸν ἀρχιερατικὸν τοῦ θρόνου καὶ λέγει πρὸς τὸν Τριφύλλιον ἐνώπιον ὅλου τοῦ λαοῦ· «Οὐ σύ γε ἀμένων τοῦ κράββατον λιόρητός». Δὲν είσαι, ἐσὺ τοινάχιστον, καλύτερος ἀπὸ Ἐκεῖνον, ποὺ εἴπε κράββατος. Τὸ γενούς τοῦτο, τὸ ὅποιον ἀναγοράφει δι Ερμείας δι Σωζομενὸς καὶ ἐπαναλαμβάνει δι Νικηφόρου Κάλυστος δι Ξανθόπουλος, ἀποδεικνύει πρὸς τούτοις ὅτι οἱ πρῶτοι χριστιανοί, οἱ γείτονες μάλιστα ἡγις Παλαιστίνης, ἐπίστεναν ὅτι γλῶσσα τοῦ Ιησοῦ ἦσαν ὅχι τὰ ἀραμαϊκά, ἀλλὰ τὰ ἐλληνικά, ἔννοεῖται τὰ κοινά.

Ἄλλα ποία νὰ ἦτο κατὰ βάθος ἡ πραγματικὴ ντίθεσις μεταξὺ τῶν δύο «συνηθείων»; Σήμερον εἶναι γνωστὸν ὅτι κατὰ τὸν δεύτερον μ. Χ. ἵδνα τὰ μακρὰ καὶ βραχέα φωνήνετα σχεδὸν ἴσωσθησαν ἐντελῶς εἰς τὸ στόμα ὅλων δοσοὶ μι-

λοῦσαν ἐλληνικὰ καὶ ἐπεκράτησεν δὲ τόνος. Ὡς μεταβολὴ αὕτη εἶναι ή σπουδαιοτάτη ἀπὸ ὅσας ἔπαινέ ποτε ή ἐλληνική. Ἀλλὰ ἐννοεῖται ὅτι νεωτερισμὸς τοιοῦτος δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ γείνῃ παραδεκτὸς εἰς τὰς Σχολάς. Πολλοὺς χρόνους κατόπιν παρέδιδαν τὴν ἀρχαίαν προσωφδίαν (οἱ ἀνεπιγμένοι τὴν ἥσθανοντο μέχρι τοῦ ἔκτου τοῦλάχιστον αἰῶνος), τὴν μελῳδικὴν στιχουργίαν τῶν ποιητῶν, καὶ τὴν πομπώδη ἀπαγγελίαν τῶν ορτόρων, ίδιως τῆς Ἀσιατικῆς Σχολῆς, ἡ ὅποια βάσιν εἶχεν ἐπίσης τὴν προσωφδίαν. Οἱ χριστιανοὶ ὡς ἀπλοὶ κάτηχηται ἡμποροῦσαν νὰ καυχῶνται ὅτι ἡσαν μαθηταὶ τῶν ἀλιέων καὶ νὰ σιχαίνωνται τοὺς «Ἐλλήνας» δηλ. τοὺς δοκησισόφους. Ἀλλὰ ὅταν, ὅπως ὁ Τοιφύλλιος, καὶ ἄλλοι μορφωμένοι ἀνδρες ἐχειροτονήθησαν ἐπίσκοποι, λ.χ. ὁ Γρηγόριος καὶ ὁ Συνέσιος, ἔβλεπαν ὅτι δὲν τοὺς ἦτο δυνατὸν ν' ἀφήσουν τοὺς Ἰωνικοὺς καὶ δωρικοὺς στίχους μὲ τοὺς δοπίους εἶχαν ἀνατραφῆ. Ἐπίστης π.χ. ὁ Ἀπολλινάριος ὁ Λαιοδικείας ὅταν μετέφραζε τοὺς ψαλμοὺς τοῦ Δαυὶδ εἰς ἑξαμέτρους, δὲν εἶχε τὴν πρόθεσιν νὰ παρῳδήσῃ τὸν προφητάνακτα, ἀλλὰ βεβαίως νὰ τὸν εὐμορφίσῃ. Ἐξ ἄλλου ἡ δητορικὴ ἔχρειά-ζετο, καθὼς ἡ Μιτρώνειος πανοπλία τοῦ Χριστοῦ, εἰς ἄλλους ἐπισκόπους ὅπως τὸν Βασιλείον καὶ τὸν Χρυσόστομον, διὰ νὰ πολεμήσουν τοὺς ἀντιπάλους των ἢ νὰ θαμβώσουν τοὺς διπάδους των. Τοιουτορόπως καὶ ἡ δητορικὴ ἀπεδείχθη ἰσχυρότερα παρὰ τὰ εἶδωλα. Ἡ δὲ ἴστοριογραφία, καλλιεργούμενη πάντοτε ἀπὸ ἀνθρώπους πεπαιδευμένους, ἀποτεινομένους εἰς κύκλους ἀνωτέρους, ἔμεινε πάντοτε ἀττική. Ἀπὸ τὸ ὑφος τῶν ἴστοριογράφων τῆς Αὐτοκρατορίας δυνάμεθα νὰ ἔκτιμησωμέν μόνον πόσην ἔκτασιν καὶ ὑπόληψιν εἶχαν τὰ ὀρχαῖα γράμματα: εἶναι δὲ οἰαδήποτε ἐρμηνεία τῶν περιττὴ εἰς τοὺς γνωρίζοντας τὰ πρότυπά των.

Νέον ψφος, νέα ποίησις, νέα στιχουργία κατά τὴν νέαν προφορὰν ἐγεννήθη φυσικὰ ἐντὸς τῆς Ἐκκλησίας, δπου δὲν ὑπῆρχεν ἀρχαία παράδοσις καὶ ψάλται βεβαιώς ἀμοιροῦ ἀρχαίας παιδείας, ἐπόρκειτο νὰ θέλεσουν τὸ δλον πλήρωμα. Ὁ Ἱδιος δ Γηγόριος, δ δποῖος ἔγραφεν διηγημούκοντος στίχους χάριν τῆς Ἰδικῆς του μελαγχολίας, εἰς ἔνα ἐσπερινὸν ἔδοκιμασε τὸν τονικὸν ὑνθμόν. Οἱ ἐκκλησιαστικοὶ ὕμνοι ἐπλησίαζαν τὴν διμιλουμένην γλῶσσαν καὶ μὲ τὴν προφορὰν καὶ μὲ τὴν ἀπλουστέραν σύνταξιν. Κληρικοὶ ἔχοντες μόνον ἐκκλησιαστικὴν παιδείαν, πρὸ πάντων μοναχοί, ἔγραφαν τοιουτορόπτως πολλὰ καὶ μακρὰ κοντάκια καὶ κανόνας, εἶναι δὲ χαρακτηριστικὸν δτι δ ἄριστος τῶν μελωδῶν, δ Ῥωμανός, ἥτο ἀπλῶς διάκονος. Διότι οἱ πεπαιδευμένοι θεολόγοι, δπως δ Ἰωάννης δ Δαμασκηνός, καὶ ἐδὴ παρέχωνταν ἀρχαῖας λέξεις καὶ κάποτε καὶ μετρα. Ἔν τούτοις ἔδιδαν κάπου κάπου καὶ

μερικὰ πλάγια κτυπήματα εἰς τὰς Ἀθήνας. Ο περίφημος ἀκάθιστος Ὑμνος εἰς τὴν Θεοτόκον, δ ἀποδιδόμενος εἰς τὸν Πατριάρχην Σέργιον, λέγει:

Χαῖρε τῶν Ἀθηναίων
τὰς πλοκὰς διασπῶσα
Χαῖρε τῶν ἄλιέων
τὰς σαγήνας πληροῦσα

Περισσότερον πρὸς τὴν δημιουργίαν ἔτειναν τὰ συναξάρια ή βίοι τῶν μαρτύρων καὶ Ἰδίως τῶν ἀγίων, διότι ἐχράφοντο ἀπὸ οὐρανικούς «πεζῷ καὶ ἀκαλλωπίστῳ καὶ χαμηλῷ χαρακτῆρι... εἰς τὸ δύνασθαι καὶ τὸν ἴδιωτην καὶ τὸν ἀγράμματον ἐκ τῶν λεγομένων ὁφελήθηναι» ὡς λέγει δὲ πρῶτος αὐτῶν Λεόντιος δὲ Νεαπόλεως ἦτοι Νεμεσοῦ ἀλλὰ καὶ αὐτὸς μεταχειρίζεται μὲν πολλὰς λέξεις καὶ φράσεις δημοτικάς, ἀλλὰ τὸ δόλον ὑφος του δὲν ἥχει ὡς νεώτερον τῶν Εὐαγγελίων. Δημοτικώτερα ἥσαν τὰ λαϊκὰ τῶν χρονογράφων ἔργα, γραφόμενα ἐντὸς τῶν μοναστηρίων ἀπὸ ἀπαιδεύτους, τῶν ὅποιων πρότυπον ἦτο δὲ Σύρος Ἱωάννης Μαλάκας, θεωρούμενος σύγχρονος τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Ἀλλὰ καὶ οἱ χρονογράφοι, διδασχθέντες εἰς τὰ Σχολεῖα, ἔμαθαν τὸ τυπικὸν τῆς ἀρχαίας γραμματικῆς καὶ ἐπροχώρησαν διάγονοι καὶ εἰς τὴν σύνταξιν.

Ἡ σκοτεινὴ περίοδος τῆς εἰκονομαχίας, ἡ δοπία παρετάθη ἀπὸ τὰ 726-842, ἐμπνεομένη ἀπὸ πνεῦμα ἀναμορφωτικόν, διέκοψε φαίνεται καὶ τὴν τελευταίαν προφορικὴν παράδοσιν τῶν Σχολῶν καὶ κατέληξεν εἰς νίκην τοῦ μοναχικοῦ κόμματος, τοῦ πλέον ἀπαδεύτου. Καὶ δύως ἀπὸ οἰκογένειαν, ἀνήκουσαν εἰς τὸ κόμμα τοῦτο, ἐπεφάνη Ἱεράρχης, συγκεντρώνων δὲν τὴν παιδείαν τῶν παλαιῶν, ὁ Φώτιος. Ὁ περιόδος οὗτος Πατριαρχῆς μεταξὺ πολλῶν ἄλλων πλεονεκτημάτων — καὶ μερικῶν ἐλαττωμάτων — τὰ δυοῖς εἶχε, ἵτο τεχνίτης τοῦ ἀττικοῦ ὑφους. Ἡ θαυμαστὴ ἐπιστολογραφία του, δύου εἰκονίζεται δόλοκληρος, τὸν ἀποδεικνύει πνεῦμα ἀριστοτελείαν, καταγινόμενον εἰς δλα. Μὲ τὴν Μυριόβιβλον καὶ τὴν Λέξεων Σιναϊώγην, ὑπῆρξεν ὁ πρόδρομος τῆς φιλολογικῆς πλέον ἀναγεννήσεως τῶν Ἑλληνικῶν σπουδῶν, εἰς τὰς δυοῖς κατόπιν κατεγίνετο περισσότερον καὶ ἀπὸ τοὺς λαϊκοὺς ὁ κλῆρος. Οἱ σοφοὶ μητροπολῖται, Εὐστράτιος ὁ Νικαίας, Γρηγόριος ὁ Κορίνθιος, Μιχαὴλ Ἀκομινᾶτος ὁ Ἀθηνῶν καὶ πρὸ πάντων ὁ Εὐστράθιος ὁ Θεσσαλονίκης εἶναι καὶ ὑποφῆται τῶν Μουσῶν. Ἔξ ἄλλου ἔνεκα τῆς συγκρούσεως πρὸς τοὺς Λατίνους, ἡ δοπία ἥρχισεν ἐπὶ Φωτίου, οἱ κυβερνῆται τῆς Αὐτοκρατορίας αἰσθάνονται τοὺς ἔαντους των ἐντελῶς Ἑλληνας καὶ ἔναγκαλίζονται σφικτότερα τὸν Ἑλληνισμόν.

⁹ Άλλα τὸ γλωσσικὸν ἀποτέλεσμα, τῆς νέας ταύτης ὄρμικῆς ἦτο τὸ δῆτι ἡ γραπτὴ γλῶσσα ἐπῆρε καὶ πάλιν τὸν ἀνήφορον. Οἱ ἱστοριογράφοι μετα-

φέρονται νομίζει κανεὶς εἰς τὴν Πνύκα καὶ ἀποτίνονται πλέον δχι πρὸς τοὺς συγχρόνους ἢ τοὺς μεταγενεστέρους, ἀλλ᾽ ἀπεναντίας, πρὸς τὸν μακράτην δῆμον τῶν Ἀθηνῶν. Ὁλη των ἡ τέχνη εἶναι ν' ἀνακαλύψουν πάντοτε τὴν ἀγνωστοτέραν λέξιν, μεταφράζοντες εἰς τὴν ἀττικὴν καὶ ἀντὰ τὰ ὄντα τῶν τόπων καὶ τῶν λαῶν. Π.χ. δὲ Κίνναμος, γράφων ἐπὶ τῶν σταυροφρούρων, ὀνομάζει τοὺς Τούρκους Πέρσας. Τί παράδοξος τοῦ ἀττικισμοῦ ἔξελιξις, ἢ δοτία, κατέληξεν ἐντελῶς εἰς τὸ ἀντίθετον τῆς ἐννοίας του, εἰς τὴν ἀπονέκρωσιν τοῦ ὑφους.

Ἄλλὰ τὸ σοβαρώτερον ἵτο διὸ ἀπὸ τοῦδε καὶ ἡ Ἐκκλησία συμμετέχει ἀπὸ καρδίας εἰς τὴν ἀρχαῖζουσαν ταύτην δοπήν διότι πλέον καὶ αὐτὸ τὸ ὑφος τῶν Εὐαγγελίων ἡτο κάπως ἀρχαϊκὸν σχετικῶς πρὸς τὴν λαλουμένην. Ως καὶ τὰ συναξάρια μεταφράζονται ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου ἀπὸ τὸν Συμέων, τὸν λεγόμενον διὰ τοῦτο Μεταφράστην, διὰ ν' ἀρέσουν εἰς τοὺς σπουδαίους, καὶ Πατριάρχης τοῦ ἱβ' αἰῶνος ἔκανε συναξάρι τῆς ἁγίας Παρασκευῆς ὃς ἀνάξιον τοῦ καθαροῦ τῆς βίου. Αὐτὸς δὲ Εὐστάθιος κατακρίνει πικρότατα τοὺς μοναχοὺς διὰ εἶναι «ἀγράμματοι», διὰ μισοῦν «τοὺς γραμματικοὺς» καὶ παλοῦν τὰς βιβλιοθήκας ἀλλὰ τοὺς τὰ γράφει ἀττικιστὶ καὶ τοὺς ἀναφέρει π.χ. ὡς πράγματα πασίγνωστα τοὺς Λαιστρυγόνας, τοὺς Κιμμερίους, τοὺς Κουρῆτας, τὸν Πυθαγόραν καὶ αὐτὸν τὸν Μεγάρυχον.

Εὐνόητον δῆμος εἶναι διὰ δλα αὐτὰ τὰ πειράματα τῶν λογίων καὶ τῶν ἐπισκόπων δὲν ἔμποδίζαν τὸν λαὸν ἀπὸ τὸ νὰ κάμην στίχους εἰς τὴν φυσικήν του γλῶσσαν σατυρίζοντας τοὺς αὐτοκράτορας, ἢ ἔξυμνοῦντας τοὺς φρουροὺς τῶν συνόρων τῆς Αὐτοκρατορίας, τοὺς ἀκρίτας. Ἐπειδὴ τὸ γραφόμενον ὑφος ἔγινετο ἔηροτερον, ἢ διμιούμενη ἀνεπήδησε φυσικὰ εἰς τὴν ζωηρότεραν λογοτεχνίαν. Τὰ παρακλητικὰ ποιήματα τοῦ Πτωχοπρόδρου δὲ τῶν Πτωχοπρόδρων εἶναι τύποι τοῦ ὑφους τούτου.

Οταν κατόπιν οἱ Σταυροφρόδοι ἀρπαγες εἰσώμησαν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἡ μεγάλη Αὐτοκρατορία κατεκόπη εἰς πολλὰ φραγκικὰ καὶ μερικὰ ἐλληνικὰ κρατίδια, τὰ ἐλληνικὰ γράμματα δὲν ἦσαν πλέον ἀρκετὰ διὰ τὰς βιοτικὰς ἀνάγκας: οἱ φραγκοκρατούμενοι ἐλλήνες, μείναντες ἀγράμματοι, ἔγραφαν δπως ἡμποροῦσαν, λυπούμενοι κατάκαρδα διὰ «ἔβαρβαρωθῆκαν τὰ δωματία». Εἶναι φράσις ἐνὸς τῶν χρονογράφων τοῦ ὁγγάτου τῆς Κύπρου ὑπὸ τοὺς Λουζινιανούς, παρομοίᾳ δὲν εἶναι περίτου καὶ ἡ γλῶσσα τῶν ἐμμέτρων Χρονικῶν τοῦ Μορέως. Ο Ἑλληνιδὸς ὑφός ἀνεστηλώθη καὶ πάλιν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐπὶ δύο περίπου αἰώνας ὑπὸ τοὺς Παλαιολόγους καὶ οἱ αὐλικοὶ ἴστοριογράφοι ἀρχαῖοι περισσότερον παρὰ τοὺς

ἐπὶ τῶν Κομνηνῶν, ἀλλὰ ἡ δύναμις καὶ αὐτῶν, δπως καὶ τῶν Αὐτοκρατόρων, ἵτο πολὺ περιωρισμένη.

Μετὰ τὴν Τουρκικὴν ἐπιδρομὴν καὶ τὴν αἰχμαλωσίαν τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ, σχολικὴ παράδοσις, ἐννοεῖται, δὲν ἐπέη, παρὰ μεταξὺ τοῦ κλήρου καὶ αὐτὴ δλιγοστή. Ως ἐκ τούτου δσοὶ ἥθελαν νὰ ἐκφράσουν ἀλλὰ αἰσθήματα παρὰ προσευχὰς καὶ ἔβλεπαν τὸ δακρύζοντον ὄνειρον τῆς ἀναστάσεως τῆς Αὐτοκρατορίας, οἱ ἀνώνυμοι διαφωδοὶ οἱ ἔξυμνοῦντες τοὺς ἀνυποτάκτους ἥρωας τῶν ἐλληνικῶν βουνῶν, ἐσυνέχισαν φυσικῶτατα τὰ ἀκριτικὰ ἔπη. Οἱ ποιηταὶ τῆς βενετοκρατούμενης Κορήτης ἐδοκίμασαν πρῶτοι τὸ ὑφος τοῦτο εἰς ἔντεχνα ποιήματα, ἀλλὰ καὶ ἡ Κορήτη μετ' ὀλίγον ἐδουλώθη. Ὁταν δὲ κατόπιν οἱ τουρκοκρατούμενοι Ἐλληνες κατώρθωσαν ν' ἀνοίξουν μερικὰ σχολεῖα, ἡ λογία παράδοσις ἔωαγονήθη μίαν φορὰν ἀκόμη. Μίαν ἀκόμη φορὰν δι πολυπαθῆς Ὁδυσσεὺς ἀνοίγει τὴν ἀγάλλην, διὰ νὰ σφίξῃ τὸ πάντοτε διμιοῦν ἀλλὰ πάντοτε χανόμενον τοῦ ἀττικισμοῦ φάσμα. Ο πολυίστωρ Εὐγένιος δι Βούλγαρις κατὰ τὸν ιη' αἰῶνα ἔγραψε τὰ πολλὰ καὶ ποικίλα ἔργα του ἀρχαιῶν καὶ μετέφραζε τὰ ποιήματα τοῦ Βεργίλιου εἰς διμηριούς στίχους. Ο διάσημος Κοραῆς ἔδειξε τὴν φυσικήν του κρίσιν περιορίσας τὴν ἀρχαιότηταν δρμήν ἐντὸς μερικῶν δρίων ἀλλὰ καὶ αὐτὰ ἀπεδείχθησαν ἀνίσχυρα μετὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἐλλάδος. Εξ ἐνὸς τὰ μεγαλουργήματα τοῦ Μπότσαρη καὶ τοῦ Κανάρη μετέφεραν τόσον εὐκολα τὰ πνεύματα—δχι μόνων τῶν Ἐλλήνων—εἰς τὸν Μαραθῶνα, τὴν Σαλαμῖνα καὶ τὰς Ἀθήνας. Εξ ἀλλού νέαι πολιτικαὶ καὶ ἐπιστημονικαὶ ἀνάγκαι ἐπέφεραν τὴν ἀνάστασιν χιλιάδων ἀρχαίων λέξεων. Τοιουτορρόπως ἡ λογία παράδοσις ἐπιζῆ παραλλήλος τῆς διμιούμενης. Τὴν πρώτην ὑποστηρίξει ἐκτὸς τῆς Ἐκκλησίας—ἡ δοτία ἔχει βεβαίως δίκαιον,—τὸ Κράτος καὶ ἡ ἐπιστήμη. Τὴν δευτέραν μεταχειρίζονται οἱ ποιηταὶ κατὰ τὸ παραδειγμα τοῦ ὑμνωδοῦ τῆς ἐλευθερίας Σολωμοῦ καὶ μερικοὶ διηγματογράφοι καὶ δραματικοί. Τὰ διάφορα λογοτεχνικά εἰδη γράφονται φυσικά τεραὶ ἀρχαιώτερα καθιδόσον οἱ λογογράφοι θέλουν νὰ φαίνωνται ζωηρότεροι ἢ σοβαρώτεροι. Ως ἐκ τούτου ἀνοίγονται κάποτε συζητήσεις μὲ δλιγωτέραν παρὰ τὴν τοῦ ἀγίου Σταυρίδων ψυχραιμίαν. Καὶ διμως δταν διμιλῇ ἡ ὀδηγηνάκη κοινωνία—ἡ ἀκόμη σχηματιζόμενη—ἐκλέγει πολὺ εἰρηνικὰ καὶ ἀρκετὰ εύμορφα, διὰ καὶ κάπως ἀκατάστατα, μεταξὺ τῶν ζωντανῶν καὶ βιωσίμων λέξεων καὶ τύπων. Τοιουτορρόπως ἡ νέα ἀττική, ἐκλεκτική ὡς ἡ παλαιά, καταρτίζεται σιγὰ σιγὰ καὶ φυσικά μὲ τὸν καταστισμὸν αὐτῆς τῆς κοινωνίας. Οἱ σημερινοὶ καιροὶ τῆς ἔφημεροδιογραφίας εἶναι πολὺ δημοκρατικώτεροι τῶν μεσαιωνικῶν. Καὶ δῆμος

ΟΣΚΑΡ ΟΥΑΪΔΑ

ΥΠΟ ΣΛΙΝ ΚΑΡΝΤ

Βλέπε σχετικὴν σελίδα εἰς τὸ Δεκαπεντήμερον

ἐπιζῆ μέσα μας τὸ ἵδιον ἔνστικτον, τὸ δόποιον, καθὼς εἰδαμεν, ἡτο ἐπὶ εἴκοσιν αἰῶνας ἀχώριστον ἀπὸ τὸ ἐθνικὸν αἴσθημα τῶν Ἑλλήνων. Διὰ τοῦτο νομίζω ὅτι θέλοντες καὶ μὴ θέλοντες πολὺ ἡ δύνη, θά μένωμεν ἀκόμη ὑποτελεῖς εἰς τὸν Ὀλύμπιον Περικλῆ.

Ἐχάραξα, κύριοι, τὸ τοχὺ τοῦτο διάγραμμα τῆς προείας τοῦ ἐλληνικοῦ ὕφους, διὰ νὰ σαφηνίσω μερικὰ γεγονότα. Πρῶτον πῶς προήλθεν ὥστε οἱ νέοι τύποι, οἱ ἀναπτυσσόμενοι φυσικά εἰς τὴν ἐλληνικήν, καθὼς εἰς πᾶσαν ἄλλην γλώσσαν, ν' ἀποβάλλωνται ἀπὸ τὸ ὑφος τῶν λογίων ὡς ἀδόκιμοι ἡ βάρβαροι καὶ πᾶς τὴν πρόληψιν ταύτην ἐπεξέτειναν ἀκρίτως οἱ κριτικοὶ εἰς τὴν δῆλην λογοτεχνίαν καὶ εἰς αὐτὴν τοῦ ἔθνους τὴν ἴστορίαν. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ἡ πρόληψις ἡτο ἀνόητος. Ἀλλὰ ἐστορίζετο εἰς τὴν ἀφιλονεύητον ὑπεροχὴν τῆς ἀρχαίας λογοτεχνίας, ὃπου προσετέθη κατόπιν καὶ ἡ χριστιανική. Τοιοῦτο φιλολογικὸν φροτίον νομίζω, κύριοι, ὅτι δὲν ἐβάρυνε τοὺς ὅμιους ἄλλου λαοῦ, καὶ μάλιστα τόσον ὀλιγαρθμού.

Ἄλλα ἡ κολοσσιαία αὐτὴ δύναμις τοῦ παρελθόντος ἔχηγε, νομίζω, καὶ ἄλλο χαρακτηριστικὸν τῆς μεταγενεστέρας Ἐλληνικῆς. Πῶς δηλ. μετεβλήθη τόσον δῆλην σχετικῶς πρὸς τὴν λατινικήν, ἡ δόποια κατεμερίσθη εἰς τὰς νέας γλώσσας. Ὅταν συγκρίνῃ κανεὶς τὰ ἐλληνικὰ τῶν δέκα μετὰ Χριστὸν αἰώνων, δχι τὰ ἐπίσημα ἄλλα τὰ συναξαρικά, νομίζει ὅτι ἀναγινώσκει πάντοτε εὐαγγέλιον. Διότι καὶ αὐτοὶ οἱ μοναχοὶ ἐδιδάσκοντο τὴν παλαιὰν γραμματικὴν καὶ δὲν ἀπεμαρτύνοντο. Τοιουτορόπως οἱ Ἐλληνες λόγιοι δὲν ἐπίστευσαν ποτὲ ὅτι ἡ γλώσσα των ἔπαθε τίποτε ἀδιόρθωτον. Φυλάξαντες θρησκευτικῶς τὴν μετ' Ἔνκλειδην δροθυραφίαν, ἐβλεπαν μόνον τὴν διαφορὰν τῶν νέων τύπων, τὴν δόποιαν ἀπέδιδαν εἰς τὴν ἀμάθειαν. Ἀλλὰ δὲν ἐνόρσαν ποτὲ τὴν πρώτην Ἱσως ἀφορμὴν τῆς ἐπερχομένης διαφορᾶς, τὴν σιγανήν μεταβολὴν τῆς προφορᾶς, τὴν τόσον φυσικὴν εἰς κάθε γλώσσαν διμιλούμενην.

Εἶναι ἡδη φανερὸν πόσον δύσκολον εἶναι νὰ θέσῃ κανεὶς ὠρισμένα χρονολογικὰ δρια εἰς τὴν ἴστορίαν τῆς Ἐλληνικῆς. Ὅπως εἶδαμεν, κανέναν παλαιὸν φαινόμενον δὲν χάνεται ἀποτόμως, κανεὶς νέος τύπος δὲν ἐπικρατεῖ διὰ μιᾶς. Ὁ μαραθοσμὸς ἐνὸς τύπου πρατεῖ αἰῶνας δλοκλήρους, ἀλλὰ καὶ ἀφοῦ ἀποθάνῃ εἰς ἐν ἰδίωμα, ἐπιζῇ εἰς ἄλλο, καὶ ὅταν ἐπὶ τέλους λησμονῆθῇ εἰς τὴν διμιλούμενην, βαλσαμώνεται εἰς τὴν γραφομένην, ἡ τούλαχιστον εἰς ἐν εἶδος αὐτῆς. Παράδειγμα τὸ ἀπαρέμφατον, τὸ δόποιον ἀρχίζει ν' ἀναλύεται ἀπὸ τοὺς χρόνους τῶν Ἐβδομήκοντα κοὶ μόλις καὶ μετὰ βίας ἐτάφῃ ἀπὸ τὸν Κοραζ. Τάναταλιν ὅσον περισσότερον μελετῶμεν τὴν ἴστορίαν τῆς λαλουμένης, τόσον καλύτερα βλέπομεν

ὅτι τύπος ἡ λέξις, τὴν δόποιαν νομίζομεν νεωτέραν, παρουσιάσθη πολλοὺς αἰῶνας πρὸν, ἀλλὰ ἀπεδιώκετο ἀπὸ τὸ «χαρτὶν καὶ τὸ καλαμάριν». Π.χ. ἡ φράσις αὐτὴ ἐφάνη τὸν ἔβδομον αἰῶνα, τὰ δὲ τοιαῦτα ὑποχριστικὰ χέρι(ν) πόδι(ν), δηλ. χέριον, πόδιον, τὰ δόποια καὶ σήμερον ἀποφεύγουσι γράφοντες οἱ σπουδαῖοι, ἀπεδείχθησαν ἀπὸ τὸν τόνον τῶν δόποιος ἀκολουθεῖ τοὺς κανόνας τοῦ Ἡρωδιανοῦ, διτι εἰχαν σχηματισθῆ ὅταν ἀκόμη διεκρίνοντο τὰ μακρὰ καὶ τὰ βραχέα, δηλ. τὰ πλεῖστα δῆλην μετὰ τὸν Μ. Ἀλέξανδρον, συνεκόπησαν δὲ εἰς χέριν καὶ πόδιν πρὸς τὸν Μ. Κωνσταντίνον.

Ἡδη, δύνασθε, κύριοι, νὰ ἐκτιμήσετε τὴν σημασίαν τῆς σημερινῆς Ἐλληνικῆς. Αὕτη εἶναι ἡ τελευταία καὶ ἀξιόπιστος φάσις γλωσσικῆς ἴστορίας τοιῶν χιλιάδων χρόνων. Τὸ ἀπειρονύμιον, τὸ δόποιον ἐσώθη ἀπὸ Κερούριος μέχρι Κύπρου καὶ ἀπὸ Θράκης μέχρι Κρήτης, εἶναι μαρτύριον, ὑπόμνημα καὶ συμπλήρωμα τῶν μαρμάρων, τῶν παπύρων καὶ τῶν μεμβρανῶν. Ὁ σωρὸς αὐτὸς εἶναι βέβαια κληροδότημα ὅλων τῶν προηγούμενῶν γενεῶν, ἀλλὰ εἰς τὴν ἐπιστήμην ἀπόκειται νὰ τὸν ταξινομήσῃ καὶ νὰ προχωρῇ πρὸς τὸ παρελθόν. Τοιουτορόπως περιτροπούμενον διτι τυπικῶς ἡ ἰδία περίποιον γλώσσα ἀμύλετο κατὰ τοὺς χρόνους τῶν σταυροφοριῶν ἐνόητον εἶναι πόσον διαφωτίζει τὴν προηγούμενην, τὴν μεσαιωνικήν, τὴν δόποιαν ἀπέφευγαν ὡς βάρβαρον, τὸ ὑφος τῶν Εὐαγγελίων, τὸ δόποιον ἐνομίζετο ἀδόκιμον, αὐτὴν τὴν κοινήν, ἡ δόποια ἡτο ἰδιωτική. Πράγματι δὲ τοιούτοις οἱ ἀρχαῖοι γραμματικοὶ κατεδίκασαν, ἐσώθη.

Ἄλλα τὸ σπουδαιότερον κέρδος τῆς σπουδῆς τῆς νεωτέρας Ἐλληνικῆς εἶναι ἡ ἀντίληψις τῆς ὅλης γλώσσης ὡς ζωντανῆς. Ἐξηγοῦμαι, κύριοι. Ἄφοῦ δηλ. διασαφήσωμεν κάθε διαφορὰν ἐκάστου ἰδιώματος καὶ τὸν χρόνον, δτε συνέβη, δυνάμεια νὰ συμπεράνωμεν διτι τὸ ὑπόλοιπον ἔμεινε τὸ ἰδίον. Θὰ φέρω μερικὰ παραδείγματα τῶν ἰδιαιτέρων μου μελετῶν. Ἀκούοντες π.χ. εἰς τὴν Κύπρον πῶς διακρίνονται τὰ ἀπλᾶ καὶ διπλᾶ σύμφωνα—λ.χ. τὸν φίλον καὶ τὸ φύλλον — σχηματίζομεν, δχι αὐθιδιέτως ἀλλὰ πραγματικῶς, ἰδέαν πῶς τὰ ἐπρόφεραν οἱ ἀρχαῖοι. Παρατηροῦντες ἐπίσης πῶς τὸ τελικὸν ν προφέρεται διαφόρως κατὰ τὴν ἀπόστασιν τοῦ τόνου καὶ δτι ἐνεκα τῆς ἀδυνάτου προφορᾶς ἀφομοιώνεται μὲ τὸ σύμφωνον τῆς ἐπομένης λέξεως—π.χ. θέλομε μῆλα, ἐκόψαμε οὗδα—κατανοοῦμεν τὴν δροθυραφίαν τῶν ἀρχαίων ἐπιγραφῶν. Ἀλλὰ καὶ ἡ σύνθεσις καὶ ἡ παραγωγὴ εἶναι διδακτικωτάτη. Παρατηροῦντες τὴν εὐκολίαν, μὲ τὴν δόποιαν καὶ δτι ζευγηλάτης σχηματίζει νέαν λέξιν, ἐξηγοῦμεν τὸν ἀπειρονύμιον πλοῦτον τοῦ Ἐλληνικοῦ λεξικοῦ. Ο Κουμανούδης ἐσώρευσε τὰς λέξεις, δσας ἐσχημάτισαν οἱ λόγιοι τοῦ περασμέ-

νον αἰῶνος καὶ ηδη 50 χιλιάδας. Ἀλλὰ τὸ περίεργον εἶναι δτι πολλάκις ἀδύνατον εἰναιενά διακρίνωμεν ἀν μία λέξις ἐκόπη τῷρα ἡ πολλοὺς αἰῶνας πρὸν. Π.χ. τὸ ἀγριόθυμος ενδίσκεται εἰς δημοτικὸν κυπριακὸν τραγούδι (πρόφ. ἀρκόθυμος) καὶ εἰς ὁρφικὸν ὑμνον. Οἱ Κύπροιον δυναμόνιαν τὴν κατάστασιν τοῦ μισθωτοῦ δουλοσύνην καὶ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ κοσκινᾶ μαντοσύνην. Καὶ αἱ δύο λέξεις ενδίσκονται εἰς τὸν Ὀμηρον μὲ τὴν διαφορετικὴν ἐννοεῖται σημασίαν τοῦ δοῦλος καὶ τὸ μάρτις. Εσώθησαν ἡ ἐκόπησαν ἐν νέον; Διὰ τοὺς λόγους ὅλους τούτους διαθηγητῆς Γεώργιος Χατζιδάκις, ἡ ἀρίστη αὐθεντία περὶ τῆς ἴστορίας τῆς μεταγενεστέρας Ἐλληνικῆς, ἐπόρτεινε τὴν σύνταξιν κολοσσιαίου λεξικοῦ «ἀπὸ Ἀγαμέμνονος μέχρι Γεωργίου τοῦ α'». Εἰς τὸν θησαυρὸν τούτον ἡ ἴστορία ἐκάστης λέξεως θὰ ἡτο περιεργοτάτη λέγομεν λ.χ. ἀντὶ ἵππος ἀλογον· θὰ ἐβλέπαμεν ἐκεῖ δτι δ. Διόδωρος τὸ ἔγραψε πρῶτος. Καὶ ἀν ἡθέλαμεν δεν εἰς τὸν Κύπρον κατήντησε νὰ τὴν γνωρίζουν δ. Φρύνιχος καὶ δ. Μοῖρις, καὶ ἐσταμάτησαν ἐνεοὶ εἰς τὸ «οὐ κεῖται». Ἀλλὰ ἡμεῖς ἔζωντες μετὰ τὸν Μάξιμο Μύλλερ καὶ τὸν Οὔτινεύ, δφείλομεν νὰ βαδίσωμεν ἐμπόρος. Τὰ φιλολογικὰ μημεῖα τῆς ἐλληνικῆς δὲν ἔχουν, ἔννοεῖται, πάντοτε τὴν ἰδίαν καλλιτεχνη ἀξίαν, ἡ δόποια προφητεύει ἀπὸ τὸ κόσκινον τὸ ἐπάγγελμα τοῦτο τῆς μαντικῆς ἀπαγορευόμενον ἀπὸ τοὺς αὐτοκρατορικούς μας νόμους, δσάκις ἐγίνετο διὰ θυσιῶν, ἀφέθη κατόπιν εἰς τὴν εἰδικότητα τῶν Ἀτζιγγάνων.

Ἐπειδὴ δὲ πᾶσα γλώσσα, ὡς ποταμός, φέρει μαζί της πολλὰς προλήψεις, δπως ἡ ἀνωτέρω, παραδόσεις, παροιμίας, τοπογραφικὰ διδόμενα, καθεδίς δύναται νὰ εἰνάσῃ πόσα πορίσματα παρέχει ἡ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα τῆς Ἐλληνικῆς λαογραφίας. Ἀλλὰ μὴ φοβεῖσθε, κύριοι. Δὲν θὰ προχωρήσω τῷρα εἰς τὸν λαβύρινθον αὐτόν, φοβούμενος μήπως κατὰ τὸν ἐπιζῶντα μῆνον δὲν εὑρῶ κατόπιν ἀνοικτὴν τὴν θύραν νὰ ἐξέλθω. Ἀρκοῦμαι τῷρα νὰ παραπέμψω εἰς τὰ διγκάδη ἔργα τοῦ καθηγητοῦ Πολίτου.

Ἀλλὰ θὰ προλάβω, κύριοι, μίαν ἔνστασιν. Δύναται τις νὰ εἴπῃ. Πάντα τὰ ζητήματα ταῦτα εἶναι βεβαίως ἐνδιαφέροντα, ἀλλὰ ἐνδιαφέρονται μόνους τοὺς Ἐλληνας τῆς σήμερον. Ἀλλ' δμως νομίζω δτι εἶναι ἀνακόλουθον νὰ σκάπτωμεν τὴν γῆν ζητοῦντες νέα τῆς ἀρχαιότητος ἵγην καὶ ἐξ ἄλλου, ἐνελίστεται τρεῖς χιλιάδας ἔτη, προσελκύει ἀλληλοδιαδόχως τὰ εὐφυέστατα πνεύματα τῶν πολιτισμῶν ἐθνῶν, πολιτίζει τοὺς βαρβάρους, πλουτίζει πάσον γλώσσαν γραφομένην, καὶ ζητ ἀκόμη ἀνὰ τὰς χώρας ἐκείνας, δπου ἀγαθῇ τύχῃ ἐγενήθη.

Τῷ δόντι, διερχόμενοι τὸ Ιόνιον, τὸ Κοριτικόν, τὸ Αίγαιον πέλαγος, τὴν Προποντίδα, αὐτὸν τὸν Εὔξεινον, δπου δήποτε ἡθέλετε προσομισθῆ δεξιὰ ἡ ἀριστερά, δτ' ἀκούστετε «καλῶς ζηδες, ζένε» καθὼς εἰς τοὺς χρόνους τῆς Ναυσιᾶς καὶ τῆς Ιφιγενείας. Τότε ίσως δ' ἀποδώσετε εἰς τὴν δχι ἀγνωστὸν ταύτην τὴν φωνὴν τὸ ἐπίθετον, τὸ δόποιον συχνά ποιητικῶς τῆς ἀπεδόθη — ἀδηνάτος ἐλληνικὴ γλῶσσα.

Μὲ δλα, κύριοι, τὰ ζητήματα, τὰ δόποια ἡγιασα, δὲν πιστεύω δτι συνεπλήρωσα τὴν ἀπολογίαν μου. Μερικὰ θὰ εἰναιενά συχνότερα τὴν χαρακτηριστικήν πιστεύω, δλλοτε. Πρὸν δμως καταλήξω, ζητῶ τὴν ἀδειαν νὰ ἐκρράπω τὰς δεμάτις μου εὐχαριστίας πρὸς τὰς Πανεπιστημιακὰς Ἀρχάς, αἱ δποῖαι ηδόκησαν νὰ με καλέσωσιν ἐνταῦθα. Τὴν στιγμὴν ταύτην

μοῦ συμβαίνει τι παράδοξον. "Ερχομαι ἐξ Ἀθηνῶν καὶ δύως νομίζω ὅτι φθάνω τώρα εἰς τὰς Ἀθήνας. Βλέπων πρὸ δύον γυμναῖομένην τὴν ζωῆρὰν ταύτην νεολαίαν, εἰσερχόμενος κατόπιν ὑπὸ τοὺς ἀρχαῖοὺς τούτους θόλους, ὃπου ἀντηχεῖ, — κάπως παραδόξως εἰς τὴν ἀκοήν μου — ἡ ἀπτικὴ φωνὴ, ἐνόμισα, κύριοι, ὅτι προχωρῶ εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἀκαδήμειαν, ὡς ἐὰν ἡ οἰούμην ἀπὸ πολὺ μακράν. Τὴν στενοχωρίαν μου διπλασιάζει τὸ συναίσθημα ὃτι εἶμαι πράγματι βάρβαρος εἰς τὴν παργόσμιόν σας γλῶσσαν. Καὶ δύως ἐλπίζω ὅτι θά τύχω τῆς συγγνώμης σας. "Ερχομαι νὰ σᾶς βεβαιώσω ὅτι ἡ «λαλέουσα παγά» τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης δὲν ἐσβέσθη καὶ ὅτι ἡ Ἑλλὰς

ἐκείνη, τὴν δοπίαν ὁ ἴδιος σας καὶ ἴδιος μας Βύρων είδεν «ὄχι πλέον ζῶσαν» — living Greece πο more, — δὲν ἀπέδινε. Διδασκόμενοι τὴν ιστορικὴν συνέχειαν τῆς εὐγενοῦς της γλώσσης, σύνηθιζοντες τὴν ζωντανὴν της προφοράν, θὰ ἔλιθετε βεβαίως εἰς στενώτερας μαζί της σχέσεις. Τολμῶ νὰ εἴπω ὅτι θὰ συνεχίσετε τὰς Βιβλικὰς καὶ κλασικὰς σπουδάς σας. Κοσμικράτορες τῆς σήμερον, φέρετε διαρκῶς, καθὼς ὁ Μακεδών, πρόχειρον τὴν ἀρχαίαν Ἰλιάδα. Παρακολουθήσατε, κύριοι, παρακαλῶ, ἐν ταπεινὸν τέκνον τῆς Ἑλλάδος, διὰ νὰ διέλθωμεν, ἀν θέλετε, μαζί την μακράν, τὴν διδακτικὴν Ὁδύσσειαν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους.

[Μετάφρασις]

ΣΙΜΟΣ ΜΕΝΑΡΔΟΣ

ΜΕΣΣΗΝΑ

Ἐβρεχε ἀκατάπαυτα κ' ἔροιξε κ' ἔνα χαλάζι ποὺ ἔκανε τὴν θάλασσαν ἀσπρίζῃ γιὰ πολλὴν ὥρα.

"Ἔτοι ἐμπήκαμε στὸ λιμάνι ποὺ λέγεται τῆς Μεσσῆνας· αὐτὸν ἡταν στριφογυοισμένο σὰν τὸ καυκὶ τοῦ σάλιαγκα καὶ μᾶς ἔβγαλε μπρὸς σ' ἐκείνη τὴν πολυθρηνημένη Μεσσῆνα.

"Ἔσταθήκαμε μπροστὰ στὴν ἀλλοκοτὴ αὐτὴ πολιτεία ἀπὸ τὴν δοπία ἐσωζόταν τόσο μόνον δο ἡτον ἀρκετὸ γιὰ νὰ δεῖξῃ ὅτι ὑπῆρξε καὶ ποὺ οἱ κάτοικοι τῆς ἡταν πλέον σκιές...

Οἱ δρόμοι τῆς ἡταν ἀδειανοὶ καὶ ἡσυχώτεροι ἀπὸ τὶς μακρινὲς ἔρημιές οἱ πόρτες ἀπὸ τὰ σπίτια κι' ἀπὸ τὰ ἔργαστηρια ἡταν κατάνοιχτες ἀλλὰ οὔτε ἔμπαινε οὔτε ἔβγαινε κανεὶς κανεὶς δὲν ἐπερνοῦσε ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ παράδυρα μὲ τὶς βαρείες κουρτίνες, γεμάτα σκιές· κι' ἀπὸ τὶς σφαλισμένες γούλιες κανένα κέρι δὲν πρόβαλλε ν' ἀνοίξῃ...

"Ἡταν σὰν νὰ ἐπέρασε μιὰ ἐπιδρομὴ ἀπὸ ἀνήμερους ἔχθρονς καβάλλα στὰ δλογα· ἔσφαξαν τοὺς κατοίκους, ἔκούρσεψαν τὰ σπίτια καὶ τὰ μαγάζια κ' ἐπῆραν μαζί τους φεύγοντας τὶς ἀρμόρφες καὶ τρυφερὲς γυναῖκες...

Ἐίμαστε ἀραγμένοι κοντὰ στὴν στεριὰ κ' ἐβλέπαμε τοὺς σωροὺς λεμονιῶν καὶ πορτοκαλλιῶν στὰ ὑπόστεγα· ποὺ τάχα ἐστεκότουν δ' ἀδρατος πουλητῆς καὶ ποιὸ ἡταν τὸ διαλάλημά του; ἀκούσαμε δέξαφνα ξαπολυμένη μιὰ σουβλερή φωνὴ σὰ στριγγοῦ πουλιοῦ ποὺ ἔσκισε τὸν ἀέρα· καὶ κοντὰ πάλι μιὰ δεύτερη ποὺ ἀντιλάλησε σὰν κάτι νὰ ἔπεισε μέσα μας· κι' ἀπὸ ἔνα στενὸ ἔβγῆκε μιὰ παρέα ἀνθρώπων, ποὺ περπατοῦσαν δλοὶ μαζί σιωπηλοὶ μέσα στὴν καταχνιὰ καὶ στὴ βροχή, κουβαλῶντας κάτι τι· ἀπὸ πίσω μιὰ μοιροντυμένη γυναῖκα σκυφτὴ μὲ τὶς ἄκρες τῆς μαντήλιας τῆς κρεμασμένες ἀκολουθοῦσε

ξεφωνίζοντας κάθε τόσο· ὅταν πέρασαν κοντά μας, διακρίναμε ὅτι σήκωναν ἔνα ξυλοκρέβθατο κι' ἀπάνω ἔναν ὅγκο σκεπασμένο μὲ γαλάζιο πανί, ποὺ μὲ φρίκη ἐμαντεύαμε τί ἡταν. Περπατῶντας γλήγορα ἔχαθηκε πιὸ πέρα δὴν αὐτὴ ἡ πένθιμη συντροφιά, καὶ ἡ γυναῖκα ποὺ εἶχε ξυπνήση μὲ τὰ ξεφωνητά τῆς τοὺς κοιμισμένους ἀχούς κ' ὕστερα δλα ἔξαντεσαν στὸ προτητεονὶδι βύνισμά τους· ἀκούαμε τὸ αἷμα μας ποὺ ἔβοντες στ' αὐτιά μας.

— Ποιὰ εἶναι ἡ σειρὰ αὐτὴ τῶν παλατιῶν, ἔρωτησα ἔναν ποὺ εἶχε ξαναΐδῃ κι' ἀλλοτε αὐτὸὺς τοὺς τόπους· ποιὰ εἶναι αὐτὰ τὰ σπίτια γύρω στὸ λιμάνι μὲ τὶς λυγερὲς Ἰωνικὲς κολόνες καὶ καὶ τὶς πύλες μὲ τὰ ἔλαφρὰ τόξα;

— Αὐτὴ εἶναι ἡ περικαλλῆς παλατοσάτα, μοῦ εἶτε, τὸ μαργαριτάρι τῆς οἰκοδομικῆς βλέπεις οἱ ὄψεις τῶν σπιτιῶν πρὸς τὴν θάλασσα φαίνονται ἀπέραντες, ἀλλὰ μέσα εἶναι ὁργιμένα δλα σὲ μιὰ μᾶζα ἀμιορφῇ ἐκεὶ ἀποκάτω εἶναι σκεπασμένοι καὶ οἱ κάτοικοι τους, ἀπὸ τὸ ἀνθος τῆς Ἰταλίας.

Ἐκύτταζα τοὺς ὑψηλοὺς αὐτοὺς πυλῶνες ἀδειανούς, ποὺ πλέον δὲν ἀντηχοῦσαν ἀπὸ τὸ χαρούμενο ποδοβόλημα τῶν ἀλόγων, οὔτε ἀπὸ τὸ θόρυβο τοῦ ἀμαξιοῦ ποὺ θὰ ἔφερνε τὸν εὐγενικὸ κύριο, περήφανο στὴν νιότη του.

Ἡ βροχὴ ὡστόσο ἔξακολονθοῦσε σιγαλὴ κ' ἐπίμονη· στὰ πρόσωπά μας καὶ στὰ χέρια μάς εἶχε καθήση μιὰ ὑγρασία γλοιώδης καὶ σιχαμένη. Εσυλλογιζόμονταν τὶς ντελικάτες κυρίες ποὺ ἡταν σκεπασμένες ἐκεὶ μέσα.

Κάποτε κάποτε ἀπὸ τὴν πόλιν ἔρχόταν μιὰ μυρουδιὰ σιχαμερὴ καὶ ἐντελῶς ἴδιαίτερη· δὲ μπορούσαμε νὰ μάντεψωμε ἀπὸ τί μποροῦσε νὰ εἶναι, μᾶς ἔφερνε στὸ νοῦ τὸ μπακαλάρι ἢ

Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης

ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑΙ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΝ ΜΑΣ ΖΩΗΝ ΥΠΟ Θ. ΘΑΜΠΟΠΟΥΛΟΥ

τὸ ψόφιο ψάρι. "Οσο ἐπλησίαζε ἡ νύχτα, τόσο ἔνας ἀέρας ἔχθρικὸς καὶ ίσχυρὰ θλιβερὸς μᾶς ἔρχόταν ἀπὸ τοὺς ἔρημους δρόμους κι' ἀπὸ τὰ σκιερὰ σπίτια· καὶ τουρτούριζαμε μέσα στὰ δρόγκα μας ἀπὸ τὸ κρύο.

— Βέβαια οἱ τρυφερὲς κυρίες, ἐσυλλογίστηκα, δὲν θὰ αἰσθάνωνται καθόλου καλὰ ἐκεὶ μέσα· καὶ οἱ κομψοὶ κύριοι θὰ ἔχουν τσαλακώσῃ χωρὶς ἄλλο τὸ δρόγκο τους. "Επειτα θὰ βρίσκωνται τόσο στενόχωρα ποὺ δὲ θὰ ἔχουν καμιὰ ὁρεξία γιὰ ἔρωτοτροπίες· καὶ τάχα οἱ ἐπισκέπται τους εἶναι σύμφωνοι μὲ τὰ γοῦστα τους, καὶ οἱ ξένοι ποὺ κάθονται τώρα στὸ τραπέζι τους εἶναι λεπτοὶ καὶ διαπριτικοί· ἡ μπαίνουν καὶ βγαίνουν ἀποσκάλεστοι καὶ χωρὶς τὴν γνώμη τους; Ἄ! οἱ κυρίες μὲ τὰ λεπτὰ δάχτυλα, τὰ φορτωμένα μὲ μπριλλάντια, σὲ ποιὸν τάχα δίνουν τώρα νὰ φιλήσῃ τὸ χέρι τους· δὲν καβαλλέσθενται καὶ βρώμικῃ βάρκες περνοῦσαν γλήγορα ἀνάμεσα ἀπὸ τοὺς δρόμους ποὺ ἔκαναν τὰ πλοϊα· κι' ἀπὸ τὰ καταστρώματα ἐφόνταζαν κι' ἀπαντούσαν· ἐκεὶ ἀνάμεσα, καὶ οἱ γλάροι πετούσαν κοπάδια στὰ πλευρὰ τῶν καραβιῶν βγάζοντας σύντομα καὶ στριγγὰ ἔσφωνητά. "Οταν ἔπεισε ἡ νύχτα, ἡ κίνησις αὐτὴ ἔξακολονθοῦσε· τὸ λιμάνι πολύφωτο τὴν ἐντύπωσι πόλεως στὴν θάλασσα· σφυρίχτες, κρότοι μηχανῶν, προβολεῖς ποὺ ἐσπάζονται στὸ σκότος· δλα αὐτὰ ἔδιναν ἔναν τόνο ζωηρότητος· ἵσαν σὰν ἀνίδεοι θεαταὶ σὲ μιὰ παράστασι ποὺ δὲν εἶχαν μπῆ στὸ νόημα τοῦ ἔργου ποὺ παζεται· ἐθορυβοῦσαν, ἐμιλοῦσαν ζωηροὶ καὶ φλύαροι μὲ τὴ διά-

κάτω ἀπὸ ἔνα υπόστεγο, πολὺ κοντὰ σ' ἐμᾶς· οἱ ἐργάτες μιλοῦσαν στὴ νέα γρήγορα καὶ τὴν πείραζαν, κι' αὐτὴ ἔρωτοτροποῦσε μαζί τους κι' ἐγελούσε· ἀποκάτω ἀπὸ τὸ μαντῆλη της ξέβγαιναν τούφες ἀπὸ δρόμοι, σὰν ἔνα σμῆνος εύδυμων πουλιῶν, δοσ ποὺ σκοτείνιασεν δλότελα. — Άπο νωρίς, μέσα τὸ λιμάνι ἔμοιαζε σὰ βρώμικη αὐλή, σὰ μάντρα πολυθρυμόβυθη ποὺ κάθονται φτωχοοικογένειες. Μεγάλα κομμάτια θωρηκτά, καράβια, βαπόρια, βαπτοράκια, δλα στεκόταν ἐκεὶ ἀλλὰ περισσότερο δυσάρεστα στὴν δψική ἀλλὰ λιγώτερο πολλὰ εἶχαν στὰ σκοινιὰ τεντωμένα σκουτιά· ἔβρεχε πάντα, κι' ἡ θάλασσα ἡταν ἀσάλευτη καὶ βρώμικη· βάρκες περνοῦσαν γλήγορα ἀνάμεσα ἀπὸ τοὺς δρόμους ποὺ ἔκαναν τὰ πλοϊα· κι' ἀπό τὰ καταστρώματα ἐφόνταζαν κι' ἀπαντούσαν· ἐκεὶ ἀνάμεσα, καὶ οἱ γλάροι πετούσαν κοπάδια στὰ πλευρὰ τῶν καραβιῶν βγάζοντας σύντομα καὶ στριγγὰ ἔσφωνητά. "Οταν ἔπεισε ἡ νύχτα, ἡ κίνησις αὐτὴ ἔξακολονθοῦσε· τὸ λιμάνι πολύφωτο τὴν ἐντύπωσι πόλεως στὴν θάλασσα· σφυρίχτες, κρότοι μηχανῶν, προβολεῖς ποὺ ἐσπάζονται στὸ σκότος· δλα αὐτὰ ἔδιναν ἔναν τόνο ζωηρότητος· ἵσαν σὰν ἀνίδεοι θεαταὶ σὲ μιὰ παράστασι ποὺ δὲν εἶχαν μπῆ στὸ νόημα τοῦ ἔργου ποὺ παζεται· ἐθορυβοῦσαν, ἐμιλοῦσαν ζωηροὶ καὶ φλύαροι μὲ τὴ διά-

θεσι ποὺ τοὺς ἤταν σηνειδισμένη· μολαταῦτα
δ Ἀδρατος τεχνίτης ἔδειχνε ἔγκλο κι' ἀρκετὴ φαν-
τασία καὶ τέχνη ἔως τώρα.

Ἡ πόλις μέσα ἦταν βυθισμένη στὸ σκοτός καὶ στὴ οἰωνῇ διακρίναμε τὰ παράθυρα ἀνοιχτά, σὰν νὰ ψάχνουν κάτι πρόδος τὸ σκοτεινὸν πέλαγος. Συλλογιζόταν Ἰωσῆς κι' ὀνειροπόλοῦσαν εὐτυχίες ποὺ πέρασαν ἢ ἐνοσταλγοῦσαν τὶς χαιριτωμένες κυρίες ποὺ περιέφεραν ἐκεῖ μέσα τὴν τουαλέτα τους κάτω ἀπὸ τὸ φῶς ποὺ ἔπεφτε ἀπὸ ἀστραφτερὰ κρουσταλλένια ἄνθη· Ἰωσῆς ἀναθυμόταν τὸν θόρυβο τῆς ἑορτῆς μέσα ἀπὸ τὶς κατάφωτες κουρτίνες, ποὺ δὲ θὰ ξανακουστῇ πλέον· ἢ ἐπιθυμοῦσαν τὸ λιγερὸν γέλιο τῆς φιλάρεσκης κυρίας, καρούμενης μέσα στὸ κάλλος τῆς καὶ τὶς παιχνιδιάρικες νότες τοῦ πιάνου της...

³ Άλλὰ ἔκει πλέον τὸ κάθε τι γινόταν ἀθό-
υσια. ⁴ Ήταν διασκέδαση, ἀλλὰ ἥταν τοῦ ἀφέντη
τοῦ Σκούληκα· δὲ ἀφέντης δὲ Σκούληκας εἶχε
στρωμένο μακρὺ τραπέζιον εὐωχίας σὲ δικούς καὶ
σὲ φίλους· οἱ καλεσμένοι ἦταν πολλοί καὶ ὁ πρῶ-
τος μαζὶ μὲ τὸν τελευταῖον· ἀλλὰ ἥταν δῆλοι πολὺ⁵
πεινασμένοι, δὲν εἶχαν καιρὸν νὰ χάνουν θάτι τρω-
γαν ἀσταμάτητα ἀλέθοντας τὰ δόντια σιωπιλά.

Μονάχα σὲ μιὰ παράγγα πολὺ κοντά στὸ κα-
ράβι μας καίει μιὰ μεγάλη κοκκινή φωτιά· τὴν
είχαν φέρει στὴν ἄκρη στὴ θάλασσα γιὰ νῦναι
κοντά σὲ ἀνθρώπους· μιὰ συντροφιά ἀπὸ φτω-
χοὺς ἐργάτες, ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ ξέσκαβαν στὰ σπί-
τια, ζεσταίνονται σιωπηλά· κ" ἡ φωτιὰ μέσα στὸ
σκότος πάλλεται καὶ χορεύει ζωηρὴ κι' ἀντιφεγ-
γίζεται στὴ θάλασσα σαύν ξετικό.

¹ Απὸ τὸ κρύο κι² ἀπὸ τὸ θέαμα ἀνατριχάσαμε πάλι καὶ βιαστικὰ κατεβῆκαμε στὴ σάλα κοντά στοὺς συντρόφους· αὐτοὶ μαζεύενοι στὸ φῶς διηγώνταν θλιβερὲς ἴστορίες. Πολλοὶ εἶχαν ἐπισκεφθῆ γληγοδώτερα τὴ χαλασμένη πολιτεία³· ἔλεγαν γιὰ μιὰ γυναικα ποὺ εἶδαν νεκρή· ἤταν στὸ κρεβάτι της, ἔλεγαν, σὲ μιὰ κάμαρα ψηλά, καὶ τὰ πόδια της κρεμόταν μανδισμένα ἀπὸ τὴν σαπίλα.⁴ Επειτα εἶπαν γιὰ τὸ κακό, πῶς ἔπεισε Ἑσσωνικά.

— Ἡταν βαθὺς ὅρθρος, εἶπε ἔνας καραβοκύ-

λιες καὶ σὲ μιὰ στιγμὴ ἦταν τόσο κοντά μας
ώστε κοντέψαμε νὰ τὶς ἀγγίξουμε μὲ τὸ δάχτυλο·
ἔλεαις ὅτι ἔκει θὰ συντριψτοῦμε, ὅταν ἀξαφνα-
τὶς εἰδόμεις ὄντες πιστά νὰ φεύγουν ξανὰ καὶ νὰ
ξεμαρράπινουν. Αὐτὸς συνέβηκε τρεῖς φορές, τὴν
μία κοντά στὴν ἀλλή: ἦταν ἡ στιγμὴ ποὺ τὸ
κῦμα εἶχε χυμῆση κατ’ ἀπάνω στὴ στεριά. Εἴ-
μαστε σαστισμένοι καὶ δὲν ἤξεραμε ἀνά εἴκαστε
στὸ ξύπνιο μας ἢ παιχνίδι τῆς ὑπνοφαντασίας
μας· τότες ἐφτασαν στ’ αὐτιά μας βρές, γύριοι χα-
νομένων ψυχῶν καὶ φωνὲς ἀνθρώπων σὲ ἔσχατη
ἀπελπισία. Ὅταν κατακάθησεν δὲ κουρνιαχτὸς
καὶ ἐψυγε τὸ σκότος, ἐψάχγαμε μπροστά μας καὶ
δὲν ενδίσκαμε τὴν πολιτεία· παρὰ εἰδόμεις ξαν
κάμπο γεμάτον μὲ σωροὺς ἀπὸ χαλάσματα, ποὺ
πρώτη φορά ἐβλέπαμε.

Ἐπειτα διηγήθηκαν ἐπεισόδια τῆς ἑρωτικῆς τρέλλας ποὺ ἔπιασε δοσούς ἐγλύτωσαν τὶς ἀκόλουθες νύχτες κοιμώνταν δλοι μαξί, ἔλεγαν, νέοι καὶ νέες, παραδομένοι δ ἔναις στὸν ἄλλον· οἱ γυναικες ἐπεφταντ, στὶς ἀγκαλίες τῶν ἀντρῶν ἀνεπιφύλαχτα, ἔχνωντας κάθε θήμηκι καὶ κάθε λύπη.

¹ Επειτα ἐτραβηχτήκαμε ὅλοι στὰ κρεββάτια
πας καὶ ἐσβύτας τὸν πῦτα. ² Εἶπε γένους τὸν

μας κ εօρυσματε τα φωτα. Εξω ἀκοντη τη βροχη και μονή ήρθε στὸ νοῦ ή γυναικα ή νεκρη στὸ κρεββάτι της με τὰ πόδια της ποὺ θὰ βρέχωνται. Ἐπεσα σ' ἔνα βύνθισμα κι' ἀξιαφνα πήδησε στη φαντασία μου λαμπερη μιὰ παληὰ ἐνθύμηση· ήταν ἔνας σκοτωμένος ποὺ τὸν είχα ίδη ἀλλοτε με τὰ μάτια μου στὸ βουνό· είχε τρεις μέρες μαχαιρωμένος και τρεις νύχτες ξαπλωμένος κάτω απ' τὴν απόκρημαν.

νος κατω ἀπὸ ἀκατάπαυτη βροχῆς ἔκεινοῦ τὰ πόδια ἦταν κάτασπρα καὶ οἱ πατούνες ζαρωμένες ἀπὸ τὸ νερό. Οὐφ! συλλογίστηκα, αὐτὸ δὲν ἔχει νόημα καὶ ἐπάσκιζα νὰ κοιμηθῶ· ἀλλὰ τὸ βουνὸ ἔλαμπε πάντα στὰ μάτια μου παντέρημο καὶ ὁ ξαπλωμένος ἦταν ἔκει ἔχει μιὰ μαχαιριὰ στὸ λαιμό, συλλογίστηκα, καὶ τὸ λαρύγγι του εἶναι χωρισμένο στὰ δύο· ἔνα δέντρο εἶναι παρέκει φουντωμένο καὶ μιὰ μικρὴ πηγὴ ποὺ δέει· τὸ φῶς παίζει παράξενα σ' αὐτὸ τὸ ἔρημο τοπεῖο· ἀξαφνα τὸ δέντρο κοννιέται στὸν ἄνεμο δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ καὶ ἀκούεται νὰ λέγῃ στὸν ἑαυτό του:

— «Ἄααα, εἶμαι πράσινο, εἶμαι πράσινο . . . κι' αὐτὸς ἔκει ἔνας σκοτωμένος».

Ἐνα μικρὸ λουλούδι ποὺ φυτρώνει ἐκεῖ πέρα
τρέμει στὸν ἥλιο καὶ συλλογίζεται μέσα στὴ
χαρά του : « Εἴμαι ὁραῖο, εἴμαι ὁραῖο ... »

Ἡ πηγὴ φλυαρεῖ καὶ λέει: «Φλυαρῶ, φλυαρῶ, γιατὶ δὲ μπορῶ νὰ σωπάσω... τρέχω, τρέχω, γιατὶ δὲ μπορῶ νὰ σταματήσω...»

“Ενα πουλί έρχεται νά πιῇ, βλέπει τὸν σκοτωμένο καὶ φεύγει φοβισμένο μὲ τὰ φτερά του.

Ο σκοτώμενος ἀκίνητος βλέπει μὲ τὰ γναλένια μάτια του τὸν οὐρανὸν ψηλά, πολὺ ψηλά καὶ δὲν λέει τίποτε, γιατὶ τὸ αἷμα του εἶναι παγώμενό στὸ λαρύγγι.

[Τὸ τέλος εἰς τὸ προσεγένετον]

ΚΟΚΛΕΝ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΣ

σον νόστιμα, δποὺ οἱ πελάται τὸν παρακαλοῦν
νὰ τοὺς τὰ ἀπαγγεῖλη.

— Ἐτοιμάσθω παὶ ἔκτακτη παράστασι.

— Εἰσιμένω μια επιτάξια κακάσταση.
— Καὶ τί ωρό θὰ παιίξεις;
— Θὰ παιίξω δύλους τούς ρόλους.
Καὶ δὲν ἦτον ὑπερβολή. Ἐπαιξε τέσσερις ρόλους: Ἔνα κωμικόν, ἔνα σοβαρόν, ἔνα αἰσθηματικόν, ἔνα τραγικόν. Ὁ νέος αὐτὸς δὲν ἐδίστασε νὰ παιέῃ τὸν «Κακομοίρη τὸν Ζάκη» ἔπειτα ἀπὸ τὸν περίφημον Μπουνφὲ ὁ δυποῖος εἶχε τόσον στενὰ συνδέσει τὸνομά του μὲ τὸν ρόλον αὐτόν. Ὁ πατέρας τοῦ Κωνστάν, ἐννόησε διτὶ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐμποδισθῇ τόσον ισχυρὰ κλίσις. Ἐπειτα, τόσες φορὲς ἐξ αἰτίας του εἴχε κάψει ὁ φοῦρνος τὰ κουλουράκια ποὺ ἔστελλε στοὺς πελάτας του. Τοῦ ἔδωσε ἑκατὸν φράγκα τὸν μῆνα καὶ τὸν ἀφῆκε ἐλευθερον νὰ πάῃ στὸ Παοίσι.

Ἡ πρώτη αὐτῆ ἐσπέροι, ὅπου τὸ δύνομα τοῦ Κοκλὲν ἐδέχθη τὴν πρώτην λάμψιν τῆς δόξης, εἶναι σημαντική. Ἀπὸ τότε ἀναφαίνεται ὁ δυνατὸς ἥμοροποιός. Δείχνει τὴν πρὸς τὸν ἑαυτόν του πεποιθησιν, τὸ ἀδάμαστον θάρρος του καὶ τὴν μεγάλην δύψαν ποὺ τὸν ὠθεῖ πρὸς τὴν δρᾶσιν . . . Εἶναι γεννημένος νὰ πάῃ ἐμπρός

Καὶ πραγματικῶς, χωρὶς πολλὰς διαδικασίας προχωρεῖ δόλοένα. Μετὰ ἔξη μῆνας, τὸ 1859 βοαβεύεται εἰς τὸ Ὁδεῖον καὶ παίζει εἰς τὴν

Δὲν εἶναι δυναστεῖαι, μόνον εἰς τοὺς βασιλέων τοὺς οἴκους. Εἶναι καὶ φιλολογικὰ καὶ καλλιτεχνικὰ δυναστεῖαι: Δουμᾶ, Γκονκούρ, Κοκλέν.

Ο πρεσβύτερος τῆς οἰκογένειας, δό μόλις ἀποθανών, διὰ τὸν διοῖον τόσος ἔγεινε λόγος, εἶναι δὲ Κωνστάντην Κοκλέν. Ἡ ζωὴ του ἦτο διαρκής ζύμωσις . . . Ἀπὸ μικρὸς κατεγίνετο εἰς χλιαρούματα, ἐβασανίζετο ἀπὸ σχέδια μεγάλα. Ἡλθε εἰς τὸν κόσμον τὸ 1841, εἰς τὴν Boulogne-sur-Mer εἰς ἕνα στενὸν δρόμον, δό διποῖς ἐνωρὶς ἡ ἀργὰ θὰ δνομασθῇ ὅδος Κοκλέν. Ο πατέρας του εἶχε ἕνα φωμάδικο, ὃπου εἰργάζετο πολὺ καλά. Ἀνθρωπος ἔξυπνος, διαχυτικός, καλὸς ἔμπορος καὶ καλὸς οἰκογενειάρχης. Ἐσκέφθη διτὶ τὰ ἀγόρια του θ' ἀγαποῦν, ὅπως αὐτός, τὸ μαγαζί. Καὶ τὰ στέλλει εἰς τὸ σχολεῖον τοῦ γέρο - Ταβέρνην, δπου μανθάνουν τὰ πρῶτα γράμματα. Κατόπιν τοὺς φόρεσε τὴν ἄσπρην ποδιὰ καὶ τὸν σκουφὸν καὶ τοὺς πῆρε στὸ μαγαζί. Ἐπειτα ἀπὸ δλίγον καιρὸν εἰδε διτὶ δό μεγαλείτερος συγχὰ ἥτον ἀφηρημένος, ἀφινε τὰ

ψωμιὰ τὰ καοῦν, καὶ ἔμοιαζε ὀλίγον τοῦ μαγει-
ρου - ποιητοῦ Ῥαγκνώ, ποὺ τόσο ἔμορφα τὸν
ἔξωγράφισε δὲ κ. Ἐδμόνδος Ῥοστάν. Ἀλλ' δὲ
Κωνστάν δὲν γράφει στίχους, ἀπαγγέλλει ἔμαθε
κάτι τοαγουδάκια τοῦ Λεβασδὸρ καὶ τὰ λέγει τό-
κομματισ.

Λέγουν ότι είς τὸ φουαγὲ τῆς Γαλλικῆς Κωμῳδίας, κατὰ τὰ διαλεύματα, κατεγίνετο εἰς τὴν τροποποίησιν τοῦ χάρτου τῆς Εὐρώπης καὶ ὅτι ἡ γνώμη του ἥκούτεο ἀπὸ τοὺς νομοθέτας καὶ ἐτιμάστο. Καὶ τί δὲν εἴπαν! Ἡ κακία εἶναι ἐπίβουλος.—Ἐξώγκωσε ὑπὲρ τὸ δέον διτοῦ ἡτοῦ ἀπλῶς φυσική φοτή καὶ ἄκακος. Ὁ Κοκλὲν ἥτο πάντοτε δρμητικὸς εἰς τὴν ὑπεράσπισιν τῶν ἴδεων του ὅταν τὸ 1876, κατὰ τὴν περίοδον τῆς 16 Μαΐου, ἔπαιξε τὸν Κουρέα τῆς Σεβίλλης, ἔξετόνε μὲ τόσην σφοδρότητα, πρὸς τὸ θεωρεῖον τοῦ σφραγιδοφύλακος, τὸ σκῶμμα τοῦ Μπωμαρσαί, ὥστε ἐπροκάλεσε σκάνδαλον. (Μόνον οἱ μικροὶ ἀνθρώποι τρέμουν τὴν δημοσιότητα... Εἰς τὰς ἀρετὰς ποὺ ἀπαιτοῦν ἀπὸ ἔνα ὑπηρέτην, κ.λ.π.). Ποτὲ ἡ φράσις του δὲν ἐλέγη περισσότερον αὐθάδης, οὔτε τὸ βλέμμα του ἡτο περισσότερον σκωπικόν. Ὁ ἐνθουσιασμὸς τοῦ κοινοῦ τὸν ἐκολάνευε διπλᾶ, ἐπευφήμησε τὸν καλλιτέχνην καὶ ἐνεθάρρυνε τὸν δημοκράτην. Ἡσθάνθη μέσα του, κατὰ τὰς ἀξιομνημονεύουσαν αὐτὰς στιγμάς, κάτι σὰν ἀρχηγὸς τοῦ λαοῦ. Καὶ βεβαίως, ἀν ἀπεφάσισε νὰ κατέληψῃ εἰς τὸν ἐκλογικὸν ἀγῶνα, θὰ ἔδρετε τὸν καρποὺς τῆς δημοτικότητός του. Θὰ κατελάμβανε ἐν πλήρει πεποιθήσει τὴν ἔδραν του εἰς τὸ μέγαρον τῆς Βουλῆς. Καὶ ποιὸς ἦξεύρει ποὺ θὰ τὸν ἀνύψωνε ἡ ἀγάπη τοῦ λαοῦ;

Ἐπροτίμησε νὰ μείνῃ πιστὸς εἰς τὸ θέατρον. Ἀλλ' ἔδω ἔβαλε δλον τὸ πῦρ καὶ ἔφερε τὴν ἀναστάτωσιν ποὺ θὰ ἔχοησιμοποιοῦσε ὡς πολιτευτής. Τὰ ιεραρχικὰ δρια τῆς Γαλλικῆς Κωμῳδίας, ἡ εἰρηνικὴ εὐτυχία τὴν δοποίαν ἔξασφαλίζει εἰς τὰ μέλη του τὸ ὕδρυμα αὐτό, δὲν ἥσαν ἀρκετὰ εἰς τὴν ἀνήσυχον καὶ θορυβώδη ψυχήν του. Τὸν ἔπινγαν οἱ τοῖχοι αὐτοὶ ἔδω ὡνειρεύετο περιοδείας μεγάλας, ἐπικὰς ἀποθεώσεις. Ἐποθύνεται νὰ ἀκολουθήσῃ, πέραν τοῦ ὕκεανοῦ, τὴν συνάδελφόν του Σάραν Μπερνάρ. Τὸ 1880 ἔδωκε τὴν παραίτησίν του, ἀλλ' ἡ φιλικὴ ἐπιμονὴ τοῦ Γαμβέττα τὸν ἵναγκασε νὰ τὴν ἀποσύρῃ. Μετὰ ἔξη χρόνια παραιτεῖται καὶ πάλιν. Ἐδρασοւς τὰ δεσμὰ τῆς φυλακῆς του καὶ ἐπέταξε στὸν ἐλεύθερον ἀέρα.

Τρέχει παντοῦ, γυρίζει δλον τὸν κόσμον, Εὐρώπην, Ἀμερικήν, ὡς Ἀρούλφος, Ταρτούφος, Μασκαρέλλος, Πεγκούμας, Συρανό. Οἱ πνεύμονες του εἶναι ἀπὸ χαλκόν, τὰ πόδια του ἀπὸ χάλυβα. Ἡ κόπωσις δὲν τὸν τρομάζει... Μίαν φορὰν μόνον ὑπέκυψε εἰς τὴν Τυχοδιώκτιδα ὅπου εἰς τὸ τέλος τῆς δευτέρας πράξεως ὑποκρίνομενος τὸν κοιμισμένον ἀπεκοιμήθη πραγματιῶς. Αἱ ἐφημερίδες τῆς Νέας Υόρκης κατεδίκασαν τὸ σκηνικὸν αὐτό εὑρημα, διότι ἔλειπε ἡ ἀλήθεια!...

Ἐν τῷ μεταξὺ ἐπιστρέφει εἰς τὸ Παρίσι. Οἱ φύλοι του θέλουν νὰ τὸν κρατήσουν. Κατορ-

θώνουν νὰ ἐπαναφέρουν τὸν ἀσωτὸν νιὸν εἰς τὴν πατριωτὴν στέγην καὶ τὴν 7 Δεκεμβρίου 1889 ἀνεβαίνει καὶ πάλιν τὴν σκηνὴν αὐτὴν ὅπου εἶχε τιμηθῆ τὸ ὄνομά του ἀλλ' ἡ ἐπανοδός του εἶναι προσωρινή. Ἐπειτα ἀπὸ τὸν ἀέρα τῶν βουνῶν δὲν ἥμπορει κανεὶς νὰ συνειδίσῃ εἰς ἀτμοσφαιριῶν μολυσμένην. Καὶ, ἀλήθεια, ὁ πλάνης αὐτὸς βασιλεὺς ἔχανε κάτι ἀπὸ τὴν κυριαρχίαν του ἐπανερχόμενος εἰς τὰς τάξεις εἶχε ἀντιπάλους, καὶ ἀνενδότους κάποτε. Ἡ καλωσύνη τοῦ διευθυντοῦ δὲν ἥμπορεσε νὰ προλαβῇ τὰς δυσαρεσκείας. Καὶ ὁ Κοκλὲν ἐδέχητην φιλοξενίαν τῆς Σάρας Μπερνάρ εἰς τὸ θέατρον Ἀραγένησ. Ἡ συνεργασία των δὲν διήρκεσε πολὺ δὲν ἥτο δυνατὸν νὰ ἀρχουν μαζὶ δύο δεσπόται Καϊσαρ καὶ Κλεοπάτρα. Ἐπιτέλους ἔπαιξε τὸν Συρανὸ δὲ Μπερζεράκη, τὸν ἀλησμόνητον αὐτὸν ὄρλον, διότι δλα του τὰ χαρίσματα ἀνεδέχθησαν ὡς διὰ μαγείας. Κατόπιν ἐπῆρε τὸ θέατρον Γκαϊτὲ καὶ τὸ Πόρτ-Σαίν-Μαρτὲν καὶ ἐπερίμενε μὲ νόημον τὸ Σαντεκλέρ ἔως τὴν ἀνοιξιν τοῦ 1908, διότε ἥρχισαν αἱ δοκιμαί. Ἡ παράστασις ἐπρόκειτο νὰ δοθῇ καὶ ν' ἀναδείξῃ ἀκόμη μίαν φορὰν τὸν ἥμοποιον καὶ τὸν φίλον του, τὸν ποιητήν. Ὁ ἀμείλικτος θάνατος βάνει ἔδω τὸ χέρι, οισύνει τὸν ἐνθουσιασμόν, πνίγει τὴν φωνήν, καὶ μεταβάλλει εἰς ρόγχον τὴν εὐέπιπτα κραυγήν... Θλιβερά εἰρωνεία τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων.

Ο ΚΟΚΛΕΝ ΒΕΗΝΤΑΒΕΛΩΝΗΣ

"Ἄν ἥθελα νὰ δώσω τὴν φυσιογνωμίαν τοῦ ἰσχυροῦ ἥθοποιοῦ ὃ διποῖος μᾶς φεύγει, σχετίζων αὐτὸν μὲ ἔναν ἀπὸ τοὺς ρόλους του, νομίζω ὅτι πρέπει νὰ τὸν συγκρίνω μὲ τὸν Φιγαρό... Εἶχε τὸ εὔκαμπτον τοῦ Φιγαρό, τὴν φράσιν του τὴν κτυπητήν, τὴν γόνιμον φαντασίαν, τὴν ἴκανότητα εἰς καθετή, τὴν εὐθυμίαν τὴν μεταδοτικήν, καὶ ἀκόμη τὸ φιλόφυγον πνεῦμα καὶ τὴν πυρετώδη ἀνησυχίαν. Καὶ, πρῶτα πρῶτα εἶναι ὃ διμερίμνος Φιγαρό τοῦ Κουρέας τῆς Σεβίλλης τραγουδεῖ στὴν κιθάραν τὸ τραγουδάκι του ἔπειτα, δπως ἐκεῖνος, ὁριμάζει, γίνεται σοβαρός, καὶ τόσο-δὰ ἐπίσημος: εἶναι ὃ Φιγαρό τοῦ Γά-

μον τοῦ Φιγαρό δ ὅποιος ἔχει εἰς τὴν σκέψιν του τὴν γαλλικὴν ἐπανάστασιν. Κατόπιν ζωγραφίζεται ἔνας τρίτος Φιγαρό, τὸν διποῖον δὲν ἐφαντάσθη ὃ Μπωμαρσάι: ὃ Φιγαρό δ κοσμοπολίτης ποὺ πηγαίνει νὰ σκορπίσῃ, εἰς τὰ πέρατα τοῦ κόσμου, τὰ γαλλικὰ γράμματα, καὶ ἐπιστρέφει ἐπευφημούμενος, φορτωμένος χρυσὸν καὶ στεφάνια. Τέλος ὃ Φιγαρό γέρων, κατευνασμένος, συμπονῶν τὴν ἀδηλότητα τῶν δυστυχισμένων συναδέλφων του, ὃ ίδρυτης τοῦ ἀσύλου τοῦ Πόντ-ο-Ντάμ...

"Ο μεγάλος αὐτὸς καλλιτέχνης ἥτο ἔνας ἀγαθὸς ἀνθρώπος.

[Μετάφρ. Κ. Μ.] ΛΔΟΛΦΟΣ ΜΠΡΙΣΣΟΝ

Η ΖΩΗ ΜΟΥ

"Ἀπὸ τὸ βιβλίον τοῦ Δ. Βικέλα «Ἡ Ζωὴ μου» ἐκδοθὲν ὑπὸ τὸν Συλλόγον πρὸς Διάδοσιν Θεολόγων Βιβλίων, δημοσίευμαν μερικὰ ἐνδιαφέροντα ἀποστάσματα τοῦ τελευταίου κεφαλαίου.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑΙ ΕΞΟΜΟΛΟΓΗΣΕΙΣ

Δὲν είχα εύρει ἀκόμη τὸν δρόμον μου. Ἐξ ἐνὸς μὲ δημάρχης ποίησις, ἐξ ἀλλού ἐπέβαλλαν τὸν ὅγκον των τὸ Πανεπιστήμιον, δι θεῖος μου Λέων Μελά καὶ δ Ραγκαβῆς.

Τοὺς στίχους τοῦ Ραγκαβῆ ἀπεστήθιζα παιδιόθεν. Προσωπικῶς τὸν ἐγνώρισα κατὰ πρῶτον εἰς τὸ Λονδίνον, δὲν ἔπαισα δὲ τρέφων πρὸς αὐτὸν, μέχρι τοῦ θανάτου του φιλίων καὶ σεβας, καὶ ἀφοῦ ἀκόμη ἐπικυριασαν τὸν ἐθυμιαζαν ὑπέρ τοῦ Ἐθνούς. Κατόπιν ἡ φιλοπονία του ἐγένει συνήθεια καὶ πολυγραφία του ἐξηκολούθησεν ἀνευ τῆς προτέρας ἀκμῆς, ἵσως δὲ καὶ δὲν τῆς προτέρας ἐθνικῆς ἀνάγκης. Ἀλλ' ἔξ δοσῶν ἔγραψεν εἰς τὴν νεότητά του, τίποτε ἴσως δὲν ἥτο περιτὸν τότε ἡ ἀσκοπον.

"Ο Ραγκαβῆς δὲν ἥρκεσθη εἰς τὸν ἐντεχνον χειρισμὸν τοῦ νέου Ἑλληνικοῦ στίχου, εἰς τοῦ διποίου τὴν συνειδητότηταν ἡ ἀκοή τῶν σημερινῶν Ἑλλήνων. Ἡθέλησε νὰ εἰσαγάγῃ τὴν ὀρχαίαν μετρικήν εἰς τὴν νεωτέραν ποίησιν, τὴν δὲ περὶ τούτου θεωρείσην εἰς δραματικάς του μεταφράσεις, εἰς τοὺς χορούς του ἐπιτυχεστέρους δραματικού τοῦ ἔργου, τῆς κωμῳδίας δ Γάμου τοῦ Κουρούδη, καὶ εἰς τὴν παραστάσην του τοῦ Α τῆς Όδουσείας.

"Ἀκολούθων τὸ παραδειγμα τοῦ Ραγκαβῆ ἔγραψα εἰς ἔξαμέτρους καὶ εἰς γλῶσσαν καθαρεύουσαν τὸ πόίμα Σκιαλ καὶ Φῶς. Εἰς τὴν νέαν ἐκδοσιν τῶν Στίχων μου, τοῦ 1885, πειρελήφθη καὶ πάλιν ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν την ποίησην τῆς λέπτης τοῦ Α τῆς Όδουσείας. Η μετονομασία του αὐτῆς είναι δχι μόνον μετριοφρονεστέρα, ἀλλὰ καὶ ἀκριβεστέρα· διότε συνετέθη κατὰ τὸ 1858, δτε διηλθα μῆνας τινάς τοῦ θέρους εἰς ἔξοχήν, πλησίον τοῦ πάρκου τοῦ Greenwich, δπου ἐκτυλίσσεται ἡ ὑπόθεσις. Ἀλλ' ἔαν τὸ μέτρον καὶ ἡ γλῶσσα μαρτυροῦν τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Ραγκαβῆ, τὴν πηγήν ὅμως τῆς Τζέρσεϋ, δτι δλοι οἱ νέοι δὲν ἔξετίμων πάντοτε τὴν ἀγαθότητα καὶ τὴν εὐθύτητα του, δταν μάλιστα δὲν ἔβραβεντο τὸ ἔργα των εἰς διαγωνισμούς, τῶν διποίων εἰσηγητῆς ἥτο δ Ραγκαβῆς.

"Σήμερον καὶ ἡ φιλολογικὴ του ἀξία ἐνίστεται ποιητική της Υόρκης κατεδίκασαν τὸ Ραγκαβῆ, τὸν πηγήν ὅμως τῆς Τζέρσεϋ, δπου ἐκεῖνο εἶπεν τὸ μᾶλλον ἀπαρατήρητον εἶς δλων τῶν

ἔργων μου. Ἐπτασε τὸ μέτρον, ἡ γλῶσσα ἡ ἡ ἔμπνευσις; Ἡ καὶ τὰ τρία συγχρόνως; Δὲν ἡξενῷ. Ἡμιπορῶ δῆμος στήμερον ταπεινώς νὰ διμολογήσω, ὅτι ἰστέ τὸ ἔγχρωτα ἀπέδιδα μεγάλην ἀξίαν εἰς τὸ ἔργον, μου καὶ τὰ ἐξηκολούθησα νὰ μὴ τὸ θεωρῶ ἐντελῶς ἀξιοποιηρύζεσθαι. Ἀλλέως δὲν θὰ τὸ περιελάμβανα καὶ εἰς δευτέραν ἔκδοσιν τῶν Στίχων μου. Ἄλλ' εἶναι τόσον ἀπατηλή ἡ πατρική στοργή!

Πρὸς ἐλάφουνσιν τῆς ποιητικῆς μουσικῆς συνειδήσεως προσθέτω, ὅτι ποτὲ δὲν ἐπανέλαβο τὸ λάθος νὰ γράψω ἔξαμετρους, καὶ ὅτι δὲν ἐβράδυνα νὰ ἐπανέλθω εἰς τὰς προτέρας περὶ γλώσσης ἰδέας μου, χωρὶς ὅμιως ἀδόκιμην¹ ὑπαρχηγήν εντελῶς τούς ἀρχαίους θεούς. Εὐ-
ρισκόμητην εἰς περίοδον μεταβατικήν. Ἐξ ἐνὸς δὲ Ραγ-
καβῆς καὶ οἱ ποιητικοὶ διαγωνισμοί, ἐξ ἄλλου δὲ
μάδης ποίησις καὶ ὁ φίλος μου Σπυρίδων Πανᾶς. Δὲν
είχε βεβαίως αὐτὸς τὸ Πανεπιστημιακὸν κύρος, ἀλλ᾽ ἡ
γνῶμη του καὶ οἱ στίχοι του ἀνταπεκρίνοντο πρὸς τὰς
ἐνδομήνχους κλίσεις μου. Κεφαλλήν ἐκεῖνος, ἥκολονθει
τοὺς δρόμους, τὸν δόποιον εἶχαν χροάξει οἱ ποιηται τῶν
Ιονίων νήσων.

Δέν ήδυνάμων ν' ἀποκρούσσω ἐντελῶς τοὺς ἴσχυρι-
σμοὺς τῶν ἀποδιδόντων εἰς τοὺς ποιητὰς ἔκείνους ὅλι-
γην ἐλλήνων μάθειαν καὶ πολλὴν ἔνεικην ἐπίδρασιν, ἀλλ'
ὅ θαυμασμός μου διὰ τὸν Σολωμὸν καὶ διὰ τὰ
Κλέφτικα τραγούνδια ὑπέκουαπτεν ἐτὶ μᾶλλον καὶ μᾶλ-
λον τὴν ἐπιβολὴν τῶν Σούτσων καὶ αὐτοῦ τοῦ Ραγ-
καβῆ.

Ἐνῷ ἐξηκολούθουν ἀκόμη ν' ἀμφιρρέπω, ἀνέτειλε τὸ ἄστρον τοῦ Βαλαωρίτου. Ἡ δρῦμή της ποιήσεώς του μὲ παρέσυρε. Ἀνένγωσα τὰ Μημόσουνά του μ' ἐνθύσιασμόν, τὸν διοῖν δὲν ἥλαττωσε ἡ μετ' οὐ πολὺ ἐμφάνισις τῆς Κυρά Φορσύνης. Δὲν ἐγνῶριζα τὸν ποιητήν, οὔτε εἶχα τὴν ἐλακίστην ἀφομῆτη σχέσεως πρὸς αὐτόν. Ἡ ἔμμετρος ἐπιστολή, τὴν δποίαν ἀπήγγινα τότε πρὸς τὸν Βαλαωρίτην, ἥτοι οὐδόρμητος ἀπήγγισις τοῦ ἐνθύσιασμού μου, ἀναγνώσιας τῆς ποιητικῆς δυνάμεως του, καὶ οἰδογύια τῆς ἐπιφοροῦταις, τὴν δποίαν δια μιᾶς ἐξησκησεν εἰς τὴν ψυχὴν μου.

καιώνες ὃς τὴν λέγα τὴν βουβὴ ποῦ κρέμεται ὃς τὸν τοῖχο
ἀδμονικὸν τρεμούλιασμα σπαράξει ὃς ταῖς χορδαῖς της,
ὅταν κορτά της ἀκουσθῇ ὁ ἥχος ἀλλῆς λύρας,
ποῦ τὴν παιζόντα δάκτυλα τεχνίτων ἔκανον μένον.

Τὸ ποίημα ἐκεῖνο ἔγεινε ἀφορμὴ τῆς φιλίας μου μὲ τὸν Σπυριδώνα Τρικούπην καὶ μὲ δόλην τὴν οἰκογένειάν του, — φιλίας μὲ τὴν ὁποίαν καὶ ἔνσυνος μείζωνε ταντού την ποίησή μου.

οὐ πέρι τοῦ φυσικοῦ, φυσικὸν τὸν οὐλόν καὶ τὸν εἰκεῖνος καὶ ὁ
ὑπέροχος οὐδός του Χαρίλαος μὲν ἐτίμησαν ἐνόντων ἔξων.
Οἱ θεοὶ μου μὲν εἰχαν παρουσίασει εἰς τὸν Τρομού-
πην καὶ εἰς τὴν οἰκογένειάν του, ἀλλ᾽ ἡ εὐγενῆς προσ-
ήνεια, μὲν τὴν ὅποιαν είχα γείνει δεκτὸς εἰς τὸν οἶκον
τοῦ πρόσθιεώς μας δὲν είχεν ἀκόμη μεταβληθῆ εἰς
οἰκειότητα. Ἐγγνωρίζα ἐγώ, ὅτι κατεγίνετο τότε εἰς
τὴν συγγραφὴν τῆς Ἰστορίας τῆς Ἐπαναστάσεως, ἐγνώ-
ριζα τὸν ὥραν του ἐπιτάφιον εἰς τὸν Βύρωνα καὶ
τοὺς στίχους δόσσους είχε δημοσιεύσει, ἀλλ᾽ ἐκεῖνος δὲν
ἐγγνωρίζει, ὅτι καὶ ἐγώ ἔνομα στύρων.

Ο δεξιωματικός Μόστρας διέμενε τότε εἰς τὴν Ἀγγλίαν διὰ τὴν ναυπήγησιν τοῦ ἀποδρόμουνος Αμαλίᾳ, τοῦ μετονυμασθέντος Ἑλλάς μετά τὴν ἔξωσιν τοῦ Ὄθωνος, καὶ χρησιμεύσαντος εἰς τὰ γηρατεῖα του ὡς σχολῆ Ναυτικῆ. Ο Μόστρας δὲν εἶχεν ἀκόμη νυμφεύση τὴν ἔξαδέλφην μου, ἀλλ᾽ ἐσύγχαζε πολὺ εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ θείου μου καὶ εἴκαμεν συνέδεθη διὰ στενῶν σχέσεών. Ἡμεθα νέοι καὶ οἱ δύο, μολονότι δὲ ἦτο δλως ἀμέτοχος ποιητικῶν διαθέσεων, ἐγνωρίζεν δύμας καὶ ἀνείχετο τὰς ἴδιας μου. Ἐκεῖνος ἐπέβοωσε τὸ μυστικόν μου εἰς τὸν πρόσθιν. Ο ἄγαθὸς καὶ σεβάσμιος γέρων ἔζητησε νά ἀναγνώσω μίαν ἑστέραν, ἐνάπιον αὐτοῦ καὶ τῆς οἰκογενείας του, τὸ πρός τὸν Βαλαωρίτην

ποίημα. Οι ἔπαινοι του ἦσαν μεγάλη δι' ἐμὲ ἐνθάρρυνσις. Μού ἀνέγγιωσε καὶ ἐκεῖνος τὰς στροφαίς, τὰς δοποίας συγχρόνως σχεδὸν εἶχεν ἀπευθύνει πρὸς τὸν Βαλαωρίτην:

*T' ἀηδόνι δὲν ἀπέθανε
T' ἀηδόνι ἀκόμα ξῆ...*

Κατ' ἐκεῖνο ἀκριβῶς τὸ ἔτος ἥλθεν εἰς τὸ Λονδρᾶν δ. Ἰούλιος Τυπάλος μὲ τὴν σύγνον του. Ἡ γνωριμία μου καὶ μὲ τοὺς δύο ἔλλαβεν ἀμέσως τὸν χαρακτῆρα εἱλικρινοῦς φιλίας. Ὡς ποιητής ὁ Τυπάλδος μοῦ ἦτο ἀγαπητός καὶ προτού τὸν γνωρίσω προσωπικῶς. "Ολα δοσ α ἐδήμοσίευσε δὲν εἶναι ἐξ ίσου ἀξια θαυμασμοῦ. 'Αλλ ἡ μικρὰ συλλογή του περιέχει τινά τῶν φωτιέρων, τῶν γλυκυτέρων ποιημάτων της γλώσσης μας. 'Εξέχει πρὸ πάντων εἰς τὴν ἔκφρασιν τοῦ ἐρωτικοῦ αἰσθήματος. Ἡ ἀρμονία τῶν στίχων του ἐλκύει ὅσον καὶ η ἔμπνευσίς των. 'Απόδειξις τῆς ἐντελείας των εἶναι καὶ τοῦτο: ὅτι ἔγειναν δημοτικοὶ καὶ μένουν εἰς τὸ στόμα τοῦ λαοῦ, χωρὶς νὰ διατηρηταὶ τὸ ὄνομα του ποιητοῦ. Πολλάκις ἀναφέρονται εἰς φίλους τὸ ὄνομα του Τυπάλδου, εἰδα δι τὸ ἀγνοεῖται. Πᾶς! Δὲν γνωρίζεται τὸ Δύο λουλούδια, τὸ Πλάσμα τῆς φαντασίας, τὸ Σύνπονο γλυκεία μον ἀγάπη; — "Α ίδικά του εἶναι!

Ο Τυπαλδος είχε τό πρόσθετον χάρισμα, διτή ή μορφή του ἀνταπεκρίνετο εἰς τὸν προσδοκίαν τοῦ θαυμασμοῦ τῶν στίχων του. Τοῦτο δὲν συμβαίνει πάντοτε. Πολλάκις δὲ ή διάψευσις τῆς ἐκ τῶν προτέρων σχηματισθείσης ἰδέας περὶ ἔξεχόντων προσώπων ακονίζει τὸν προύπαρχοντα θαυμασμόν. Οὕτω, ἔπρεπε νὰ ἐλκυσθῇ τις ἀπὸ τὴν πνευματικὴν δύμαλισν, τὴν ζωηράν ἔκφρασιν τοῦ γνωνάδους προσώπου τοῦ Ραγακῆ, διὰ νὰ ἔξουδετερωθῇ ἡ ἐντύπωσις τοῦ μικροσκοπικοῦ του ἀναστήματος. Τὸν δὲ Σπυρίδωνα Τρικούπην δὲν ἐφατάζόμηντο βεβαίως ὅπως ἦτο, διτε ἀνεγνώσκα τοὺς Σωζομένους λόγους του καὶ τὴν ὁραίαν μετάφρασιν τοῦ τῶν στίχων τοῦ Τυρταίου. Εἶναι ἀληθῆς, διτε τότε ἦτο νέος. 'Αλλ' ὅπε τὸν ἐγγάρωσα γέροντα, καὶ μὲ τὰ δυσκίνητα μελή παραμορφωθέντα ἀπὸ τὴν ποδάγραν, οἱ κακογάλωσοι ἐκ τῶν συχναζόντων εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ τὸν παφωμάτων μὲταποτάμον, καὶ δὲν εἶχαν πολὺ ἀδικον. 'Αλλ' ἡ ἀγαθότης του, ἡ ὀφελής εὐγένεια τῶν τρόπων καὶ ἡ πολυμάθεια του, ἡ ἀνετλήρωναν τὴν χάριν δῆη ἐλειπεν ἀπὸ τὴν μορφήν του.

Ο Ιούλιος Τυπάλδος είχεν ἀνδρικὸν τὸ ἀνάστημα τὴν κεφαλὴν κανονικῶς ὡραίαν καὶ τὴν ἔκφρασιν ἥρεμος μελαχολικήν. Ιωῶς καὶ αὐτὴ ἡ ἐπιβολὴ τοῦ παραστήματος του συνετέλεσεν εἰς τὸ νά προσελκύσῃ τόσον ταχέως τὴν συμπάθειάν μου. Ἐννοεῖται, ὅτι ἀφοροῦμ ἡ τῶν σχέσεών μας καὶ ὅλη συνήθης τῶν συνοικιῶν μας ἦτο ἡ ποίησις. Ἰδού τί ἔγραφα εἰς τὸ ἡμερολόγιον μου τὴν 8ην Σεπτεμβρίου τοῦ 1860. Σημειώνω τὴν χρονολογίαν διότι νομίζω ὅτι ἔχει τὴν σημασίαν της. Φάνεται τόσον ἀπέχουσα ἡ ἐποχὴ ἐκείνη, καὶ δῆμος πάσοι νέοι ποιηταὶ καὶ σύμερον ἴσως διέρχονται παρούσαν κοιτάς.

»Ωμήλησα πολλά με τὸν Τυπάλδον περὶ γλώσσης.
»Ηγρύπνησα ἐξ αἰτίας του, ἐσκέφθην... καὶ χθὲς
»ἀπέφρασα καὶ ἔσχισα δόλους τοὺς στίχους τῆς τραγῳ-
»δίας μου, διὰ νὰ τὴν ἀρχίσω εἰς τὴν δημοτικήν. Νά
»ἰδῶ...»

Τῆς τοιαυθίδιας μου είχα γράψει δύο πράξεις εἰς
τάμβους. Ή θυσία των ἀπέβη δριστική. Ούτε λάμβονται
έγγραφα ποτὲ πλέον, οὔτε ἐπανέλαβα τὴν ἀπότειραν
δραματικής ποιήσεως. Συνηγοράνθη ἐγκαίρως τὴν δυσ-
κολίαν τοῦ ἔγγρου καὶ τὴν πόδες τοῦτο ἀναγμοδιότητά
μου. Ταῦτα
ἔπαρενθέσει.

Ἐξακολουθῶ τὸ ἡμερολόγιον:
·Αφ' ὅτου ἐσχείσθην τὸν Τρικούπην ὑπάρχει ἐν-

»τός μου αυτή ή πάλι μεταξύ δημοτικής γλώσσης
»και διωρθωμένης. (Δεν μετεχειρίζομην την λέξιν και
»θαρευούσης). Ως έπει της διαμάχης αυτής εις τὴν κε-
»φαλήν μου δὲν ἥδυνήθην νὰ γράψω τίποτε κατά την
»διάστημα τούτο, εἴτες ἀποτελουν δόξι ἐπιτυχῶν . . .

Μετ' ὅλιγας ἡμέρας ἔγραφα πάλιν:

«Αί δάμφιβολαι μου δὲν ήσαν ώς πρός το θέμα και
»την φύσιν της ποιήσεως, άλλ' ώς πρός την μορφήν
»ώς πρός την γλώσσαν... Νά ίδωμεν τώρα, μετά τοι
»Τυπάλδου τὴν παρακίνησιν. Φοβοῦμαι όμως μήπως

»παραδεχόμενος τὴν δημοτικὴν γλώσσαν, ὑπάγω εἰς
»ὑπερβολὰς καθὼς τόσοι ἄλλοι. Οὐ μέσος ὅδος, — η
»μέση ὁδός! Ἐκεῖ εἶναι ἡ σωτηρία. Ἀλλὰ ποῦ νὰ τὴν
»ενῷη τις; Πῶς νὰ περιπατήσῃ εἰς τὸ σχοινὶ τοῦτο
»χωρὶς νὰ χάσῃ τὴν ἰσορροπίαν του καὶ νὰ κρημνισθῇ!
»Ἡδη τὴν μέσην ἀστήν ὁδὸν τὴν θέτω μακρύτερα ἡ
»ὅτε ἔγραφα εἰς τὸ τετράδιον τοῦτο πρὸ δὲ λίγων μηνῶν
»τὰς σκέψεις μου περὶ γλώσσης. Ἀλλὰ καὶ πάλιν, σκέ-
»πτομαι ὅπως καὶ τότε περίπου. Καὶ πάλιν λέγω: Με-
»λέτη, σπουδὴ καὶ σιωπὴ. »

Δ. ΒΙΚΕΛΑΣ

ΑΠΟ ΤΑ ΔΟΚΙΜΙΑ ΤΟΥ ΕΜΕΡΣΩΝ

ХАРДКОР

Τὴν ἀγαθότητα ποὺ μέτρον της ἔχει τὸ ποσὸν τῶν εὐεργετημάτων, δὲν τὴν ἀναλογίζουμεθα μὲ εὐχαριστησίν. Ή ἀγάπη εἶναι ἀνεξάντλητος· καὶ ἐπὶ τῇ ὑποδέσει ἀκόμη ὅτι ἔθυσιάσθη ὅση ἦτον εἰς τὴν κατοχήν σου καὶ ἐκενώθη ὅλον της τὸ ἀπόθεμα, μήν ἀμφιβάλλῃς ὅτι αὐτὸν θὰ κάμη ἄλλους νὰ ἴναι γενναῖοι, φαιδροὶ καὶ πλούσιοι· καὶ ὁ ἀνθρωπὸς, καὶ νὰ κοιμᾶται ἀκόμη, φαίνεται ὅτι κάμνει τὸν ἀέρα καθαρώτερον καὶ τὸ σπίτι του στολίζει τὰ τοπία καὶ ἡ ὑπαρξία του ἐνισχύει τοὺς νόμους. Αὐτὴν τὴν διαφορὰν τὴν διακρίνουν οἱ ἀνθρωποὶ πάντοτε. Ἡξέυρομεν ποῖος εἶναι εὐεργετικὸς μὲ δλῶς ἄλλα μέσα παρὰ μὲ τὸ ποσὸν τοῦ χρήματος ποὺ ἐγγράφεται εἰς τὸν κατάλογον διὰ τὸ συσσίτιον τῶν πτωχῶν. Μόνον οἱ χυδαῖαι ὑπηρεσίαι ἡμιποροῦν νὰ μετρηθοῦν. Νὰ φοβῆσαι ὅταν οἱ φύλοι σου ἀρχίσουν νὰ σου λέγουν πόσα καλὰ ἔκαμες καὶ νὰ τὰ συζητοῦν·

ἀλλὰ ὅταν σηκώνουν ἐπάνω σου δειλὰ καὶ ἀσταθῆ βλέμματα, κατὰ τὸ ἡμίσυ μὲ σέβας καὶ κατὰ τὸ ἡμίσυ μὲ δυσαρέσκειαν, καὶ ἀναγκάζωνται ν' ἀναβάλλουν τὴν κόρισιν των εἰς τοὺς μέλλοντας χρόνους, ἥξενδε ὅτι τότε δικαιοῦσαι νὰ ἔχῃς ἐλπίδας. Ἐκεῖνοι ποὺ ζοῦν διὰ τὸ μέλλον, κατ' ἀνάγκην φαίνονται ἐγωϊσταὶ εἰς ἑκείνους ποὺ ζοῦν διὰ τὸ παρόν. Δι᾽ αὐτὸ μοῦ φαίνεται ἀστεῖον διὰ τὸν Πείμερο, ὁ δύοις ἔγραψεν ἀπομνημονεύματα περὶ Γκαῖτε, νὰ καταστρώνῃ κατάλογον τῶν δωρεῶν καὶ τῶν ἀγαθοεργιῶν του, καθὼς π.χ. ὅτι ἔδωκε τόσας ἔκατοντάδας ταλλήρων εἰς τὸν Στύλλιγκ, εἰς τὸν Ἔγελον καὶ εἰς τὸν Τισμάπιν, ὅτι ἐπρομήθευσε μίαν προσοδοφόρον θέσιν εἰς τὸν καθηγητὴν Φός, ἔνα ὑπούργημα εἰς τὸν Χέρδεο εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ μεγάλου δουκός, μίαν σύνταξιν εἰς τὸν Μάιερ, συνέστησε δύο καθηγητὰς εἰς ἕνα πανεπιστήμια πτλ. πτλ. Καὶ ὁ πλέον μακρὸς κατάλογος ἀγαθοεργιῶν ποὺ μετροῦνται ὀνομαστί, εἰνε βρα-

* Τέλος. Ἰδε «Παναθήναια» 31 Ἰανουαρίου.

μία τὴν ἀλλην κατὰ μίαν περίεργον ἀλληλουχίαν¹ ὁ χαρακτήρα ἀπωθεῖ τὸν νοῦν, τὸν διόποιον ἐν τούτοις ἅποινάλπει· καὶ ὁ χαρακτήρα μεταδίδεται εἰς τὰς ἰδέας καὶ μὲ αὐτὰς ἔξωτεροικεύεται καὶ κατόπιν πάλιν στέκεται ἐντροπιασμένος ἐμπροστὰ εἰς τὰς νέας ἀστραπιαίς ἀποκαλύψεις ἡθικῆς ἔξαισιοτητος. Χαρακτήρα εἶναι φύσις εἰς τὴν ὑπερτάτην της μορφήν. Ἀνωφελής εἶναι ἡ πιθηκή ἀπομίμησις αὐτῆς τῆς δυνάμεως ἢ ὁ ἀγὼν ἐναντίον της. Ὡς πρὸς τὴν ἀντίστασιν, τὴν ἐπιμονὴν καὶ τὴν δημιουργιὰν δύναμιν, ἥμπορει νὰ κατορθώσῃ τοιαῦτα ποὺ εἶναι ματαία πᾶσα ζηλότυπος ἀμιλλα.

Τὸ ἀριστούργημα τοῦτο ἔκει εἶναι καὶ καλλιτερον, διὸν ἔκτος τῶν χειρῶν τῆς φύσεως δὲν εἰργάσθησαν ἐπάνω του ἀλλα χέρια. Ἐλλήφη πρόσωνα ὥστε ἔκεινοι ποὺ πρόσωροις διὰ μεγάλα, νὰ χώνωνται εἰς τὴν ζωὴν ὑπὸ τὴν σκέπην τῆς σκιᾶς, εἰς τὸ πρόπον ὥστε κάθε νέα ἰδέα, κάθε ἀγνὸν αἴσθημα τῆς νεαρᾶς μεγαλοφύΐας νὰ μὴ παρατηρήται καὶ νὰ μὴ διασαλπίζεται ἀπὸ μυριοφθάλμους Ἀθήνας. Δύο ἀνθρώπινα πλάσματα, δύο νεαρῶτατα τέκνα τοῦ Πανυψίστον μοὺ ἔδωκαν ἔσχάτως ἀφορμὴν εἰς σκέψεις. Ὄταν ἀνελογιζόμην ποία νὰ ἡτον ἄρα γε ἡ πηγὴ ἀπὸ τὴν διόποιαν προέρχεται ἡ ἀγνότης των καὶ ἡ μαγεία τὴν διόποιαν ἔξασκει ἡ φύσις των ἐπὶ τοῦ πνεύματος καὶ τῆς καρδίας, μοὺ ἐφάρη ὅτι τὸ καθὲν μοῦ ἀπεκρίνετο: «Εἶναι ποὺ δὲν συνεμορφώθην, ποὺ δὲν ὑπήκοον ποτὲ εἰς τὸν λόγον τῶν ἀνθρώπων καὶ εἰς ἔκεινο ποὺ οἱ ἀνθρώποι ἀποκαλοῦν εὐαγγέλιον, καὶ δὲν ἔχασα ποτὲ τὸν καιρὸν μόν. Μοῦ ἔφθανεν ἡ ἀπλῆ πτωχεία τοῦ χωριοῦ ποὺ εἶναι καθολοκληρίαν ἰδικῆ μου καὶ ποὺ δι' αὐτὸν εἶναι τόσον ἔξαισια² ἡ ἔργασία μου δὲν σοῦ ἔνθυμεζει ἔκεινην—εἶναι ἐλεύθερη ἀπὸ αὐτῆν». Καὶ μὲ τοιούτους ἀνθρώπους ἡ φύσις μοῦ δεικνύει ὅτι εἰς τὴν δημοκρατικὴν Ἀμερικὴν δὲν θέλει νὰ δημοκρατοποιηθῇ. Πόσον εἶνε ἀπομονωμένοι ἀπὸ τὸν κόσμον, πόσον βαθέως διαφέρουν ἀπὸ τὸν δῆλον τῆς ἀγορᾶς, ἀπὸ τὸν συνωστισμὸν καὶ τὴν τύρβην τῶν ὁδῶν! Σήμερα τὸ πρωὶ ἀκόμη ἔξαπεστειλα μερικὰ ἀγρια ἀνθρώπων, οἱ διόποιοι ἐμφανίζονται μεμονωμένοι κατὰ μακρὰ διαλείμματα καὶ εἶναι πολλοὺς ἀκόμη νὰ παραγάγῃ καὶ σὰν νὰ μὴ εἴχε ν³ ἀφερώσῃ πολὺν καιρὸν διὰ τὸν καθένα. Ὑπάρχει μία κατηγορία ἀνθρώπων, οἱ διόποιοι ἐμφανίζονται μεμονωμένοι κατὰ μακρὰ διαλείμματα καὶ εἶναι προικισμένοι μὲ τόσον ἔκτακτον φρόνησιν καὶ ἀρετήν, ὥστε γενικῶς τιμῶνται ὡς θεῖοι εἰς αὐτοὺς φαίνεται νὰ ἔχῃ συσσωρευθῆ ἀντὴ ἡ δύναμις περὶ τῆς διόποιας διμιούμενην. Οἱ τοιοῦτοι ἀνθρώποι ἐγενήθησαν μὲ χαρακτήρα, ἡ, διὰ νὰ δανεισθῶ μίαν ἔχφρασιν ἀπὸ τὸν Ναπολέοντα, εἶναι θοιαμβος ὅργανωμένος. Συνήθως γίνονται δεκτοὶ μὲ δυσμένειαν, ἐπειδὴ εἶναι καινοφανεῖς καὶ ἐπειδὴ ἀναστέλλουν τὴν ὑπερβολήν, ἡ διόποια παρηγήθη ἀπὸ τὴν προσωπικότητα τοῦ τελευταίου ἀνθρώπου. Ἡ φύσις δὲν διμοικαταλήκει ποτὲ τὰ τέκνα τῆς καὶ δὲν κάμνει διμοίοντος δύο ἀνθρώπους.

¹ Οταν βλέπωμεν ἔνα μεγάλον ἀνδρα, μᾶς φαίνεται ὅτι παρατηρούμενον μίαν διμοικότητα μὲ μίαν διοιανδήποτε ἰστορικὴν προσωπικότητα καὶ προ-

αὐτὴν ἀπομόνωσις ἀπὸ τὴν κριτικήν, ἡ Πάτριος τῆς σκέψεως ἀπὸ τὴν διόποιαν γράφουν χωρὶς νὰ ἔχουν καμίαν συνειδήσιν ὅτι ἀλλοι διφαλλοὶ θ' ἀναγνώσουν ποτὲ αὐτὰς τὰς σελίδας. Εἴθε νὰ ἥμποροῦσαν νὰ ἔξακολουθήσουν τὰ δινειρά των σὰν ἄγγελοι καὶ νὰ μὴ ἔξιντήσουν διὰ νὰ παραβληθοῦν μὲ ἄλλους καὶ νὰ προκαλέσουν κολάκειας! Ἐν τούτοις μερικαὶ φύσεις εἶναι τόσον καλαὶ καὶ δὲν βλάπτονται ἀπὸ τὰ ἔγκωμα· καὶ ἔκει διόποιος ἡ φορὰ τῆς σκέψεως φθάνει εἰς τὰ βάθη, δὲν ὑπάρχει κίνδυνος ματαιοφροσύνης. Σοβαροὶ φίλοι θ' αὐτὸς τὸν κίνδυνον νὰ μὴ γυρίσουν τὰ μιαλά των ἀπὸ τὴν βίαν τῶν ὑποθέσεων ἦτος σπανίας ὀφρομάς. Χρειάζεται χωρὸν, δὲν πρέπει νὰ στενοχωρήται ἀπὸ πρόσωπα γύρω του, οὔτε νὰ κρίνεται κατ' ἐκεῖνο ποὺ εἰδόμενον ἐπιπολαίων εἰς τὴν βίαν τῶν ὑποθέσεων ἦτος σπανίας ὀφρομάς. Χρειάζεται προοπτικὴν παθῶς λέγει δικτυός, παρά διότι τόσοι καὶ τόσοι ἀνθρώποι πρέπει νὰ γνωρίσουν τὸν κόσμον. «Ο ἐνάρετος ἡγεμῶν στέκεται ἀφοβος ἀπέναντι τῶν θεῶν. Αἰδώνας περιμένει τὴν ἀφίξειν ἐνὸς σοφοῦ καὶ δὲν ἀμφιβάλλει. Ἐκεῖνος ποὺ στέκεται ἀφοβος ἀπέναντι τῶν θεῶν γνωρίζει τὸν οὐρανόν. Ἐκεῖνος πάλιν ποὺ περιμένει αἰδώνας τὴν ἀφίξειν ἐνὸς σοφοῦ, χωρὶς ν' ἀμφιβάλλει, γνωρίζει τὸν ἀνθρώπον. Ἀναλόγως λοιπὸν λαμβάνει καὶ τὰ μέτρα του διάρετος ἡγεμῶν καὶ δεικνύει τὸν δρόμον εἰς τὸ κράτος του διὰ τὸ ἀπώτερον μέλλον». Δὲν εἶναι διμος ἀνάγκη νὰ ζητήσωμεν τόσον μακρινά παραδείγματα. Μύωψ είνε ἔκεινος διαραπητής ποὺ δὲν τὸν ἐδίδαξεν ἀκόμη ἡ πεῖρα του διότι καὶ αἱ μαγικαὶ δυνάμεις εἶνε τόσον πραγματικαὶ καὶ μεγάλαι, διὸν καὶ αἱ χημικαὶ δυνάμεις. Καὶ διότι πλέον πεζὸς καὶ νηφάλιος σχολαστικὸς δὲν ἥμπορει νὰ ἔξελθῃ ἔξω χωρὶς ν' ἀντικρύση ἐπιφροδοὰς ἀνεξηγήτους. «Ἐνας ἀνθρώπος κολλᾷ τὸ βλέμμα του ἐπάνω του καὶ οἱ τάφοι τῆς ἀναμήσεως ἀποδίδουν πάλιν τὸν γενερόν των τὰ μιστικὰ πού, εἴτε πρόκειται νὰ τὰ φυλάξῃ εἴτε πρόκειται νὰ τὰ προδώσῃ, τὸν κάμνουν δυστυχῆ, κρεωστοῦν νὰ ἔβγανεν εἰς τὸ φῶς — ἔνας ἀλλος καὶ δὲν ἥμπορει νὰ διμιήσῃ καὶ τὰ μέλη του σώματός του φαίνονται νὰ ἐκλώνωνται ἀπὸ τὰς ἀρθρώσεις των τὴν ἀφίξεις ἐνὸς φίλου του δίδει χάριν, τόλμην καὶ εὐγλωττίαν καὶ ὑπάρχουν ἀνθρώποι ποὺ δρεύουν νὰ τὸν μείνουν ἀλησμόνητοι, ποὺ τὸν ἔδωσαν ὑπέροχον ἔκτασιν εἰς τὴν σκέψιν καὶ ἤγαπαν νέαν ζωὴν εἰς τὸ στήθος του.

Θεωρῶ τὰ ἔργα τῆς γλυπτικῆς τέχνης ὡς ίστορίαν. Τὸν Ἀπόλλωνα καὶ τὸν Δία δὲν τὸν θεωρῶ ὡς ἀδύνατον εἰς αἷμα καὶ εἰς σάρκας. Κάθε χαρακτήρα ποὺ διὰ καλλιτεχνης ἐνεχάραξεν εἰς τὴν πέτραν, τὸν εἰχεν ἰδιῇ εἰς τὴν ζωὴν καὶ μάλιστα καλλίερα παρὰ τὴν ἀπεικόνισή του. Εἴδαμεν πολλὴν ἀπομίμησιν, ἀλλὰ εἶναι ἔμφυτον εἰς ἡμᾶς νὰ πιστεύωμεν εἰς μεγάλους ἀνδρας. Πόσον εὐχάριστα μᾶς διηγοῦνται τὰ παλαιὰ βιβλία, διὰ τῶν ἀνθρώπων ἡσαν διλόγοι, διὰ τὰς ἔλαχίστας πράξεις τῶν πατριαρχῶν. Θέλομεν τὸν ἀνθρώπον νὰ στέκῃ εἰς τὴν μέσην τοῦ τοπίου τόσον μεγάλος καὶ μνημεώδης, ὥστε ν' ἀξίζῃ τὸν κόπον ν' ἀναφερθῇ ὅτι ἐσηκώθηκε καὶ ἔζωσε τὴν δοφύν του καὶ ἐξεκίνησε νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸν κόπον καὶ ἔξεκίνησε τὴν δοφύν του καὶ εἰς τὸν κόπον ν' ἀναφερθῇ ὅτι ἐσηκώθηκε καὶ τὰ μέλη του σώματός του φαίνονται νὰ ἐκλώνωνται ἀπὸ τὰς ἀρθρώσεις των τὴν ἀφίξεις ἐνὸς φίλου του δίδει χάριν, τόλμην καὶ εὐγλωττίαν καὶ ὑπάρχουν ἀνθρώποι ποὺ δρεύουν νὰ τὸν μείνουν ἀλησμόνητοι, ποὺ τὸν ἔδωσαν ὑπέροχον ἔκτασιν εἰς τὴν σκέψιν καὶ ἤγαπαν νέαν ζωὴν εἰς τὸ στήθος του.

Τί εἶναι τόσον ὑπέροχον καὶ ἔξαισιον σὰν τὸν Μπάλι, διηγοῦνται οἱ Πέρσαι, οἱ Γκονοτάσσα ὥρισε μίαν ἥμέραν νὰ συναχθοῦν ὅλοι οἱ Μοβέδαι τῆς χωρᾶς καὶ νὰ στήσουν ἔνα χρυσοῦν δρόγον διὰ τὸν σοφὸν Γιουνανῆ. Τότε πρόεβη εἰς τὸ μέσον τῆς συνελεύσεως διαφορήτης Ζαρατούστρας καὶ διὰ τὸν εἶδο τὸν ἀρχηγὸν τοῦτον διάσπορος διότι ποὺ οἱ φρόνιμοι ἀνθρώποι καὶ τοῦ διόποιον πραγματικῶν λαμβάνουν πεζῶν. Δὲν ἦσεν ωρὶ ποὺ ποὺ διότι προσφέρει ήταν οἱ πατέρες της την ἀγαθήν συνεννόησιν ποὺ ὑπέροχει μεταξὺ δύο ἐντέμων ἀνθρώπων, οἱ διόποιοι, ἀφ' οὐ προσφέρειν ἀμοιβαίως πολλὰς ἀγαθὰς ὑπηρεσίας, εἶναι βέβαιοι καὶ περὶ τοῦ ἔκτασιν των καὶ

διάβδων¹ μετὰ τὴν παρέλευσιν τοῦ ἔτους, εἰς τρόπον ὃστε ὅχι μόνον εἰς τὸ δικαστήριον ἀλλὰ καὶ καθ' ὅλην του τὴν ζωὴν ὅταν ἔθεωρεις ὅτι δικάζει βασιλεῖς. Τὸ θεωρῶ περισσότερον ἀξιούντων πίστεως καθότι ἡ παλαιοτέρα παράδοσις εἶναι ὅτι ὁ ἀνθρώπωπος πρέπει καλλίερα νὰ γνωρίζῃ τὸν οὐρανόν, καθὼς λέγει δικτυός, παρὰ διότι τόσοι καὶ τόσοι ἀνθρώποι πρέπει νὰ γνωρίζουν τὸν κόσμον. «Ο ἐνάρετος ἡγεμῶν στέκεται ἀφοβος ἀπέναντι τῶν θεῶν. Αἰδώνας περιμένει τὴν ἀφίξειν ἐνὸς σοφοῦ καὶ δὲν ἀμφιβάλλει. Ἐκεῖνος ποὺ στέκεται ἀφοβος ἀπέναντι τῶν θεῶν γνωρίζει τὸν οὐρανόν. Εκεῖνος πάλιν ποὺ περιμένει αἰδώνας τὴν ἀφίξειν ἐνὸς σοφοῦ, χωρὶς ν' ἀμφιβάλλει, γνωρίζει τὸν ἀνθρώπον. Αἰδώνας λοιπὸν λαμβάνει καὶ τόσοι ἀνθρώποι πρέπει νὰ γνωρίζουν τὸν κόσμον. Τοῦτο διότι πλέον πεζὸς καὶ νηφάλιος σχολαστικὸς δὲν ἥμπορει νὰ ἔξελθῃ ἔξω χωρὶς ν' ἀντικρύση ἐπιφροδοὰς ἀνεξηγήτους. «Ἐνας ἀνθρώπος κολλᾷ τὸ βλέμμα του ἐπάνω του καὶ οἱ τάφοι τῆς ἀναμήσεως ἀποδίδουν πάλιν τὸν γενερόν των τὰ μιστικὰ πού, εἴτε πρόκειται νὰ τὰ φυλάξῃ εἴτε πρόκειται νὰ τὰ προδώσῃ, τὸν κάμνουν δυστυχῆ, κρεωστοῦν νὰ ἔβγανεν εἰς τὸ φῶς — ἔνας ἀλλος καὶ δὲν ἥμπορει νὰ διμιήσῃ καὶ τὰ μέλη του σώματός του φαίνονται νὰ ἐκλώνωνται ἀπὸ τὰς ἀρθρώσεις των τὴν ἀφίξεις ἐνὸς φίλου του δίδει χάριν, τόλμην καὶ εὐγλωττίαν καὶ ὑπάρχουν ἀνθρώποι ποὺ δρεύουν νὰ τὸν μείνουν ἀλησμόνητοι, ποὺ τὸν ἔδωσαν ὑπέροχον ἔκτασιν εἰς τὴν σκέψιν καὶ ἤγαπαν νέαν ζωὴν εἰς τὸ στήθος του.

¹ Εννοεῖ τὰς δέσμας τῶν ὄχιδων, τὰς διόποιος οἱ διαδοῦχοι φέροντες προηγούντο τῶν ὑπάτων εἰς τὴν Ρώμην, συμβολίζοντες τὴν ἔξουσίαν καὶ τὴν δύναμιν. Σημ. Μετ.

περὶ τοῦ φίλου των. Αὐτὸς εἶναι εὐτυχία ἀνωτέρα δλων τῶν ἄλλων ἀπολαύσεων, καταρρίπτουσα τὴν ἀξίαν τῆς πολιτικῆς, τοῦ ἐμπορίου καὶ τῶν ἐκκλησιῶν. Διότι ἐὰν οἱ ἀνθρωποι συνήντων ἀλλήλους δπως ἔπειτε, δικαδένας εὐεργέτης, δικαδένας ἀστερόεσσα βροχή, δικαδένας περιστοιχισμένος ἀπὸ ἴδεας, ἀπὸ ἔργα, ἀπὸ γνώσεις, θὰ ἥρχε τότε ἡ πανήγυρις τῆς φύσεως ποὺ ἀναγγέλλουν ὅλα τὰ πράγματα. Τὸ πρῶτον σύμβολον τοιαύτης φιλίας εἶναι διέρως τῶν φύλων, καθὼς καὶ ὅλα τὰλλα πράγματα εἶναι σύμβολα τοῦ ἔρωτος. Αἱ σχέσεις αὐταὶ τῶν ἀριστων ἀνθρώπων πρὸς ἀλλήλους, τὰς δποίας ἐπίτινα καιρὸν ἐθεωροῦμεν ὡς ὁμιλιατικὰς ἐπινοήσεις τῆς νεότητος, ἀποβαίνουν, καθόσον ἀναπτύσσεται δικαστήριο, ἡ πλέον βεβαία καὶ ἡ πλέον ἀσφαλής χαρὰ καὶ ἀπόλαυσις.

Ἐὰν ἡτο δυνατὸν νὰ ζήσωμεν εἰς ἀπόλυτον σχέσιν μὲ ἀνθρώπους! — ἐὰν ἡτο δυνατὸν νὰ μὴ ζητήσωμεν τίτοτε ἀπὸ αὐτούς, νὰ μὴν ἀπαιτήσωμεν τὸν ἔπαινόν των ἡ τὴν βοήθειαν ἡ τὸν οἴκτον καὶ ν' ἀρκεσθῶμεν νὰ τοὺς ἀναγκάσωμεν μὲ τὴν δύναμιν τῶν παναρχαίων νόμων! Δὲν θὰ ἡμπορούσαμεν νὰ φερθῶμεν κατὰ τὸν ἀγράφους νόμους μὲ δύο - τρεῖς ἀνθρώπους — μὲ ἕνα μόνον ἀνθρώπον—καὶ νὰ δοκιμάσωμεν τὴν χρησιμότητά των; Δὲν θὰ ἡμπορούσαμεν νὰ τιμήσωμεν τὸν φύλον μας, ἔξερχόμενοι εἰς ὑπάντησίν του μὲ ἀλήθειαν, μὲ σιωπήν, μὲ ὑπομονήν; Εἶνε ἀνάγκη νὰ ημεθα τόσον ὁρμητικὸν διὰ νὰ τὸν ἀναζητήσωμεν; Ἐὰν ἔχωμεν συγγένειαν, βεβαίως θὰ συναντηθῶμεν. Εἰς τοὺς παλαιοὺς Ἑλληνας ἐπειράτει ἡ παράδοσις, διτι καμία μεταμόρφωσις δὲν ἡμπορεῖ νὰ κρύψῃ ἔνα θεόν ἀπὸ τὸν ἄλλον· καὶ ὑπάρχει κάποιος ἔλληνικὸς στίχος ποὺ λέγει: «Οἱ θεοὶ δὲν εἶναι ἀγνωστοι εἰς ἀλλήλους». Καὶ οἱ φύλοι ὑποτάσσονται εἰς τοὺς νόμους τῆς θείας ἀνάγκης — σὰν νὰ ἐλκωνται ἀπὸ τὴν δύναμιν τῆς βαρύτητος, τείνουν πρὸς ἀλλήλους καὶ δὲν ἡμποροῦν ἄλλεως νὰ κάμουν. Ο δεσμὸς ποὺ ὑφίσταται μεταξὺ των δὲν εἶναι τεχνητός.

Οἱ θεοὶ χρεωστοῦν νὰ καταλάβουν τὰς θέσεις των εἰς τὸν Ὀλυμπόν μας χωρὶς μεσίτην καὶ εἰσηγητὴν καὶ ν' ἀραδιασθοῦν κατὰ θείαν πρωτομαθεδρίαν. Μία κοινωνικὴ συναναστροφὴ χάνει τὸ θέλγητρον καὶ τὴν χάριν της, ἐὰν καταβάλωμεν κόπον δι' αὐτὴν καὶ ἀν συναθροίσωμεν τὰ μέλη της ἐξ ἀποστάσεως ἐνὸς μιλίου. Καὶ ἐὰν δὲν ὑπάρχῃ πραγματικὴ διάλυσις, θὰ εἶναι μία ἐλεινή, χυδαία καὶ ἀναξιοποετής φλυαρία, ἀκόμη καὶ δτον οἱ ἀριστοι λαμβάνοντι εἰς αὐτὴν μέρος. Οτι μέγα ἔχει μέσα του δικαίεις, θὰ τὸ ἀποκρύψῃ καὶ θὰ φανερώσῃ κάθε ἀδυναμίαν του μὲ τρόπον δυσάρεστον, σὰν νὰ είχον τάχα συναθροίσθη οἱ Ὀλύμπιοι διὰ νὰ προσφέρουν εἰς τὸν ἔαυτὸν τους ταμβάκον.

Ἡ ζωὴ τρέχει γρήγορα. Κυνηγοῦμεν ἐν πρόσκαιρον σχέδιον ἡ καταδιωκόμεθα ἀπὸ ἕνα φύσιον. Ἄλλ' ἐὰν κατὰ τύχην συναντήσωμεν ἕνα φύλον, σταματῶμεν — ἡ δρμή μας καὶ ἡ βία μας φαίνονται ἀρκετὰ ἀνόητα — ἡδη ἀνεκτήσαμεν ἀνάπτυλαν καὶ κυριότητα ἐπὶ τοῦ ἑαυτοῦ μας καὶ τὴν δύναμιν νὰ ἔξυψωσωμεν τὴν στιγμὴν μὲ τὸν πλοῦτον τῆς καρδίας. Ἡ στιγμὴ εἶνε τὸ πᾶν, εἰς δλας τὰς εὐγενεῖς σχέσεις.

Ο τέλειος ἀνθρωπος εἶναι ἡ προφητεία τοῦ πνεύματος δι φύλος εἶναι ἡ ἐλπὶς τῆς καρδίας. Τὴν πραγματώσιν ἀντὸν τῶν δύο εἰς ἕνα περιμένομεν ὃς τὴν μεγαλειτέραν μας εὐτυχίαν. Οἱ αἰῶνες κάμνουν ἐλευθέραν τὴν ἥθυκην αὐτὴν δύναμιν. Πᾶσα δύναμις εἶναι σκιὰ καὶ σύμβολον ἐκείνης. Ἡ ποίησις εἶνε ζωρὰ καὶ δυνατή, ἐὰν ἀντλῇ τὰς ἐμπνεύσεις της ἀπὸ αὐτὴν τὴν δύναμιν. Οἱ ἀνθρωποι ἐντυπόνοντι τὸ ὄνομά της εἰς τὸν κόσμον, ἐὰν τὴν γεμίζῃ αὐτὴ ἡ δύναμις. Ἡ ἰστορία ἀπῆρξε πτωχὴ καὶ οἰκτρά, τὰ ἔθνη μας ἥσαν δχλος καὶ συρρετός, ποτὲ δὲν εἶδαμεν ἔνα ἀνθρωπον, τὴν θείαν ἐκείνην δύναμιν δὲν τὴν γνωρίζομεν ἀκόμη, ἀλλὰ μόνον τὰς προδρήσεις της καὶ τὰ δνειρά της δὲν γνωρίζομεν τὸ ὑπέροχον δν ποὺ οἰκειοποιεῖται, ποὺ καθησυχάζει τὸν θεατὴν καὶ τὸν ἐνθουσιάζει. Μιαν ἡμέραν θὰ ἔδωμεν δτι ἡ δύναμις ποὺ ἐνεργεῖ πιὸ κρυφά, αὐτὴ εἶναι καὶ ἡ πλέον φανερή, δτι ἡ ποιότης ἀποζημίωνει διὰ τὴν ποσότητα καὶ δτι τὸ μεγαλειόν τοῦ χαρακτῆρος ἐνεργεῖ στὰ σκοτεινὰ καὶ συντρέχει ἐκείνους ποὺ δὲν τὸν είδαν ποτέ. Ὁτι μέγα ἐφάνη ἡδη, εἶναι ἀπαρχαὶ καὶ ἐνθαρρύνσεις δι' ἡμᾶς κατ' αὐτὴν τὴν διεύθυνσιν. Ἡ ἰστορία τῶν θεῶν καὶ τῶν ἀγίων, ποὺ τὴν ἔργαφεν δι κόσμος καὶ κατόπιν τοὺς ἐλάτρευσε, εἶναι πιστοποιητικὰ τοῦ χαρακτῆρος. Οἱ αἰῶνες είδαν μὲ ἀγαλλίασιν τὴν ζωὴν ἐνὸς νεανίου, δι δποῖος τίτοτε δὲν ἔχειστε εἰς τὴν τύχην καὶ δι δποῖος ἐτελεύτησεν ἐπὶ τοῦ τόπου τῆς καταδίκης τοῦ λαοῦ του, δι δποῖος μὲ τὴν ὑπέροχον καθαρότητα τῆς φύσεως του ἐπέχυσεν ἐπικήν αἴγλην εἰς τὰς περιστάσεις τοῦ θανάτου του, δι δποῖος διὰ τοὺς ὄφθαλμοὺς τῆς ἀνθρωπότητος μετέβαλεν κάθε λεπτομέρειαν εἰς ἓν παγκόσμιον σύμβολον. Αὐτὴ ἡ μεγάλη ἡττα εἶναι μέχρι τῆς σήμερον τὸ ὑπέροχαν ἡμῶν γεγονός. Ὁ νοῦς δι μας ἐπιμυμεῖ μίαν νίκην ποὺ νὰ τὴν ἀντιλαμβάνεται μὲ τὰς αἰσθήσεις, μίαν δύναμιν τοῦ χαρακτῆρος, δι δποία νὰ προσηλυτίζῃ δικαστὴν καὶ ἔνορκον, στρατιώτην καὶ βασιλέα, δι δποία θὰ δεσπόζῃ τῶν ζωικῶν καὶ δρυκτῶν δυνάμεων καὶ δ' ἀνακατωθῇ μὲ τὴν κυκλοφορίαν τῶν φυτικῶν χυμῶν, τῶν ποταμῶν, τῶν ἀνέμων, τῶν ἀστέρων καὶ τῶν ἥθυκων δυνάμεων.

Ἐὰν μὲ ἓν πήδημα δὲν ἡμποροῦμεν νὰ φθάσωμεν αὐτὸ τὸ ὑψός καὶ τὸ μεγαλειόν, μὲς τὰ λατρεύωμεν τούλαχιστον. Εἰς τὴν κοινωνίαν

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΟΙ ΣΕΛΙΔΕΣ

261 - 264

ἔχασε δλότελα τὸ ἔνα του μάτι. Οἱ φίλοι καὶ οἱ συγγενεῖς τῆς κόρης, ἔθεώρησαν πῶς ἔδειξε περισσότερη γενναιόψυχη ἐπιμονὴ ἀπ’ ὅση κανεὶς μποροῦσε ν’ ἀπαιτήσῃ λογικὰ ἀπὸ αὐτῆν, εἴπανε πάλι τὸ λόγο τους κι ἐπιμείνανε νὰ χαλάσῃ τὸν ἀρραβώνα. Ἀλλ’ ἀφοῦ ἐδίστασε λιγάκι, ἡ Αὐρηλία μὲ δλη τὴ γενναιόψυχία τῶν τιμητικῶν γι’ αὐτὴν αἰσθημάτων, εἶπε πῶς ἐσκέφτηκε θετικὰ γιὰ τὸ ζήτημα, καὶ πῶς δὲν μποροῦσε νὰ βρῇ κανένα φταίξιμο τοῦ Μπρέκινριδς.

Ἐδώσε, λοιπόν, καινούργια προθεσμία καὶ δ Μπρέκινριδς ἔστασε καὶ τὸ ἄλλο του πόδι.

Ἡτον ἡμέρα θλιβερὴ γιὰ τὸ καῦμένο τὸ κορίτσι, ὅταν εἶδε τοὺς κειρούργους νὰ πάρονται μὲ σεβασμὸ τὸ σάκιο, αὐτὸν ποὺ ἤξερε πιὰ σὲ τὶ χρησιμεύει ἀπὸ προηγούμενα πειράματα, καὶ ἡ καρδιά της ἔνοιωσε πικρά, πῶς ἀληθινὰ κάτι ἀπὸ τὸν ἀρραβωνιαστικὸ της εἶχε πάλι ἔξαφανισθῇ. Αἰσθανόταν πῶς τὸ πεδίον τῶν συμπαθειῶν της μίκραινε καθ’ ἡμέρα, ἀλλ’ ἀκόμα μιὰ φορὰ ἀπάντησε ἀρνητικὰ στὰ παρακάλια τῶν δικῶν της, καὶ ἀνανέωσε τὴ συμφωνία της.

Ἐπὶ τέλους, λίγες ἡμέρες πρὶν ἀπὸ τὸ γάμο, ἔγεινε ἄλλο κακό. Ὁλο τὸ χρόνο οἱ Ἰνδοὶ τοῦ Ὅβεν Ρίβερ, ἐνὸς ἀνθρώπου μονάχα ἔγδαραν τὸ κεφάλι, κι’ αὐτὸς ἦτον δ Οὐελλιαμών Μπρέκινριδς Καρδύδερς, ἀπὸ τὸ Νιοῦ - Γέρσεϋ. Ἐπήγαινε στῆς ἀρραβωνιαστικῆς του, καταχαούμενος, ὅταν ἔχασε γιὰ πάντα τὰ μαλλιά του. Καὶ τώρα θλιμμένος καταριέται σχεδὸν τὴν εἰρωνικὴ τύχη ποὺ τοῦ ἔσωσε τὴ ζωή.

Ἡ Αὐρηλία εἶναι πολὺ στενοχωρημένη γιὰ τὴ διαγωγὴ ποὺ πρέπει νὰ δεῖξῃ. Ἀγαπᾷ τὸν ἀρραβωνιαστικὸ της ἀκόμα, μοῦ γράφει — ἡ τούλαχιστον τὸ ὑπόλοιπον τοῦ ἀρραβωνιαστικοῦ της — μὲ δλη τὴν καρδιά της, ἀλλὰ ἡ οἰκογένειά της πολεμᾶ δυνάτα τὸ γάμο: δ Μπρέκινριδς δὲν ἔχει περιουσίαν καὶ εἶναι ἀνίκανος γιὰ κάθε δουλειά. Τὸ εἰσόδημα της πάλι δὲν ἀρκεῖ γιὰ νὰ ζήσουν δύο, ὑποφερτά. — «Τί πρέ-

πει νὰ κάνω; » μ’ ἔρωτῷ, σ’ αὐτὴ τὴ σκληρὴ στενοχώρια.

Τὸ ἔρωτημα εἶναι λεπτό. Ἡ ἀπάντησις σ’ ἔνα τέτοιο ἔρωτημα θ’ ἀποφασίσῃ γιὰ τὴν τύχη μιᾶς γυναικὸς καὶ σχεδὸν γιὰ τὰ δύο τρίτα ἐνὸς ἀνδρός. Νομίζω πῶς θὰ ἔπαιρνε κανεὶς μεγάλη εὐθύνη δὲν ἀπαντοῦσε ἀλλοιδς, πάρα μὲ μιὰν ἀπλῆ πρότασι. Πόσο θὰ ἐστοίχιζε νὰ ξαναφτειέξῃ κανεὶς ἔνα Μπρέκινριδς ὀλάκαιρο; Ἡν ἡ Αὐρηλία διντέχῃ στὰ ἔξοδα, ἀς ἀγοράσῃ στὸν καλό της πόδια καὶ χέρια ξύλινα, ἔνα γυαλένιο μάτι καὶ μιὰ περδούκα, γιὰ νὰ τὸν κάνῃ παρουσιάσιμο. Ἡς τοῦ δώσῃ προθεσμία ἐννενήντα ἡμέρες χωρὶς ἀναβολὴ καὶ δὲν σ’ αὐτὸν τὸ διάστημα δὲν τσακίσῃ τὸ κεφάλι του, ἀς διατρέχῃ τὴν τύχη νὰ τὸν παντρευθῇ. Δὲν πιστεύω, κάνοντας αὐτό, νὰ ἐκτίθεται σὲ μεγάλο κίνδυνο μὲ κανένα τρόπο. Ἡν δὲν ἀρραβωνιαστικός σας, Αὐρηλία, ὑποχωρήσῃ ἀκόμα στὴν παραδόξη μανία ποὺ ἔχει νὰ σπαζῃ κάτι κάθε φορὰ που βρίσκει εὐκαιρία, ἡ πρώτη δοκιμὴ θὰ τοῦ εἶναι βέβαια μοιραία καὶ τότε θὰ εἰσθε ἥσυχη παντρεμένη ἢ δχι. Παντρεμένη, τὰ ξύλινα πόδια καὶ τ’ ἄλλα ἀντικείμενα, ἰδιοκτησία τοῦ πεθαμένου, θὰ κληρονομήσετε σεῖς ὡς χήρα κι ἔτσι δὲν χάνετε τίποτ’ ἄλλο, παρὰ τὸ τελευταῖο ζωντανὸ κομμάτι ἐνὸς τιμίου καὶ δυστυχισμένου συζύγου, ποὺ προσπάθησε σὲ δλη του τὴ ζωὴ νὰ κάνῃ τὸ καλό, μὰ ποὺ εἶχε πάντοτε ἐναντίον του τὰ ἀλλόκοτα καταστρεπτικὰ ἔνστικτά του.

Δοκιμάστε τὴν τύχη, Μαρία, ἐσκέφθηκα πολὺ γι’ αὐτὸν τὸ ζήτημα, καὶ εἶναι ἡ μόνη λογικὴ λύσις. Βέβαια δ Καρδύδερς θὰ ἔκανε σοφά, στὸ πρῶτο πείραμα νὰ τσακίσῃ τὸ κεφάλι του. Ἀλλ’ ἀφοῦ διάλεξε ἄλλη μέθοδο, ἀποφασισμένος νὰ μακραίνῃ τὴν υπαρξίαν δοσοφεροῦ περισσότερο, δὲν πρέπει νὰ τὸν κατηγοροῦμε γιατὶ ἔκανε αὐτὸν ποὺ τοῦ γονιστάριζε. Σωστὸ εἶναι ν’ ἀντικρύζουμε τὶς περιστάσεις πρακτικά, χωρὶς νὰ πικραθιοῦμε κακήλου μ’ ἔκεινον.

[Μετάφρ. Α. Μ.] МАРК ТОЯИН

ΘΕΟΔΟΡΟΣ ΣΠΑΘΗ

λὴν αἰσθῆμα εἰς μίαν ἐκτέλεσιν εἶναι ἀστεῖον. Ἔνας καλλιτέχνης εὐθὺς μόλις ἥθελε ἐννοήσῃ ὅτι στερεῖται ἀπομονῷ αἰσθῆματος καὶ ἀρχίσῃ νὰ δανείζεται ἄλλοις, δρεῖται νὰ καταδέσῃ τὴν ἐντολὴν πρὸ τῆς ἀλληθινῆς τέχνης, ἀλλος κατ' οὐδὲν θὰ διαφέρῃ ἐνός, ἀπλοῦ ταχυδακτυλουργοῦ.

ώχθοσακτυλουργού.

Ο χ. Σπάτης μᾶς ἔδωσε θαυμάσια δείγματα τοῦ χρωματισμοῦ εἰς τὸ Adagio τοῦ Bruch, εἰς τὴν Romance τοῦ Wieniawsky καὶ ίδιως εἰς τὰ ἔκτος τοῦ προγράμματος ἐκτελεσθέντα Souvenir τοῦ Drla καὶ τὴν Traumerei τοῦ Schumann. Ομολογῶ δὲ τῷ πρώτῃ φραγάνῃ κακούσα τόσον ζωντανήν τὴν γνωστήν Souvenir τοῦ Drla. Οὕτω καὶ μόνον οὕτω πρέπει να παιζεται τὸ αιθέριον ἐκεῖνο καλλιτέχνημα, τὸ ποιον δὲ Σπάθης ἔπαιξε μὲ ἔνα αἰσθητα γεμάτο σφρήνος, γεμάτο θερμότητα, ἡ δοτοια χαρακτηρίζει ἡμᾶς τοὺς μεσημβριονύς. Διότι ἡ χ. Σπάθης αἰσθάνεται καὶ χρωματίζει ὡς γνήσιος μεσημβρινός. «Τί τὰ θέλεται, κύριε—μοῦ εἴπε μετά τὴν συναυλίαν, πολὺ μεταφορικῶς καὶ πολὺ διφορούμενως — εἶναι ὀδραὶν τὸ ἐδελβάς, ἀλλά προτιμῶ τὸ θυμάρι· . . .». Ο νοῶν νοείτω. Ας τὰ ἀκούσουν καλά αὐτὰ οἱ ἐγχώριοι μᾶς ὑπερβορείοι, οἱ διμιχλοχαρεῖς καὶ οἱ παγετοκρίτες. Δὲν γνωρίω ποτὸν εἶναι τὸ πρόγραμμα τοῦ διακεκριμένου μας καλλιτέχνου, ἀλλ' ὡς ἄνθρωπος φιλότεχνος τολμῶ νά συστήσω εἰς τὴν Σ. Διεύθυνσιν τοῦ Ὡδείου δπως τὸν κρατήσῃ καθηγητὴν τοῦ βιολοῦ, διότι εἶναι πλέον ἡ βέβαιον δτι εἰς τὸ ήγητμα οὐτό πολὺ σπανίως μέχρι τοῦδε ἐπέτυχεν δ κ. Νάτσος.

“Οσον ἀφορᾷ τὴν δοχήστραν κατ’ ἐκείνην τὴν συναυλιὰν, λυπούμαι πολὺ διτί μόνον ψόγους ἔχω νὰ τῇ ἀπευθύνω. Ο κ. Μαρούκης ἀντιδέτεις ἀπὸ τῆς πρώτης του ἐμφανίσεως πολὺ παραδόξως ἐφάράν κατὰ τὴν περίστασιν ταῦτην κυριολεκτικῶς μετριώτατος. Πολὺ συχνά

ΣΠΕΡΑΝΤΣΑ — ΕΛΠΙΣ ΚΑΔΟΓΕΡΟΠΟΥΔΟΧ

περιέπιπτεν εἰς μεγάλα ὄνθυμικὰ σφάλματα τὰ
δύοια προύκάλουν μεγάλην δυσάνασχέτησιν εἰς
τὸν κ. Σπάθην, γενομένην καταληπτήν καὶ ἀπό
τὸν μᾶλλον ἀδαη̄ ἀκροατήν. Ἡ στονάζων δὲ
τῆς δοχῆστρας ἡ τοῦ πλεον ἡ καταφανής. Εἰς τὴν
συμφωνίαν τοῦ Freischütz κάθε ἀπὸ τὰ τέσσαρα
κόρα εἰλέτη ίδικήν του tonalita. Ἐάν αὐτά, δὲν
συμβαίνουν εἰς τὸ Παρίσιο, πάντως δὲν ὀφείλουν
νὰ συμβαίνουν καὶ εἰς τὰς Ἀθήνας.

Θ. Ι. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΔΗΣ

Είς τὸ Ὁδεῖον Λόττινερ ἔωρτάσθη κατ' αὐτὰς ἡ ἐκπατοστή ἐπέτειος τῆς γεννήσεως τοῦ Μένδελσον. Ἐξετελέσθη λίαν ἐπιτυχῶς ἡ «Βαλπονγία νῦν» τοῦ ἑορταζομένου μουσουργοῦ, δικαιώσασα ὄφετα τοὺς ἀτρύνους μόχθους τοῦ κυριωτέρου μοχλοῦ τῆς ἐργασίας αὐτῆς κ. Μπέμμερ. Οἱ χροοὶ καὶ οἱ σολίστ κ. κ. Βενιζέλος, Βόλτονος καὶ ἡ Δἰς Κρέμμερ πολὺ καλά μελετημένοι καὶ ἐκφραστικώτατοι. Η αἰδονοσα ἦτο ὑπεροπλήρωτης καὶ ἡ γεννὴ ἐντύπωσις ἀριστη. Η ἀγωτέων ἐκτέλεσις κατὰ γεννικὴν ἀναζήτησον θὰ ἐπαναληφθῇ λίαν προσεγγῶς.

Θ. Ι. Σ.

Είναι σχεδόν δύο χρόνια πού άπουσαμεν εις τάς Ἀθήνας τὸ τραγοῦδι τῆς Δλος Ἐπίλιος Καλογε-
ωπούλου, τεχνικόν, μὲ τόνους γλυκεῖς. Ἐκτοτε
ἄντι νὰ παρουσιασθῇ εἰς κανένα θέατρον, διτως
είχε προσκληθῆ εἰς τὸ Μιλάνον, εξηκολούθησε
να σπουδάζῃ εἰς τὸ Ωδεῖον τῶν Παρισίων ὑπὸ^{τοῦ}
τὸν καθηγητὴν Cazeneuve. Καὶ τώρα μὲ τὸ ψευδώ-
νυμον Σπεράντσα ἐμφανίζεται αὐτὰς τάς ἡμέρας
εἰς τὸ παρισινὸν θέατρον Opéra Comique. Πρό-
κειται γά παιένη τὴν Τόσκανην.^{τὸ Νοέμβριον}

Γράφομεν τάς ολίγας αυτάς λέξεις διά ν' ἀναγείλωμεν ἀπλῶς την ὁργήν του καλλιτεχνικού σταδίου τῆς Δδος. Καλογεροπούλου, ἐπιτυχαστόν μεν οὐ νὰ δημοσιεύσωμεν τάς περὶ αὐτῆς κρίσεις. Καὶ τὸ ἀναγγέλλομεν μὲ εἰλικρινὴ χαρὰν διὰ τὴν καλλιτέχνιδα, ἡ οποία τιμῆσθαι κ' ἔκει μὲ τὴν συνεργασίαν της τὰ «Παναθήναια».

...and the Entomophagous.

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ

'Αμερικανική σχολή

Συνεδρία της 23 Ιανουαρίου 1909.—Παρέστη ή πριγκίπισσα Σοφία καὶ πολυάριθμοι διπλωμάται, ἀρχαιολόγοι, καθηγηταὶ καὶ ἄλλοι.

Πρώτος λαβών τὸν λόγον ὃ διευθυντής τῆς Σχολῆς κ. Hill ἐμίνησθε ἐν ἀρχῇ τοῦ θανάτου τοῦ ἡμετέρου λογίου Δ. Βικέλη, τοῦ C. Norton, πρώτουν προέδρου τοῦ Ἀμερικανικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Ἰνστιτούτου, θανόντος κατ' Οκτώβριον τοῦ 1908 καὶ τοῦ J. Wright, καθηγητοῦ τῆς Ἑλληνικῆς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ Harvard καὶ ἐτίσιουν καθηγητοῦ τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀμερικανικῆς Σχολῆς κατά τὸ 1906 - 1907, θανόντος τὸν παρελθόντα Νοέμβριον.

Είτα ἐποιήσατο ἐπισκόπησιν τῶν κατὰ τὸ παρελθόν
ἔτος ἔγασιών τῆς Σχολῆς, τὸ μὲν διαφόρων μελετῶν
περὶ τοῦ Ἐρεχθίου, τῶν Προτυλαίων καὶ τοῦ ἀναθή-
ματος τοῦ Διόσχινος ἐν Δελφοῖς, τὸ δὲ ἀνασκαφῶν ἐν
Κορίνθῳ καὶ παρὰ τὴν Κρήτην εἰς τὴν νῆσον Μογλὸν
ὑπὸ τοῦ κ. Seager, αἰτινες παρέσχον σπουδαιότατα
ἔξαγόμενα.

Είτα ὁ γραμματεὺς τῆς Σχολῆς κ. G. Elderkīn ἐπραγματεύθη περὶ τῆς ἐν Κορίνθῳ μεγάλης κοίνης τῆς καλουμένης Γλαύκης, ἡς κατὰ τὸ παρελθόν ἦτος ἐξηκολούθησε καὶ ἐπεριτώθη ἡ ἀνασκαφῇ. Αὕτη πυθανῶς κατασκευασθεῖσα ἐπὶ Περιάνδρου πρὸς ἀποταμεύσιν τοῦ ὄδατος πηγῆς ἀναβαλζουσῆς κατὰ τοὺς πρόποδας τοῦ Ἀρκοοινθοῦ, διατηρεῖται πολλῷ καλλιοῦν ἥ αἱ κρῆναι τῶν ἐν Μενάροις καὶ Ἀθήναις τυούνων καὶ

τῶν των εν Μεγάροις και Αιγαίναις τούμανων και σύγκειται ἐκ μᾶς στοῖς, κατὰ τὸ πλεῖστον κατεστραμένης και ἔξι διαιρεσιμάτων λελαξευμένων ἐν τῷ βράχῳ, δῶν τὸ μέγιστον ἔχει μῆκος 33 μ., πλ. 3 $\frac{1}{2}$ —4, ψφ. 5,60. Τοῦτο δεχόμενον πρώτων τὸ ὑδωρ ἔχει ὑποστή μεγάλην φθοράν, πιθανόν κατὰ τὴν καταστροφὴν τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν Ρωμαίων. Ἀξιον τημειώσεως ὅτι ἀνά τριά διαιρεσιμάτα τῆς κορήνης ἡδύνατο νά καθαρισθῶσι και νά πληρωθῶσιν ὄντως ὁστε οὐδὲ ἐπὶ ἡμέραν νά ὑπάρξῃ ἔλλειψις ὑδατος. Πληρούμενων πάντων τῶν διαιρεσιμάτων, τὸ πλεονάζον ὑδωρ ἔρχεται εἰς ἰδιαίτερον ὑδραγωγείον πρὸς περαιτέρω χρησιμοποίησιν. Ἡ χωρητικότης τῆς κορήνης ἡ περίπου 527 κυβικά μέτρα, ή δὲ τῆς κορήνης τοῦ Θεαγένεος 305. Ἡ θολοσκεπτής στοά είχε μῆκος 9 μέτρων και πλάτος 3,30. Δύο σειραὶ κιονών ὑπεβάστασαν τὰ ἐν τῷ βράχῳ λελαξευμένα ἐπιστύλια, ἔξι δῶν μόλις σώζεται τεμάχιον. Της στοάς οἱ μὲν ἐσωτερικοὶ κίονες ἥσαν ὀκτάγωνοι, οἱ δὲ ἔξωτεροι τετράγωνοι, δῶν σώζονται μόνον αἱ βάσεις.

Digitized by srujanika@gmail.com

Μετὸ τὸν κ. Elderkīn σπουδαιοτάτην ἐποιήσατο διάλεξιν ὁ Dr. William Prentice, τακτικὸς καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου τοῦ Princeton καὶ ἐτήσιος καθηγητὴς τῆς ἑνταῦθα Ἀμερικανικῆς Σχολῆς κατὰ τὸ τρέχον ἔτος. Ἡ διάλεξις θέμα ἔσχε τὰς ἐρεύνας τῶν δύο ἀμερικανικῶν ἐπιστημονικῶν ἀποστολῶν ἦτοι τῆς «The American Arch. Expedition to Syria in 1899 - 1900» καὶ τῆς «The Princeton University Expedition to Syria in 1904 - 1905», περὶ ὧν παρασκευοῦνται ἡδὲ πρός δημοσίευσιν ἴδια συγγράμματα εἰδικῶτερον δὲ ἐπραγματεύθη «περὶ Πόλεων καὶ ἡγεμονικῆς ἐπαύλεως ἐν Συρίᾳ τῶν πορών κριστιανῶν χρόνων».

Μία τῶν ἔρευνηθεισῶν χωρῶν κείται μεταξὺ τῆς ἐρήμου καὶ τῶν πόλεων Ἀντιοχείας καὶ Ἀπαμείας. Αὐτόθι εὑρέθησαν κατηρευτωμέναι περὶ τὰς τριακοσίας πόλεις. Αἱ πλεισται τούτων ὡκοῦντο ὑπὸ δισχιλίων ἡ τρισκυλιών κατοικιῶν καὶ ἥκμαζον κατὰ τοὺς πρωτοὺς αἰώνας τὸν χριστιανισμὸν. Ἡ χώρα ἡρημάθη ὅτι ἐπανειλημμένη τούς πόλεμους, σεισμῶν καὶ ἄλλων συμφορῶν καὶ αἱ πλεισται τῶν πόλεων ἔπαινον οἰκούμεναι ἀπό

τοῦ ἐβδόμου αἰῶνος. Ἐν τοῖς ἐρειπωνισμοῖς αὐτῶν εὑρίσκονται πολλοὶ χριστιανοὶ ναοὶ, διάρροφοι καὶ τριώροφοι οἰκίαι, πύργοι ὑψους ἐνίστητε ἔξ ορόφων, ἐργαστήρια καὶ ἄλλα οἰκοδομήματα.

Ἡ ὑπὸ τοῦ κ. Prentice περιγραφεῖσα πόλις, ὡς
χαρακτηριστική, εἶχε τρεῖς ναούς, δύο βαπτιστήρια,
ἄγοράν, πύγον, δύο ὁδοὺς μετ' ἐγκαστηρίων καὶ κα-
πηλέων καὶ πολλὰς ιδιωτικὰς οἰκίας, ὡς ἡ ἐποχὴ
καθορίζεται, οὐ σπανίως, δι' ἐπιγραφών κεχαραγμένων
ἐπὶ τῶν ὑπερθύρων.

“Η ἡγεμονική ἔπαντλις κεῖται εἰς τὸ κράσπεδον τῆς Συριακῆς ἐρήμου, τεσσαράκοντα περίπου χιλιόμετρα ΒΑ τῆς Hama. Τὰ ἔρειπα ἀνίκητουν εἰς μεγαλοπέρες οἰκοδομήματα μεγάρους, πεντήκοντα τετραγωνικῶν μέτρων ἐκτάσεως, ὧδαί τον κριτιστικών ναόν, ἐνθουμοῦ τῆς ἐν Κονσταντινουπόλει Ἅγιας Σοφίας, στρατώνας δυναμένους νά περιλάβωσι τριακοσίους καὶ τετρακοσίους ἵππους μετά τὴν ἴππων αὐτῶν καὶ μικράς τινας καὶ ἀπλάς οἰκίας. Τὰ οἰκοδομήματα ταῦτα ἐκτίσθησαν κατὰ τὸ τέλος τῆς βασιλείας τοῦ αὐτοκράτορος Ιουστινιανοῦ. Ο κ. Prentice ἐξήγειρε τὴν γνώμην ὅτι τὸ μέγαρον ἦγέρθη πιθανῶς διὰ τὸν Ιωάννην, τὸν νόθον νύδον τῆς αὐτοκρατείας Θεοδώρας. Ο Ἰστορικὸς Προκόπιος διηγεῖται ὅτι ὁ Ιωάννης οὗτος ἀνετράφη ἐν Ἀραβίᾳ, μετέπειτα ἐπεσκέψθη τὴν μητρέα τον εἰς τὴν Βασιλεύουσαν, εἴτα δὲ οὐδεὶς ἐπανειδεν αὐτόν. Δυνατὸν νά μη ἐφονεύθῃ, ὃς δὲ Προκόπιος φαίνεται ὑπονόων, ἀλλ' ὅτι ἔξωσιθη τῆς Πρατευούσης, μετά τινα δεκαρίων τὸ ἐνδιαίτημα τοῦτο ἥγειρθη δι' αὐτόν, παρὰ τὰς διατριβάς τῆς νεότητός του, ἀλλ' ἵνανῶς μακράν τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Αρχαιολογική Έταιρεία

Η πρώτη κατά τὸ ἔτος τοῦτο ἐπιστημονικὴ συνεδρία τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας συνεκροτήθη τὴν 29ην Ιανουαρίου. Εἰς αὐτὴν ὠμιλησεν ὁ κ. Γεώργιος Σωτηριόδης περὶ τῶν ἐλευθεροειδῶν κτισμάτων τοῦ Θέρετρου. Εἰς τὰ ἀρχαιότερα τοῦ ἔτους πρὸ Χριστοῦ αἰδονοῖς στρώματα τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος εἰς τὸν Θέρετρον παρετηρήθη πρῶτον ἀρκετὸν πλήθος μεγάλων πιθῶν, οἵτινες εὑρέθησαν γεμάτους ἀπὸ στάκτην, τεμαχίαν ἀνθράκων καὶ μέγα πλῆθος καμμένων ὅστιῶν φύων, τὸ περιεχόμενον τοῦτο εἶνε ἐντελὲς ὅμιλοις πρὸς τὸ τοῦ μεγάλου Βωμοῦ, παλαιότερον τοῦ ναοῦ, τοῦ δοπίοιν ἡ στάκτη εὑρέθη διεσκορπισμένη εἰς ἀρκετὴν ὑπὸ τὸ δάπεδον αὐτῷ ἔκτασιν. Δεύτερον, ἀπεκαλύφθησαν νοτίως τοῦ ναοῦ καὶ βορειοδυτικῶς ἀντὸν κτίσματα ἐλευθεροειδῶν σχημάτος, παλαιότερα τοῦ ναοῦ.

τούς δόπιούς ἀνεῦρεν ἀλλοτε ἐντὸς τοῦ κτίσματος τούτου. Τάς δέ ἐλλειψοειδῶς διατεταγμένας βάσεις στύλων ἔξηγησεν, ἐναντίον πάλιν πρός τινα περὶ τούτου ἐνφρασθεῖσαν γνώμην, ὅχι ὡς περιστύλιον ὑποθετικοῦ τίνος ἀρχαιότερον ναοῦ, ἀλλ' ὡς πιθανόν φριγκὸν τοῦ λεόντου τοῦ περὶ τὸν βωμόν. Τοιουτορόπως ἀναιρεῖται περιστυλίον ὑποθετικοῦ ἀρχαιότερον ναοῦ, ἔξι οὐδὲν μετηνέχθη ἢ ἀρχιτεκτονική. Ἰδέα τῆς περιστάσεως (περού) καὶ εἰς τοὺς πρώτους δωρικοὺς ναοὺς τῆς Ἑλλάδος. Ἐν γένει ἐκ τῆς ζητήσεως αὐτοῦ ὁ κ. Σ. περὶ τῆς σημασίας τῶν φαινομένων τῆς σκαφῆς τοῦ Θέρμου ὀδροῦθη καὶ εἰς γενικότερα πρός αὐτὰ συνδεόμενα ἀρχαιολογικὰ προβλήματα, διὰ νά ἐκφράσῃ καὶ περὶ τούτων ἰδίων, πολλῆς προσοχῆς ἀξίων, γνώμην. Τοιουτόπως ἡρήνθη τὴν ὁρθότητα τῆς ἀποκειμενικῆς ἀναφορᾶς τοῦ σχεδίου τῶν περιφήμων ἀνακτόρων Κνωσοῦ καὶ Φαιστοῦ (συμπλέγματος κτίσμάτων περὶ κεντρικὴν μεγάλην αὐλῆν) εἰς τὸ σχῆμα τοῦ ἐν Χαμαῖ της Σητείας Κρήτης εὑρεθέντος ἐλλειπτικοῦ κτίσματος. Ἐν γένει ἡ ἀνακοίνωσις τοῦ κ. Σ. ἡτο μεστα- ἰδιαιτερών παρατηρήσεων καὶ σκέψεων περὶ τῶν συνα- γομένων τῆς μακρᾶς αὐτοῦ εἰς τὸν Θέρμον ἐργασίας, ἥτις ἔδωκεν ἀφορμὴν ν' ἀνακινηθῶν γενικώτερα ἀρ- χαιολογικὰ ζητήματα καὶ νά προκληθῇ αφορμός δο- περὶ αὐτῶν συζήτησις μεταξὺ τῶν ἀρχαιολόγων.

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΕΧΝΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

ΕΙΣ τὴν αἰθουσαν τοῦ Θεοίου ὁ κ. Γρ. Ξενόπουλος ὀμίλησε τελευταῖς εἰς τὴν σειρὰν τῶν διαλέξεων τοῦ «Ἐλληνικοῦ Κόσμου» περὶ τῆς σχέσεως μεταξὺ ἀρχαίας τραγοφδίας καὶ νέου δράματος. «Ἄν καὶ φαινο- μενῶς ὑπάρχουν τόσα διαφορά, ἐν τούτοις ἐσωτερι- κῶς, ὑπεστήριξε, τὸ νέον ἐλληνικὸν δρᾶμα δὲν εἰνε- τίποτε ἄλλο παρά ἡ ἀρχαία τραγῳδία μὲ σημερινὸν ἔνδυμα. Διὰ νά δυνηθοῦν οἱ ἀρχαίοι νά συγκρίνουν ἀπηγγέλθησαν ἀποστάσιματα τῆς «Ἀντιγόνης» ἐκ τῆς μεταφράσεως τοῦ κ. Κ. Μάνου ὑπὸ τῆς Κας Θεώνης Παπᾶ μὲ ποιητικήν καὶ βαθέως συγκινοῦσάν ἀπαγγε- λίαν, καὶ τοῦ κ. Ἀναστασίαδή. Ἐπισης ὑπὸ τῶν ἰδίων ἔνα διάλογος τῶν «Πετροχάρηδων» τοῦ κ. Η. Χόρν. Ἀπὸ τὸ «Κόκκινο Πόνκαμίσο» τοῦ κ. Σ. Μελά ἐπαιξε μίαν σκηνὴν μὲ θαυμαστὴν φυσικότητα ἡ Κα Κυβέλη Θεοδωρίδη συμπλέτοντος τοῦ κ. Ν. Παπαγεωργίου.

Α. Μ. Ο ὑφρηγήτης κ. I. Χατζηλουκᾶς γράφει εἰς τὸ τελευ- ταῖον τεῦχος τοῦ περιοδικοῦ «Ἐλληνισμός» περὶ τῶν Ἐλλήνων διπλωματῶν καὶ περὶ τῆς ἐπιδράσεως αὐτῶν εἰς τὴν διατήρησιν τῆς ἐλληνικῆς ἐθνότητος κατὰ τοὺς τέσσαρας αἰώνας τῆς δουλείας. Εἰς Ἐλληνας καὶ μάλι- στα διδασκάλους καὶ κληρικούς, ἀνετίθεντο ὑπὸ τῶν ἔνεντον κρατῶν σπουδαίοτατοι διπλωματικαὶ ἀποστολαὶ, κατὰ τὰς δοκίμias αὐτοῦ δὲν ἐλλησμόνουν καὶ τὸ καθήκον πρός την πατρίδα. Ἀναφέρομεν τὸν Τιμόνην Λάσκαριν ὁ δόπιος ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ Κλήμεντος τοῦ Ζ' προσφωνῶν τὸν νικητὴν Κάρολον Ε' τὸ 1525 δὲν πορελεψε ἡ διμιήση καὶ περὶ τῆς Ἐλλάδος. «Οχι μόνον ὁ Πάπας, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀρχαία Ἐλλάς, Μεγαλιό- τατε, μὲ στέλλει ἐνταῦθη ἵνα σᾶς καθικετεύων καὶ λάβητε ἔλεος ὑπὲρ αὐτῆς. Λέγων ἀρχαίαν Ἐλλάδαν ἐννοοῦντος μεγάλους ἐκείνους ἀνδρας, τοὺς δοπίους ἡ γῆ αὐτὴ παρή- γαγε καὶ οἰνεις καθωράσσαν καὶ ἐδίδαξαν τὸν κόσμον πᾶσαν ἀρετὴν καὶ πολιτισμόν. Τοιοῦτοι εἶναι οἱ ἥρωες Ηρακλῆς, Θησέος, Ίάσων, οἱ γομοθέται Μίνως, Αυ- κοῦρος, Σόλων, οἱ ποιηταί, ιστορικοί... Οι Ἐλληνες ἔξεινορον καὶ ἐδίδαξαν τὰς ἐπισήμας, ἐδω- ωράσαντο τῷ κόσμῳ τὸν νόμον, τὴν φρονεῖαν καὶ τὰ τελειοτοινά τοὺς ἀνθρώπους ήθη. Όθεν δύνασθε, Μεγαλεύσατε, νά λάβητε ὑπὲρ πόσας ὑποχρεώσεις

ἔχοντοι δοι οἱ λαοὶ οὗτοι πρὸς τὸ «Ἐλληνικὸν» Ἐθνος, οἵτι- νες ὀφειλοῦνται νὰ γνωρίζωσι τὴν «Ἐλλάδα» ὡς μητέρα των οὐρανού με στέλλουσι εἰς τὴν καιαρικήν τους Μεγαλεύσατε. Μή νομίσητε, Μεγαλεύσατε, διτε εἴναι δικαιούντων. Οιοι οὗτοι οἱ ἀρχαῖοι «Ἐλληνες, περιπλάναμοι ἐδόντες εἰς τὸν ἄρεα, δη- λαδὴ τὰ πνεύματα τους, σᾶς παρακαλοῦντο καὶ σᾶς καθικε- τεύοντο, Μεγαλεύσατε, νὰ ἐλευθερώσητε τὴν «Ἐλλάδα».

Ο κ. Χατζηλουκᾶς ἀναφέρει καὶ ἄλλους «Ἐλληνας οἱ δόπιοι ἀργότερον ἐστέλλοντο ὑπὸ τῆς Όθωμανικῆς Κυβερνήσεως ἀντιπρόσωποι εἰς τὰς ἔνεντα αὐλὰς καὶ διμιεῖ περὶ τῶν ὑπηρεσιῶν τὰς δοπίας παρέσχον εἰς την πατρίδα.

ΕΓΡΑΦΗ αὐτὸς τὰς ἡμέρας διτε ὁ «Οσκαρ Οὐάιλδ, ὁ συγγραφεὺς τοῦ *De Profundis* καὶ τῆς Φιλορετινῆς τραγοφδίας, ζῇ, διτε ὁ ἄγγλος αἰσθητικός περιεφέρετο εἰς τὸ Τουρινόν καὶ διτε μόλις τὸν ἐπλησίοντες κανείς, διμιεῖ περὶ τῶν ὑπηρεσιῶν τὰς δοπίας παρέσχον μήπως ἀναγνωρισθῇ.

«Ο Οὐάιλδ εἶχε ἀλλοτε κατοικήσει εἰς τὴν Νεάπολιν. Ο κ. Μαρτινέλλη, Ναπολιτανός, ἐνθυμούμενος τὸν ποιητήν ἀπὸ τὰς ἐπισκέψεις του εἰς τὸ «Καμπόνιον» τῆς Νεαπόλεως, εὐδίσκεται τώρα εἰς τὸ Τουρινόν ἰδιο- εἰς τὸν ἀνταποκριτήν τῆς «Τριμούνας» διτε ἐκεῖνος ἀπό τὸν Τουρινόν, δὲν ἐποφθαμένος ὅμως νὰ τοῦ διμιήσῃ διμιεῖ ἀπό τὸν ὄμοιος, πον εἰμποροῦσε νὰ φαγατασθῇ ἐνα τρίτον ἀντίτονον του. Ισος ἡθέλησε νὰ γνωρίσῃ τὴν ἡδονήν αὐτήν ἀκόμη. Ισος ἡθέλησε, ἀποθνήσκων ἐν τῷ προσώπῳ ἐνὸς τρίτου, νὰ ξαναγεννηθῇ εἰς μίαν νέαν ζωὴν, συντρίβων τὰ ἴδια του δεσμά καὶ δημιουργῶν μίαν νέαν ἐλευθερίαν δια τὸν ἑαυτόν του.

«Δὲν εἰσεύω καὶ ἐγώ τι νὰ πιστεύωσα. Ή εἰκὼν ὅμως

οὐτη, ὁ δόπιος μονοῦ ἡλθεντες εἰς τὴν ζωὴν, διτε γνωρίσθη ἀπό τὸν μόνος, πον εἰμποροῦσε νὰ φαγατασθῇ ἐνα πλαστὸν θάνατον καὶ να κηδεύσῃ ἐνα τρίτον ἀντίτονον του. Ισος εἰθέλησε νὰ γνωρίσῃ τὴν ἡδονήν αὐτήν ἀκόμη. Ισος ἡθέλησε, ἀποθνήσκων ἐν τῷ προσώπῳ ἐνὸς τρίτου, νὰ ξαναγεννηθῇ εἰς μίαν νέαν ζωὴν, συντρίβων τὰ ἴδια του δεσμά καὶ δημιουργῶν μίαν νέαν πιστεύειν δια τὸν ἑαυτόν του.

«Δὲν εἰσεύω καὶ ἐγώ τι νὰ πιστεύωσα. Ή εἰκὼν ὅμως

οὐτηνον στάματήση ἐντελῶς, οἱ Μαντές πετάχθηκε ἔξι καὶ παρεσύρθη κατὸ πότο τοῦ τροχούς. Ελέχθη ὅτι ἡτο αὐτοκτονία διότι τελευταίως, πρὸ περίτου μηνός, εἰχε χωρίσει μὲ τὴν γυναῖκα του, τὴν γνωστὴν ποιητριαν.

Τὸ ἔργον τοῦ Μαντές, ποιητής, μυθιστόρημα, διήγημα, θεατρον, είναι ἀρχαίδες. Εἰς τοὺς τόμους τῶν ποιητῶν του Φιλομήλη, Επικά παραμύθια κ.λ.π., βλέπεις τὸν ποιητὴν πον πόντεδρος κατὰ τὴν ποιητικήν του.

«Ο Κατούλ Μαντές 1865

«Δὲν εἰσεύω καὶ ἐγώ τι νὰ πιστεύωσα. Ή εἰκὼν ὅμως οὐτη, ὁ δόπιος μονοῦ ἡλθεντες εἰς τὴν ζωὴν, διτε γνωρίσθη ἀπό τὸν μόνος, πον εἰμποροῦσε νὰ φαγατασθῇ ἐνα πλαστὸν θάνατον καὶ να κηδεύσῃ ἐνα τρίτον τρίτον του. Ισος εἰθέλησε νὰ γνωρίσῃ τὴν ἡδονήν αὐτήν ἀκόμη. Ισος ἡθέλησε, ἀποθνήσκων ἐν τῷ προσώπῳ ἐνὸς τρίτου, νὰ ξαναγεννηθῇ εἰς μίαν νέαν ζωὴν, συντρίβων τὰ ἴδια του δεσμά καὶ δημιουργῶν μίαν νέαν πιστεύειν δια τὸν ἑαυτόν του.

«Δὲν εἰσεύω καὶ ἐγώ τι νὰ πιστεύωσα. Ή εἰκὼν ὅμως οὐτη, ὁ δόπιος μονοῦ ἡλθεντες εἰς τὴν ζωὴν, διτε γνωρίσθη ἀπό τὸν μόνος, πον εἰμποροῦσε νὰ φαγατασθῇ ἐνα πλαστὸν θάνατον καὶ να κηδεύσῃ ἐνα τρίτον τρίτον του. Ισος εἰθέλησε νὰ γνωρίσῃ τὴν ἡδονήν αὐτήν ἀκόμη. Ισος ἡθέλησε, ἀποθνήσκων ἐν τῷ προσώπῳ ἐνὸς τρίτου, νὰ ξαναγεννηθῇ εἰς μίαν νέαν ζωὴν, συντρίβων τὰ ἴδια του δεσμά καὶ δημιουργῶν μίαν νέαν πιστεύειν δια τὸν ἑαυτόν του.

«Δὲν εἰσεύω καὶ ἐγώ τι νὰ πιστεύωσα. Ή εἰκὼν ὅμως οὐτη, ὁ δόπιος μονοῦ ἡλθεντες εἰς τὴν ζωὴν, διτε γνωρίσθη ἀπό τὸν μόνος, πον εἰμποροῦσε νὰ φαγατασθῇ ἐνα πλαστὸν θάνατον καὶ να κηδεύσῃ ἐνα τρίτον τρίτον του. Ισος εἰθέλησε νὰ γνωρίσῃ τὴν ἡδονήν αὐτήν ἀκόμη. Ισος ἡθέλησε, ἀποθνήσκων ἐν τῷ προσώπῳ ἐνὸς τρίτου, νὰ ξαναγεννηθῇ εἰς μίαν νέαν ζωὴν, συντρίβων τὰ ἴδια του δεσμά καὶ δημιουργῶν μίαν νέαν πιστεύειν δια τὸν ἑαυτόν του.

«Δὲν εἰσεύω καὶ ἐγώ τι νὰ πιστεύωσα. Ή εἰκὼν ὅμως οὐτη, ὁ δόπιος μονοῦ ἡλθεντες εἰς τὴν ζωὴν, διτε γνωρίσθη ἀπό τὸν μόνος, πον εἰμποροῦσε νὰ φαγατασθῇ ἐνα πλαστὸν θάνατον καὶ να κηδεύσῃ ἐνα τρίτον τρίτον του. Ισος εἰθέλησε νὰ γνωρίσῃ τὴν ἡδονήν αὐτήν ἀκόμη. Ισος ἡθέλησε, ἀποθνήσκων ἐν τῷ προσώπῳ ἐνὸς τρίτου, νὰ ξαναγεννηθῇ εἰς μίαν νέαν ζωὴν, συντρίβων τὰ ἴδια του δεσμά καὶ δημιουργῶν μίαν νέαν πιστεύειν δια τὸν ἑαυτόν του.

«Δὲν εἰσεύω καὶ ἐγώ τι νὰ πιστεύωσα. Ή εἰκὼν ὅμως οὐτη, ὁ δόπιος μονοῦ ἡλθεντες εἰς τὴν ζωὴν, διτε γνωρίσθη ἀπό τὸν μόνος, πον εἰμποροῦσε νὰ φαγατασθῇ ἐνα πλαστὸν θάνατον καὶ να κηδεύσῃ ἐνα τρίτον τρίτον του. Ισος εἰθέλησε νὰ γνωρίσῃ τὴν ἡδονήν αὐτήν ἀκόμη. Ισος ἡθέλησε, ἀποθνήσκων ἐν τῷ προσώπῳ ἐνὸς τρίτου, νὰ ξαναγεννηθῇ εἰς μίαν νέαν ζωὴν, συντρίβων τὰ ἴδια του δεσμά καὶ δημιουργῶν μίαν νέαν πιστεύειν δια τὸν ἑαυτόν του.

«Δὲν εἰσεύω καὶ ἐγώ τι νὰ πιστεύωσα. Ή εἰκὼν ὅμως οὐτη, ὁ δόπιος μονοῦ ἡλθεντες εἰς τὴν ζωὴν, διτε γνωρίσθη ἀπό τὸν μόνος, πον εἰμποροῦσε νὰ φαγατασθῇ ἐνα πλαστὸν θάνατον καὶ να κηδεύσῃ ἐνα τρίτον τρίτον του. Ισος εἰθέλησε νὰ γνωρίσῃ τὴν ἡδονήν αὐτήν ἀκόμη. Ισος ἡθέλησε, ἀποθνήσκων ἐν τῷ προσώπῳ ἐνὸς τρίτου, νὰ ξαναγεννηθῇ εἰς μίαν νέαν ζωὴν, συντρίβων τὰ ἴδια του δεσμά καὶ δημιουργῶν μίαν νέαν πιστεύειν δια τὸν ἑαυτόν του.

«Δὲν εἰσεύω καὶ ἐγώ τι νὰ πιστεύωσα. Ή εἰκὼν ὅμως οὐτη, ὁ δόπιος μονοῦ ἡλθεντες εἰς τὴν ζωὴν, διτε γνωρίσθη ἀπό τὸν μόνος, πον εἰμποροῦσε νὰ φαγατασθῇ ἐνα πλαστὸν θάνατον καὶ να κηδεύσῃ ἐνα τρίτον τρίτον του. Ισος εἰθέλησε νὰ γνωρίσῃ τὴν ἡδονήν αὐτήν ἀκόμη. Ισος ἡθέλησε, ἀποθνήσκων ἐν τῷ προσώπῳ ἐνὸς τρίτου, νὰ ξαναγεννηθῇ εἰς μίαν νέαν ζωὴν, συντρίβων τὰ ἴδια του δεσμά καὶ δημιουργῶν μίαν νέαν πιστεύειν δια τὸν ἑαυτόν του.

«Δὲν εἰσεύω καὶ ἐγώ τι νὰ πιστεύωσα. Ή εἰκὼν ὅμως οὐτη, ὁ δόπιος μονοῦ ἡλθεντες εἰς τὴν ζωὴν, διτε γνωρίσθη ἀπό τὸν μόνος, πον εἰμποροῦσε νὰ φαγατασθῇ ἐνα πλαστὸν θάνατον καὶ να κηδεύσῃ ἐνα τρίτον τρίτον του. Ισος εἰθέλησε νὰ γνωρίσῃ τὴν ἡδονήν αὐτήν ἀκόμη. Ισος ἡθέλησε, ἀποθνήσκων ἐν τῷ προσώπῳ ἐνὸς τρίτου, νὰ ξαναγεννηθῇ εἰς μίαν νέαν ζωὴν, συντρίβων τὰ ἴδια του δεσμά καὶ δημιουργῶν μίαν νέαν πιστεύειν δια τὸν ἑαυτόν του.

«Δὲν εἰσεύω καὶ ἐγώ τι νὰ πιστεύωσα. Ή εἰκὼν ὅμως οὐτη,

τὸ μικρότερον τάλαντον, δὲν θὰ είχε τὸ δικαίωμα νὰ γράψῃ εἰς ἐφημερίδα οὕτε γραμμήν. Τὸ θέατρον, ἡ ποίησις, ἡ τέχνη δὲν θὰ ἐπλησσάζον εἰς καθημερινὸν φύλλον... Ἀλλὰ τὸ σύστημα αὐτὸ τῆς παρακρατήσεως τὸ γράφων ἀπλῶς ὡς ὅνειρον. Ἡ ἐφημερίς, καὶ ἡ πλέον χυδαία, ἔχει ἀνάγκην ὀντωτέρων πνευματικῶν εἰδῶν, διὰ νὰ τὰ δώσῃ εἰς τὸν κόσμον μαζὶ μὲ τὸ ἀστυνομικὸν δελτίον.

ΤΟΝ Κοκλέν πρεσβύτερον ἡκολούθησεν ὁ νεώτερος. Ἀγαπημένοι καὶ εἰς τὸν θάνατον δύος καὶ εἰς τὴν ζωὴν οἱ δύο ἀδελφοί.

Οἶδος πόθος, τὰ ἴδια ὄνειρα κατεῖχαν καὶ τοὺς δύο. Οἱ γέρω-Κοκλέν ἀφοῦ ἔστειλε τὸν πρωτότοκὸν στὸ Παρίσι, δὲν ἤκουσε πλέον τὴν ἐτιθυμίαν τοῦ δευτέρου. Καὶ κατώρθωσε νὰ τὸν τοποθετήσῃ ὑπάλληλον εἰς τὰ γραφεῖα τῶν σιδηροδρόμων. Ἐκεῖνος ὑπέκυψεν ἀλλ' ἔπειτα ἀπὸ καιρὸν παρητήθη καὶ ἡκολούθησε τὸν ἀδελφόν του. "Ουμως ἡ ἐπιτυχία ἔκεινον ἦτο ἐναὶ ἐμπόδιον εἰς τὸν δρόμον τοῦ δευτέρου. Ἐπὶ εἰκοσιν ἑτη, μόνον διὰ τὸν πρεσβύτερον ἐγίνετο λόγος. Αὐτὸς εἶχε τοὺς πρώτους ὄφλους, ἔκεινος τοὺς δευτέρους.

Μίσην ἡμέραν ἔγνωρισε ἕντειν περιέργον συγγραφέα, τὸν Κάρολον Κρός ὁ ὀποῖος ἔγραψε κατὶ φαιδρούς μονόλογον. Ο Κοκλέν τοὺς ἀπήγειλε μὲ μοναδικὴν ἐπιτυχίαν. Μονομάς ὅλον τὸ Παρίσι μιλοῦσε διὰ τὸν Κοκλέν νεώτερον. Ἐγείνει δημοτικὸς ἐντὸς εἰκοσιτεσσάρων ωρῶν. Ἐκέρδησε χρήματα, ἥγουε σαλόνι, ἔδιδε γεύματα, ἔκαψε περιοδείας. Ἐπιμήνη μὲ τὸ παράσημον τῆς Λεγεώνος. Παντοῦ ἐγίνετο δεκτὸς μὲ τρέλην χαριά. Ἐξαφνα δῆλα τὰ διεδέχθη ἡ παραφροσύνη. Καὶ τιώρα ὁ θάνατος.

Ο Κοκλέν νεώτερος

νεώτερον. Ἐγείνει δημοτικὸς ἐντὸς εἰκοσιτεσσάρων ωρῶν. Ἐκέρδησε χρήματα, ἥγουε σαλόνι, ἔδιδε γεύματα, ἔκαψε περιοδείας. Ἐπιμήνη μὲ τὸ παράσημον τῆς Λεγεώνος. Παντοῦ ἐγίνετο δεκτὸς μὲ τρέλην χαριά. Ἐξαφνα δῆλα τὰ διεδέχθη ἡ παραφροσύνη. Καὶ τιώρα ὁ θάνατος.

Η φιλελένθερος Ἐλβετία ἔχει ἔναν ἐκ τῶν προνοτοὺς ἄλλους τῆς δίδει τὸ δικαίωμα νὰ εἴτη. "Ο λαὸς εἶναι ὁ τύραννος, Le peuple est souverain". Ο νόμος οὗτος ἔχει τὸ γαλλικὸν ὄνομα «initiative» καὶ εἶναι ὁ ἔξις: «Ἐκαστος πολίτης ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ προτείνῃ τὴν ἀλλαγὴν νόμου ὅταν προφθάσῃ νὰ συνάξῃ ἐντὸς ἐτούς τοσοῦ πολυγραφάς ψηφιστῶν πολιτῶν, οἱ ὀποῖοι ὑποστηρίζουν τὴν πρότασιν του καὶ ἡ κυβέρνησις εἶναι ἀναγκασμένη νὰ δώσῃ τὸ νόμον εἰς γενικήν ψηφοφορίαν». Οὕτως ἡ ἀκούραστος ἀντιακολυκή προπαγάνδα κατέρριψε γὰρ σύλλεξην ἐντὸς ἐνὸς ἐτούς 18000 πολυγραφάς ὑπὲρ προτάσεως νόμου ἀπαγορεύοντος τὴν παρασκευήν, τὴν πώλησιν καὶ τὴν χρήσιν τοῦ ἀψινθίου ἐν Ἐλβετίᾳ, τοῦ φρικώδους τούτου διπλοῦ δηλητηρίου, τὸ ὅποιον προξενεῖ τόσας ζημιάς εἰς τὴν Γαλλίαν, τὴν γαλλόγλωσσον Ἐλβετίαν καὶ τόσα ἄλλα κράτη. Τὴν 5 Ιουνίου 1908 ὁ Ἐλβετικὸς λαὸς ἐψηφοφόρησε, καὶ τὸ ἀποτέλεσμα ἦτο 23000 ὑπέρ, 13000 κατά. Ἐννοεῖται ὅτι τοιοῦτος πρωτοφανῆς νόμος εἶχε πολλοὺς ἀνταγωνιστάς, οἱ ὀποῖοι ἐδοκίμασαν νὰ πεισουν τὸ πλήθος, διτὶ εἶναι νόμος «ἀνάξιος φιλελευθέρου λαοῦ» καὶ διτὶ γίνεται εἰς ζημιάν τοῦ πλήθους, τὸ ὀποῖον ἔχει «ώς μεγάλην παρηγορίαν τὸ Ἀψινθιον». Εντυχῶς ὅμως ἡ πλειονοψιφία ἔπεισθη, διτὶ τὸ ἀψινθιον εἶναι ὁ μεγαλείτερος ἐχθρὸς τῆς πνευματικῆς ἀνεξαρτησίας, ὡς ἄλλος τύραννος ἡ κατακτητής, καὶ ὅτι οἱ ὀλίγοι ζημιούμενοι θὰ ξανοποιηθοῦν ὅστε μετὰ

μεγάλου ἐνθουσιασμοῦ ἔξεδικόν ἡ πράσινη Μοῦσα (la Muse verte) ἐκ τῶν συνόρων τῆς Ὀμοσπονδίας. [Ζωείκη]

Π. Α.

ΟΛΙΓΟΣΤΙΧΑ

ΤΗ Α. Π. ὁ Οἰκουμενικός Πατριάρχης Τιωακεῖμ θὰ ἐπισκεφθῇ τὰς Ἀθήνας μετὰ τὸ Πάσχα.

Ο διευθυντής τοῦ περιοδικοῦ «Διάπλασις τῶν Παίδων» κ. Νικόλαος Παπαδόπουλος ἔτιμην μὲ τὸν ἀργυροῦν. Σταυρὸν τοῦ Σωτῆρος. Θεομάρτυρας πρός τὸν ἀγαπητὸν συνάδελφον.

Τὸ προσεχὲς συνέδριον τοῦ Τύπου θὰ γείνη εἰς τὸ Δούναν τὸν Σεπτέμβριον. Ο σίρο "Εδωναρ Γκρεύ θὰ προεδρεύῃ τὸν επισήμου γένουτος τοῦ Συνεδρίου. Εἰς τὸ Οὐνάδσορ θὰ δοῦμη ὑπὸ τοῦ Βασιλέως μεγάλη έορτη.

Ο «Πανιώνιος Γυμναστικὸς Σύλλογος» Συμύνης προκηρύττει τὸν ΙΙ^ο Πανιώνιον. Αγδάνας διὰ τὸν προσεχή Μάιον. Πρόγραμμα: Ἀθλητικά, Γυμναστικαὶ ἐπιδείξεις, Κολυμβητικά ἀγωνίσματα, Ναυτικά ἀγωνίσματα, Ποδηλατοδρομία, Οπλομαχία. Γίνονται δεκτοὶ μόνον φίλαθλοι. Εγγραφαὶ μέχρι τῆς 19 Απριλίου.

Εἰς τὴν Σμύρνην θὰ ἐκδοθῇ φιλολογικὸν περιοδικὸν ἡ «Ἀκρα» ἀπὸ τοὺς κ. Αλ. Φωτιάδην, Στέλιον Στεριάδην, Ν. Σαντοριναῖον, Τάνην Χριστίδην.

Τὸ βραβεῖον Νόμπελ τῆς φιλολογίας ἔδοθή ἐφέτος εἰς τὸν Γερμανὸν φιλόσοφον Ροδόλφον Οὐκεν. Εἰς προσεχὲς τεῦχος δημοσιεύομεν μελέτην περὶ τοῦ Οὐκεν τοῦ ἐν Ιένᾳ ιατροῦ κ. Δ. Γληνοῦ.

Ἐγράφῃ εἰς τὸ Ιταλικὰ φύλλα διτὶ μίλα νευρασθενικὴ κυρίᾳ τῆς ἀριστοκρατίας ἐποφήτευσε τὴν καταστροφὴν τῆς Μεσσήνης. Τὴν 3 Δεκεμβρίου ὃ υπνος τῆς ἦτο πολὺ ταραγμένος. Τὴν ἐπαύριον ἔγραψε εἰς τὸν Βασιλέα τὴν ἀκόλουθον ἐπιστολὴν:

«Βλέπω τὴν γῆ καὶ τὴν ὁδαίν πόλιν. Ή φικάδης καταστροφὴν θὰ γείνη στὰς 8, 18 ἢ 28 Δεκεμβρίου».

Η καταστροφὴ πραγματικῶς ἔγεινεν τὰς 18 Δεκεμβρίου. Ο Ιατρὸς Σάντυ, ὁ ὀποῖος ἔθεράτευσε τὴν ἐν ὑδῷ κυρίαν ὑπέβαλεν τὸ ζήτημα εἰς τὴν Ιταλικὴν Ιατρικήν. Ακαδημίαν.

ΠΡΟΤΟΜΗ ΤΟΥ ΣΟΛΩΜΟΥ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

Τῇ πρωτοβουλίᾳ τῶν «Παναθηναίων» ἀδεία τοῦ «Υπουργείου»

· Έκ προηγουμένων εἰσφορῶν.

Κ. Καταλάνος . . . . . Δρ. 2413.90
Δρ. 5.30
Δρ. 2419.20

Τὸ ἀπαιτούμενον ὀλικὸν πόσον εἶναι 3,500 περίπου. Υπολείπονται περὶ τὰς 1,100. Καὶ τὸ ὑπενθυμίζομεν εἰς δλους. Ολοὶ ἔχουσαν καὶ ζοῦν μὲ τοὺς στίχους τοῦ ὑμητοῦ τῆς ἐλευθερίας.

Αἱ εἰσφοραὶ στέλλονται εἰς τὰ γραφεῖα τῶν «Παναθηναίων», δόδος Ἄριστοτέλους 35.

ΝΕΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Τὰ Φραστικά τοῦ Ἀττικοῦ Δάγου εἰδη καὶ ἡ τούτων ἐρμηνεία ὑπὸ Δημ. Παταγεωργίου, καθηγητοῦ. Τυπογραφ. «Εστία» Μάιονερ καὶ Καργαδούρη, Ἀθῆναι.

Les Grecs et la Mer, par Pericles Jacques Argyropoulos. Athènes Imprimerie «Hestia», C. Meissner & N. Carradoúris, 1909.